

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde

2019. gada 26. februārī

Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētāja

Ineta Ziemele.

I. Ziemele.

Labdien! Lūdzu, sēdieties!

Šodien tiks uzsākta lietas Nr. 2018-12-01 *“Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas, otrās daļas vārdu “pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus”, 3. panta pirmās daļas vārda “pamatizglītības” un 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 2. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam”* izskatīšana.

Tiesas sēdē piedalās Satversmes tiesas tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele.

Tiesas sēdi protokolē tiesas sēžu sekretāre Baiba Tropiņa.

Lieta tiek izskatīta tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos.

Pieteikuma iesniedzēji ir divdesmit 12. Latvijas Republikas Saeimas deputāti: Boriss Cilevičs, Igors Pimenovs, Ivans Ribakovs, Jānis Tutins, Arturs Rubiks, Sergejs Potapkins, Ivars Zariņš, Romans Miloslavskis, Jeļena Lazareva, Jūlija Stepaņenko, Andris Morozovs, Jānis Urbanovičs, Raimonds Rubiks, Vladimirs Nikonovs, Jānis Ādamsons, Vitālijs Orlovs, Mihails Zemļinskis, Igors Zujevs, Sergejs Mirskis un Sergejs Dolgopolovs. Šīs personas procesā pārstāv **Boriss Cilevičs**.

Lūgums uzrādīt tiesas sēžu sekretārei jūsu personas apliecinošo dokumentu. Paldies.

Institūciju, kas ir izdevusi apstrīdēto aktu, Saeimu, šodien pārstāv Saeimas Juridiskā biroja vecākā juridiskā padomniece **Ilze Tralmaka**, kuras pilnvara ir lietas materiālos. Uzrādiet, lūdzu, personas apliecinošu dokumentu. Paldies.

Lietā ir noteiktas vairākas pieaicinātās personas, kuru klātbūtni tiesas sēdē arī pārbaudīsim.

Tieslietu ministriju pārstāv Valsts sekretāra vietniece tiesību politikas jautājumos **Laila Medīna**. Personas apliecinošu dokumentu, lūdzu...

Ārlietu ministriju pārstāv Valsts sekretāra vietnieks-politiskais direktors **Jānis Mažeiks** un Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās **Kristīne Līce**. Paldies.

Izglītības un zinātnes ministriju pārstāv vairāki ministrijas darbinieki: Juridiskā un nekustamo īpašumu departamenta direktora vietniece **Daiga Dambīte**, Izglītības departamenta vecākā eksperte **Olita Arkle**, “Latviešu valodas aģentūras” direktora vietniece **Dace Dalbiņa**, Valodas attīstības daļas vadītāja “Latviešu valodas aģentūrā” **Inita Vītola**... jums nav dokumenta? Mēteļa kabatā? Jūs tad varat droši iziet pakaļ, un tad mēs jūs identificēsim vēlāk...

Kultūras ministriju pārstāv ārštata padomnieks sociālās atmiņas un publiskās vēstures jautājumos **Mārtiņš Kaprāns**, Mediju politikas nodaļas vadītāja **Aiga Grišāne**.

Lietā kā pieaicinātās personas piedalās arī Latvijas Republikas Tiesībsargs **Juris Jansons**, profesore **Ina Druvieta**, sociālo zinātņu doktore **Brigita Zepa**.

Lietā ir pieaicināts arī profesors **Deniss Hanovs**, kurš ir paziņojis par to, ka nav iespējama viņa klātbūtne tiesas sēdē, bet ir jāņem tiesai vērā viņa iesniegtais viedoklis, kurš lietā ir pieejams. Vai pusēm ir kādi iebildumi?

B. Cilevičs.

Principā mums ir virkne jautājumu profesoram Hanovam sakarā ar viņa viedokli. Tā kā, ja tas būtu iespējams, mēs gribētu uzdot šos jautājumus...

I. Ziemeļe.

Saeimas pārstāvei?

I. Tralmaka.

Nav iebildumu.

I. Ziemeļe.

Skaidrs... labi, es pagaidām konstatēju jūsu vēlmi.

Vai Izglītības ministrijas eksperte Olita Arkle var... nevar...

Esam jūs identificējuši, paldies.

Lietā kā pieaicinātā persona ir arī uzaicināts bijušais eksperts Eiropas Padomes Mazākumtautību konvencijas ekspertu padomē **Reinis Āboltiņš**. Lūdzu...

Tad pieaicinātā persona ir arī Rīgas Zolitūdes ģimnāzijas direktore **Svetlana Semenko**. Lūdzu... jūsu personas apliecināto dokumentu...

Tādējādi visas pieaicinātās personas, kuras ir tiesai savlaicīgi paziņojušas par savu iespējamību būt klāt, ir pārbaudītas.

Jautājums ir lietas dalībniekiem: vai, ņemot vērā to, ka profesors Hanovs ir paziņojis par to, ka viņš nav pašreiz Latvijā, mēs varam uzsākt lietas izskatīšanu?

B. Cilevičs.

Jā, protams, bet šajā gadījumā, mūsaprāt, vajadzētu izvērtēt profesora Hanova viedokļa izslēgšanu no lietas materiāliem.

I. Ziemeļe.

Skaidrs. Paldies.

I. Tralmaka.

Saeimas ieskatā varam uzsākt lietas izskatīšanu.

I. Ziemeļe.

Vai lietas dalībniekiem ir kādi lūgumi tiesai?

B. Cilevičs.

Jā. Godātā tiesa, mēs iesniedzām vairākus lūgumus rakstiski un tiesa pieņēma lēmumu tos izskatīt. Tā kā mēs uzturam šos lūgumus un mums ir daži papildus lūgumi arī.

I. Ziemeļe.

Tie lūgumi, kurus jūs esat iesnieguši, jums viņi ir jāmotivē. Lūdzu, sniedziet motivāciju.

B. Cilevičs.

Jā. Labprāt.

Mūsu pirmais lūgums skar prasījuma robežu paplašināšanu un izskatīt lietu arī par 2018. gada 22. marta likuma "Grozījumi Izglītības likumā" 3. panta otrās daļas, par Izglītības likuma 41. panta paplašināšanu ar 1.1. un 1.2. daļu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam. Tur diemžēl pēdējā redakcijā ir ieviesusies tehniska kļūda un tāpēc... bet no pieteikuma ir skaidrs, ka, vadoties no tiešās saistības koncepcijas, šīs normas ir tiešām cieši saistītas ar tām normām, kas ir *expressis verbis* apstrīdētas mūsu pieteikumā un būtu loģiski izskatīt arī šo normu atbilstību Satversmei. Tā kā mēs lūdzam paplašināt.

I. Ziemeļe.

Paldies. Saeima? Jūsu viedoklis?

I. Tralmaka.

Mūsu viedoklis ir tāds, ka nav nepieciešams paplašināt prasījuma robežas. Ir vairāki iemesli. Tādēļ, ka, pirmkārt, lieta ir ierosināta par šīm te normām. Saeima nav sniegusi lietā materiālos atbildi attiecībā uz šo te paplašināto daļu, kas ir lūgta. Un, otrkārt, protams, ka šīs te proporcijas, ko nosaka norma, ko lūdz iekļaut kā apstrīdēto, tiek ņemtas vērā, ņemot vērā, ka izglītības process ir vienots. Mūsaprāt, tā ir atsevišķa prasība un nav tik cieši saistīta, ka viņu būtu absolūti neiespējami izskatīt bez.

I. Ziemeļe.

Tā... Tātad tiesas ieskatā pieteikuma iesniedzēju lūgums saistībā ar prasījuma robežu paplašināšanu tik tiešām ir cieši saistīts ar lietas būtību, ar tiesību tvēruma jautājumu, kuru acīmredzot pieteikuma iesniedzēji tik vai tā savā paskaidrojumā par juridisko pamatojumu noteikti runās par to... Tādējādi šis ciešās saiknes jautājums arī tiks izdiskutēts un, protams, ka jūs varat atgriezties pie šī jautājuma, kas ir tīri procesuāls, tāds klasiski procesuāls, kad jūs runāsit par... izklāstīsiet tiesai jūsu argumentus pēc būtības.

Nākamais lūgums.

B. Cilevičs.

Tā kā Satversmes normas ir tulkojamas Latvijas starptautisko saistību kontekstā, mēs uzskatām, ka ir ļoti svarīgi lietas objektīvai un vispusīgai izvērtēšanai piesaistīt arī cilvēkus, kam ir liela pieredze gan Latvijas tiesību sistēmā un praksē, gan arī starptautisko institūciju darbā. Vadoties no šiem apsvērumiem, mēs ierosinām uzaicināt kā pieaicināto personu Ilzi Brants-Kehri, kas vadīja vairākus gadus Latvijas Cilvēktiesību centru, arī bija Latvijas pārstāve Vispārējās konvencijas "Par nacionālo minoritāšu aizsardzību" konsultatīvajā komitejā un bija šīs komitejas priekšsēdētāja vietniece un arī strādāja par EDSO augstāko komisāri minoritāšu jautājumos, bija vadītāja. Tātad Ilze Brants-Kehre. Liela pieredze. Mēs uzskatām, ka viņas viedoklis būs ļoti lietderīgs.

Un mēs arī ierosinām uzaicināt pašreizējo Latvijas Cilvēktiesību tiesas direktori Anhelitu Kamensku kā pieaicināto personu, jo šis centrs ir vadošā nevalstiskā cilvēktiesību organizācija, kas ikdienā strādā ar diskriminācijas apkarošanas un vienlīdzības jautājumiem un centra rīcībā ir daudz informācijas par praktisko situāciju. Tā kā mūsu skatījumā Kamenskas kundzes viedoklis arī būs ļoti lietderīgs lietas vispusīgai un objektīvai izskatīšanai.

I. Ziemeļe.

Vēl jums kādi lūgumi attiecībā uz pieaicinātajām personām?

B. Cilevičs.

Jā. Mums vēl ir lūgums pieaicināt Natāliju Rogaļevu, kas ir Rīgas 34. vidusskolas direktore. Tā ir vadošā skola, viena no vadošajām skolām, kas strādā ar bilingvālām programmām un Rogaļevas kundzes rīcībā ir ļoti liela pieredze attiecībā uz praksi, kā esošās normas tiek īstenotas praksē un kāda varētu būt apstrīdēto normu ietekme uz izglītības kvalitāti un praktisko darbu skolās. Mūsu skatījumā šis praktiskais aspekts ir ārkārtīgi svarīgs, jo diemžēl, ir ļoti maz informācijas par faktisko situāciju, kā mēs argumentējam pieteikumā, tāpēc skolas direktores viedoklis ir ļoti būtisks.

Un mēs arī ierosinām uzaicināt pedagoģijas doktori Liesmu Osi, kas ir viena no Latvijas vadošiem ekspertiem bilingvālās izglītības jomā, kas daudz strādā tīri praktiski, ieņemot izglītības ministra padomnieces amatu, tas bija tiešs pienākums, publicēja vairākus rakstus, ir starptautiski atzīta eksperte un arī ļoti labi orientējas gan starptautiskajos standartos, gan praksē, gan arī Latvijas realitātē. Tāpēc mēs uzskatām, ka doktores Oses viedoklis arī būs lietderīgs lietas vispusējai un objektīvai izskatīšanai.

I. Ziemeļe.

Paldies.

B. Cilevičs.

Un par pārējo tad vēlāk.

I. Ziemeļe.

Vai pieaicinātās personas jums vēl ir kādas?

B. Cilevičs.

Pieaicinātās personas nav.

I. Ziemeļe.

Labi. Tad mēs beigsim par šo tēmu. Saeima?

I. Tralmaka.

Skatoties uz pieaicināto personu sarakstu, tas jau šobrīd ir diezgan garš. Ja mēs runājam par Ilzi Brants-Kehri un Anhelitu Kamensku... Protams, mums lietas materiālos ir redzams un arī pieaicināto personu sarakstā ir Reinis Āboltiņš, tātad Saeimas ieskatā šīs te personas... mums jau ir eksperts šajos te minoritāšu tiesību jautājumos, tāpēc nav nepieciešams pieaicināt vēl divus ekspertus.

Runājot par Rogaļevas kundzi. Mums ir pieaicināto personu sarakstā Rīgas Zolitūdes ģimnāzijas direktore, arī ar šādu funkciju, es pieļauju, sniegt ieskatu praktiskajā izglītības darbībā un sniegt faktisko materiālu.

Un tāpat runājot par Oses kundzi. Mums ir pieaicinātas Izglītības un zinātnes ministrijas amatpersonas. Saeimas ieskatā šīs te personas nespēj... nevis nespēj, bet nav nepieciešams papildus viedoklis jomās, kurās eksperti jau ir pieaicināti šajā lietā.

I. Ziemele.

Jā... labi, mums noteikti vajadzēs apspriesties par šo lūgumu konkrēti.

Par nākamajiem jūsu tematiskajiem lūgumiem. Lūdzu!

B. Cilevičs.

Jā... Godātā tiesa! Vēl mēs atzīmējam pieteikumā. Diemžēl apstrīdēto normu pieņemšanas procesā netika pietiekoši ņemti vērā starptautisko organizāciju viedokļi un atzinumi. Tie būtībā tika pilnīgi ignorēti un ne likumprojekta anotācijā, ne diskusijās Saeimā, kā izriet no stenogrammas, ne arī publiskajā diskursā tas netika pieminēts. Tāpēc mēs uzskatām, ka būtu ļoti svarīgi lūgt kompetentu starptautisku institūciju atzinumus. Jo vairāk tāpēc, ka šīs institūcijas pašas izrāda interesi par šīm apstrīdētajām normām. Mēs uzskatām, ka būtu lietderīgi iesaistīt, uzzināt ANO speciālā ziņotāja minoritāšu jautājumos viedokli. Mēs zinām, ka viņš kopā ar vēl diviem ANO īpašajiem ziņotājiem nosūtīja divas vēstules Latvijas valdībai, kas netika pieminētas nekur apspriežot šīs normas. Tas palīdzētu izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību ANO standartiem.

Tāpat mēs zinām, ka EDSO augstākais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos izrāda interesi, ka notika zināma diplomātiska apmaiņa, kas publiski nav zināma, protams, bet pats fakts netiek apstrīdēts, ka šāda apmaiņa bija. Tāpēc EDSO augstākā komisāra viedoklis arī būtu ļoti vērtīgs.

Un beidzot mēs uzskatām, ka būtu ļoti lietderīgi lūgt Venēcijas komisijas atzinumu. Šajā ziņā situācija ir drusku sarežģītāka, jo mēs kā Saeimas deputāti ierosinājām Saeimai lūgt Venēcijas komisijas atzinumu, īpaši ņemot vērā, ka pavisam nesen Venēcijas komisija sniedza atzinumu par ļoti līdzīgu Ukrainas likumu. Mūsu ierosinājums bija bez debatēm noraidīts, nekādus iebildumus mēs nedzirdējām, bet Saeimas vairākums nobalsoja "pret". Mēs vērsāties arī pie Ministru prezidenta un pie Valsts prezidenta ar to pašu lūgumu...

I. Ziemele.

Skaidrs.

B. Cilevičs.

Bet, ņemot vērā Venēcijas komisijas statūtus, kaut gan tur tas tieši netiek atrunāts, bet ir uzsvērts, ka Venēcijas komisija sadarbojas ar konstitucionālajām tiesām un ir precedenti, ka Venēcijas komisija pozitīvi atbildējusi uz konstitucionālo tiesu lūgumu sniegt atzinumus par zināmiem konstitucionāliem jautājumiem. Tāpēc mēs uzskatām, ka arī Venēcijas konvencijas atzinums šajā lietā būtu ļoti lietderīgs.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Paldies. Jums vēl būs kādi lūgumi?

B. Cilevičs.

Mums vēl ir lūgumi par materiālu pievienošanu lietai.

I. Ziemeļe.

Skaidrs. Paldies.

Saeima par šo bloku... par starptautiskajām institūcijām?

I. Tralmaka.

Jā, paldies.

Runājot par ANO Cilvēktiesību padomes speciālajām procedūrām, īpaši par speciālo ziņotāju minoritāšu jautājumos, protams, ka ziņotāja viedokli... šī mandāta viedokli, kas ir gadu gaitā izdoti, ir pieejami, ar viņiem var iepazīties un Saeima nesaredz nepieciešamību uzaicināt tieši ziņotāju, kas ir šībrīža ziņotājs.

Attiecībā uz EDSO augsto komisāru apsvērumi ir līdzīgi. Šis te viedoklis ir pieejams.

Attiecībā uz Venēcijas komisiju. Protams, ir jāņem vērā arī tas, ka šī viedokļa sagatavošana, visticamāk, aizņems vairākus mēnešus. Ja pieteikuma iesniedzēji jau sākumā ir lūguši lietu izskatīt ārpus kārtas, tāpēc ka tā ir nozīmīga un to būtu vēlams izskatīt pēc iespējas raitāk, tad šis viedoklis krasā pretrunā droši vien nonāks ar to, jo Venēcijas komisija, kā zināms, arī Ukrainas jautājumā sagatavoja savu viedokli vairāku mēnešu garumā.

I. Ziemeļe.

Paldies. Un par materiāliem? Cileviča kungs, kādus materiālus jūs gribētu pievienot?

B. Cilevičs.

Mēs lūdzam pievienot lietas materiāliem Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdes stenogrammu ar vairākiem pielikumiem. Tās ir prezentācijas, ko sniedza komisijas sēdē Izglītības un zinātnes ministrija un arī pētījumu aģentūra “Re:Baltica”. Tā sēde bija tieši veltīta apstrīdēto normu īstenošanas iespējamām perspektīvām, tās parādījās pavisam nesen, bet šie materiāli ietver ļoti daudz datu, kas līdz šim nekur neparādījās. Tāpēc šeit mums ir sēdes stenogramma, visas prezentācijas un arī visas attiecīgās “Re:Baltica” prezentācijas, kas ir praktiski vienīgais avots latviešu valodā, kur šī lieta tika daudz maz detalizēti iztirzāta.

I. Ziemeļe.

Saeimai, lūdzu, kāds viedoklis?

I. Tralmaka.

Vispirms Saeima gribētu teikt, ka viņa nav redzējusi, par kuru sēdi iet runa. Ja ir runa par 2018. gada 6. marta sēdi...

I. Ziemeļe.

Nē, nē...

I. Tralmaka.

Man ir grūti komentēt, jo es neesmu redzējusi šos materiālus, bet, ja tā ir publiska sēde un stenogrammas atbilst patiesībai, tad iebildumiem nevajadzētu būt.

I. Ziemeļe.

Tā bija publiska sēde. Jūs atgādināsi datumu, Cileviča kungs... Tas bija dažas nedēļas atpakaļ... Sēde notika kad?

B. Cilevičs.

5. februārī.

I. Ziemeļe.

Jā, tas bija...

B. Cilevičs.

Un vēl mēs aicinātu pievienot lietai divus materiālus. Tas ir Izglītības un zinātnes ministrijas dokuments “Ceļā uz vienoto sistēmu – daudzpusīgas izglītības kvalitātes izvērtēšanai”, kas labi demonstrē esošo situāciju ar izglītības kvalitātes monitoringu. Un arī OECD dokumentu, tie faktiski ir izvilkuši, tā ir OECD

publikācija par izglītību Latvijā, uz ko mēs atsaucāmies arī savā pieteikumā, kas arī diezgan lietderīga situācijas ar kvalitātes monitoringu Latvijā izvērtēšanai.

I. Ziemele.

Saeimas viedoklis?

I. Tralmaka.

Godātā tiesa! Es neesmu redzējusi šos materiālus. Es arī neesmu pārbaudījusi, vai tie ir publiski pieejami materiāli, vai tie nav publiski pieejami. Ja tie ir publiski pieejami materiāli, tad nav nepieciešams tos iekļaut lietas materiālos.

Man būtu lūgums par materiāliem - par sēdes stenogrammu iepriekšējo - saņemt kopijas... šī te materiāla... Paldies.

I. Ziemele.

Tiesa ies apspriesties par visiem šiem izteiktajiem lūgumiem, tādējādi es pasludinu nelielu pārtraukumu tiesas sēdē.

(Pārtraukums.)

I. Ziemele.

Lūdzu, sēdieties!

Tiesa ir pieņēmusi sekojošus procesuālus lēmumus.

Tātad attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju pieteikto lūgumu saistībā ar gan Latvijas ekspertiem, gan arī Latvijas praktiķiem. Tiesa nosprieda uzaicināt vēl papildus kā pieaicinātās personas, tātad, Oses kundzi un arī pieteikuma iesniedzēja pieteikto skolas direktori Rogaļevas kundzi.

Attiecībā uz pārējām divām personām, tiesas ieskatā... tiesai ir arī pieaicināto personu starpā pieejama nepieciešamā informācija un ekspertīze.

Attiecībā uz starptautiskajām institūcijām, Apvienoto Nāciju Organizācijas starptautisko speciālo ziņotāju... de Varen kungu... acīmredzot jūs domājat... un attiecībā uz EDSO augsto komisāru... Tātad, šo gan ekspertu, gan amatpersonu vienlaicīgi viedokļi, arī akadēmiskie viedokļi ir ļoti plaši pieejami, zināmi, nopublicēti un tiesai tie arī ir pieejami. Tātad tiesas rīcībā ir viss, kas ir nepieciešams saistībā ar starptautiskajām tiesībām. Šis lūgums tiek noraidīts.

Attiecībā uz Venēcijas komisiju... tātad, Satversmes tiesa ir dialoga ietvaros ar Eiropas Savienības tiesu, prejudiciālā nolēmuma procesa ietvaros. Satversmes tiesa varētu būt arī šādu procedūru ietvaros attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību tiesu, tātad, ir konkrēti mehānismi, kas ir starptautiskajos līgumos noteikti un attiecas uz tiesu

spriešanu. Šāds mehānisms nav attiecībā uz Venēcijas komisiju, viņa šajā ietvarā nav, tādējādi Satversmes tiesa šo lūgumu noraida.

Attiecībā uz jūsu pieteiktajiem materiāliem. Tiesa aicinātu... cik jums ir eksemplāri pieejami... divi... trīs... tātad, tiesa aicina jūs iesniegt šos materiālus pašreiz tiesai un arī Saeimai... Tiesa aicina arī Saeimu līdz rītdienas rītam iepazīties ar šiem dokumentiem un konkrēto lūgumu mēs varam izlemt tikai tad, kad šis pietiekami apjomīgais materiāls ir nopietni pārskatīts un izlasīts. Tā kā rīt no rīta mēs sāksim ar šī lūguma izlemšanu.

Tā... Vēl kāds lūgums?

B. Cilevičs.

Jā. Ņemot vērā godātās tiesas lēmumu attiecībā uz mūsu lūgumiem, mums ir vēl viens lūgums, kas ir saistīts tieši ar prejudiciāla lēmuma iespēju. Man būs vajadzīgs zināms laiks, lai pamatotu šo lūgumu.

Tātad, Eiropas Savienības Padomes direktīva 2043, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rases un etniskās piederības, 2. panta pirmais punkts kopsakarā ar 3. panta pirmā punkta "g" apakšpunktu aizliedz netiešu diskrimināciju rases vai etniskās piederības dēļ izglītības jomā. Direktīvas 2. panta otrā punkta "b" apakšpunkts paredz, ka netieša diskriminācija iestājas tad, kad acīmredzami neitrāls noteikums, kritērijs vai prakse nostāda kādas rasu, etniskās piederības personas īpaši nelabvēlīgā situācijā, salīdzinot ar citām personām, ja vien šāds noteikums, kritērijs vai prakse nav objektīvi attaisnojams ar tiesisku mērķi un ja vien tas nav proporcionāls un vajadzīgs šāda mērķa sasniegšanas līdzeklis.

No Eiropas Savienības tiesas judikatūras izriet, ka, lai pasākums ietilptu direktīvas 2. panta otrā punkta "b" apakšpunkta piemērošanas jomā, pietiek ar to, ka, lai arī ir tikuši izmantoti neitrāli kritēriji, kas nav saistīti...

I. Ziemeļe.

Cileviča kungs, jūs tagad sniedzat argumentus pēc būtības vai jūs lūgumu izsakāt?

B. Cilevičs.

Nē, es pamatoju mūsu lūgumu, kāpēc mēs uzskatām...

I. Ziemeļe.

Lūgums ir kāds?

B. Cilevičs.

Tā tad lūgums ir griezties Eiropas Savienības tiesā un uzdot šādus prejudiciālus jautājumus par direktīvas 2043 interpretāciju.

Pirmais: vai direktīvas 2. panta pirmais punkts kopsakarā ar 2. panta otrā punkta "b" apakšpunktu un 3. panta pirmā punkta "g" apakšpunktu jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretruna tādās valsts tiesību normās kā pamatlieta, kurās ir paredzēts radikāli samazināt mazākumtautību valodu lietošanu vispārējās izglītības programmu ietvaros gan valsts un pašvaldību, gan privātās izglītības iestādēs, kamēr valodu lietošanas regulējums attiecībā uz izglītības programmām valsts valodā paliek neskarsts.

Otrais jautājums: vai direktīvas 2. panta pirmais punkts kopsakarā ar 2. panta otrā punkta "b" apakšpunktu un 3. panta pirmā punkta "g" apakšpunktu jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretruna tādās valsts tiesību normās kā pamatlieta, kurās ir paredzēts, ka citā valodā izglītību var apgūt izglītības iestādēs, kurās vispārējās izglītības programmu mācību priekšmetus pilnībā vai daļēji īsteno svešvalodā, lai nodrošinātu citas Eiropas Savienības oficiālo valodu apguvi, kamēr līdzīga regulējuma nav attiecībā uz mācību priekšmetu īstenošanu mazākumtautību valodās, kuras nav Eiropas Savienības oficiālās valodas.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Saeima, lūdzu?

I. Tralmaka.

Godātā tiesa! Kā mēs zinām, tas ir pamatprincips, ka Eiropas Savienības tiesības tiek piemērotas tur, kur ir pārrobežu elements. Šajā lietā šī lieta ir skaidra par to, ka tā ir par nacionālajām tiesībām, par valsts iekšējo izglītības sistēmu un šajā brīdī nav nepieciešams vērtēt atbilstību direktīvai, jo mēs šajā brīdī runājam tīri par to, ko likumdevējs šajā valstī ir pieņēmis un veido savu izglītības sistēmu.

Līdz ar to Saeima neredz, kā Eiropas Savienības direktīvu šeit būtu nepieciešams piemērot un interpretēt šajā lietā.

I. Ziemeļe.

Tā... Pēc tā, Cileviča kungs, ko jūs jau šajā stadijā pavēstījāt, izskatās, ka jums ir nepieciešams šos argumentus arī attīstīt, pilnveidot pie juridiskajiem argumentiem, es pieņemu, ka jūs noteikti plānojat pie tā atgriezties un attiecīgi tiesai būs iespēja visupirms savas kompetences ietvaros pārliecināties, vai šeit ir jebkāds Eiropas Savienības tiesību elements vai nē, bet tas jau ir jautājums pēc būtības.

B. Cilevičs.

Jā, es pilnībā piekrītu.

Vai mēs varam iesniegt šo detalizētāko pamatojumu rakstiski tiesai?

I. Ziemeļe.

Jūs noteikti varat iesniegt kā lūgumu un mēs to varam pieņemt.

B. Cilevičs.

Tad šodien mēs to izdarīsim.

I. Ziemeļe.

Paldies.

Saeima... vai jums ir kādi lūgumi?

I. Tralmaka.

Nē, Saeimai šobrīd nav lūgumu. Paldies.

I. Ziemeļe.

Tātad, pirms mēs uzsākam lietu izskatīt pēc būtības, es gribētu lūgt tiesu izlemt jautājumu, arī procesuālu jautājumu, par izskatāmās lietas tiesneša referenta, proti, Ineta Ziemeles atbrīvošanu no tiesas sēdes vadītāja pienākumu pildīšanas. Vai tiešām būtu par šo... Es arī rosinātu līdz ar to tiesu lemt jautājumu par tiesas sēdes vadītāja iecelšanu un es rosinu par tiesas sēdes vadītāju iecelt Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietniecei Sanitu Osipovu. Tiesnešiem nav...

Sēdi vada Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietniece

Sanita Osipova.

S. Osipova.

Tā. Šobrīd tiek atklāta lietas Nr. 2018-12-01 izskatīšana pēc būtības un es aicināšu tiesnesi ziņotāju Inetu Ziemeļi nolasīt ziņojumu par lietu.

I. Ziemeļe.

Paldies.

Tātad 2018. gada 21. jūnijā Satversmes tiesā tika saņemts pieteikums par lietas ierosināšanu, ko iesniedza divdesmit 12. Saeimas deputāti, kuru vārdus es jau minēju tiesas sēde atklāšanā.

Ierosinātajā lietā Nr. 2018-12-01 tiek vērtēta 2018. gada 22. marta likuma "Grozījumi Izglītības likuma" 1. panta pirmās daļas, otrās daļas vārdu "pirmsskolas

izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus”, 3. panta pirmās daļas vārda “pamatizglītības” un 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 2. panta atbilstība Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam.

Saeimas atbildes raksts Satversmes tiesā tika saņemts 2018. gada 26. septembrī, lietā ir pievienoti arī daudzi citi tās izskatīšanai nepieciešamie materiāli.

Lēmums par lietas nodošanu izskatīšanai pieņemts 2018. gada 17. Decembrī, un paziņojums tika publicēts 2019. gada 14. janvārī oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 9-6348.

Lietas dalībniekiem savukārt par tiesas sēdi rakstveidā tika paziņots 2019. gada 11. janvārī.

Ar lietas materiāliem iepazīs gan Saeimas Prezidija pilnvarotā pārstāve Ilze Tralmaka, gan arī pieteikuma iesniedzēju pilnvarotais pārstāvis Boriss Cilevičs.

Par pieaicinātajām personām lietā tika atzītas Tieslietu ministrija, Ārlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Tiesībsargs, Mazākumtautību konsultatīvā padome, profesore Ina Druvieta, doktore Brigita Zepa, profesors Deniss Hanovs, Reinis Āboltiņš un Rīgas Zolitūdes ģimnāzijas direktore Svetlana Semenko. Tās ir pieaicinātās personas, kas, tāpat, sagatavoja savus atzinumus, tās iesūtīja. Saņemtās atbildes un pieaicināto personu viedokļi kopā ar papildus iesniegtajiem dokumentiem visi ir pievienoti lietai.

Vienlaikus, arī kā tiesnese ziņotāja šajā lietā, es arī uzskatu, ka vispusīgu un objektīvu lietas izskatīšanu var sekmēt reālās situācijas papildu noskaidrošana un tādēļ, kolēģi, es rosinātu uzaicināt vēl vienu pieaicināto personu, Denisu Kļukinu, Rīgas Rīnūžu vidusskolas direktoru. Tāpat es aicinātu izlemt jautājumu par viņa pieaicināšanu par pieaicināto personu lietā un arī uzklaut šīs personas viedokli.

S. Osipova.

Tiesneši, jūsu viedoklis...?

Pieteikuma iesniedzējiem?

B. Cilevičs.

Mums nav iebildumu.

S. Osipova.

Saeima?

I. Tralmaka.

Nav iebildumu.

S. Osipova.

Paldies. Ir klātesoša pieaicinātā persona? Lūdzu, uzrādiet savu identifikāciju sekretārei... Paldies.

Vai tiesnešiem ir jautājumi par tiesneses ziņojumu? Paldies. Jautājumu nav.

Šobrīd tiesa dos vārdu pieteikuma iesniedzēju pārstāvim Borisam Čilevičam. Lūdzu, par lietas būtību pusstundas ietvaros.

B. Čilevičs.

Paldies.

Pirms es sāksu savu runu, es lūdzu atļauju tiesai izdalīt man gan tiesnešiem, gan Saecimas pārstāvei manas runas rakstisko tekstu, lai varētu...

S. Osipova.

To varētu pēc tam, jo mēs nesekosim līdzī. Mēs šobrīd jūs klausīsimies. Paldies.

B. Čilevičs.

Labi. Paldies.

Godātā tiesa! Šī nav pirmā reize, kad Satversmes tiesā izskata lietas sakarā ar valodas lietošanu izglītībā.

Jautājums ir saistīts ar virkni fundamentālo tiesību: tiesībām uz izglītību, tiesībām uz vienlīdzību vai, konkrētāk, vienlīdzības nodrošināšanu attiecībā uz tiesībām uz izglītību. Tāpat ir skartas mazākumtautību tiesības saglabāt savu identitāti.

Mūsdienu vienlīdzības izpratne ietver sevī ne tikai "tradicionālo" atšķirīgās attieksmes aizliegumu pret personām, kas atrodas salīdzināmās situācijās, bet arī prasa atšķirīgo attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgās situācijās. Šajos gadījumos vienāda attieksme var būt diskriminējoša.

Tiesību ierobežojumu samērīguma analīze ir centrālā šajā lietā.

Mūsu pirmais atskaites punkts ir konstatācija, ka tiesības uz izglītību mazākumtautību valodās ir atzīstamas par pamattiesībām.

Mazākumtautību tiesību mūsdienu interpretācijā ir cieši saistīta ar vienlīdzības un nediskriminācijas koncepciju. Šīs tiesības vairs sen netiek saprastas kā vienīgi atbalsts minoritāšu mākslinieciskajai pašdarbībai savu kultūras biedrību ietvaros, bet kā atšķirīgas attieksmes nodrošināšana personām, kas atrodas būtiski atšķirīgās situācijās. Sabiedrības daudzveidība jāievēro visās jomās, ieskaitot izglītību.

Apstrīdēto normu virzītāji un atbalstītāji acīmredzot orientējas uz vienvalodības ideālu, vadās no pieņēmuma, ka vienveidība ir norma, bet daudzveidība – anomālija, kas būtu jāizskauž pēc iespējas ātrāk.

Šāda pieeja ir acīmredzami pretrunā mūsdienu Eiropas principam - “Vienoti dažādībā”.

Ne Satversmes 114. pants, ne Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību, ne EDSO Hāgas rekomendācijas, ne kāds cits instruments neuzskata mazākumtautību valodu lietošanu izglītībā par pagaidu pasākumu, kas būtu jāpiemēro tikai tiktāl, kamēr netiks izveidoti priekšnoteikumi pilnīgai pārejai uz vienīgi vairākuma valodas lietošanu. Turklāt, te ir runa par indivīdu tiesībām, nevis par valodu aizsardzību. Jo lielāks ir valodas lietotāju skaits, jo plašākas ir garantijas, nevis otrādi.

Vesela virkne starptautisku organizāciju dokumentu, piemēram, UNESCO pozīcijas dokuments “Educations in a multilingual world”, kā arī neskaitāmi pētījumi liecina, ka izglītība dzimtajā valodā atbilst bērna interesēm.

To uzsvēra arī Vispārējās konvencijas Konsultatīvā komiteja savā Ceturtajā tematiskajā komentārā un arī pirmajā tematiskajā komentārā.

Šo secinājumu apstiprina arī vairāki pētījumi. Piemēram, burtiski pirms sešām dienām žurnālā “The Economist” tika publicēts pārskats par virkni pētījumu, kas ir veikti dažādās pasaules valstīs.

Satversmes 112. un 114. panta normas kopsakarā ar 91. pantu tulkojamas Latvijas starptautisko saistību, tai skaitā Vispārējās konvencijas “Par nacionālo minoritāšu aizsardzību” kontekstā. Šīs konvencija 14. panta 2. punkts nosaka nosacījumus mazākumtautību valodu lietošanai valsts un pašvaldības izglītības iestādēs. Pirmkārt, tas ir pieprasījums. Otrkārt, iespējas.

Vai pieprasījums pastāv?

Pēdējās tautas skaitīšanas dati liecina, ka gandrīz 38 procenti Latvijas iedzīvotāju mājās runāja mazākumtautību valodās. Izglītības ministrijas dati liecina, ka uz 2018. gada 1. septembri vispārējās mazākumtautību izglītības programmas izmantoja 27,1 procents izglītojamo. Tātad, kaut daļa mazākumtautībām piederošo bērnu izvēlas pamatizglītību un vidējo izglītību latviešu valodā, absolūts mazākumtautībām piederošo personu vairākums izvēlas mazākumtautību izglītības programmas.

Tas neapšaubāmi liecina par to, ka mazākumtautību izglītības sistēma ir pieprasīta.

Arī citi lietā esošie materiāli, piemēram, mazākumtautībām piederošo personu aptaujas liecina, ka absolūts mazākumtautībām piederošo vecāku vairākums izvēlas mazākumtautību izglītības programmas.

Tātad, lai ierobežotu šīs tiesības, nepietiek pierādīt, ka bērni principā var mācīties citādi - piemēram, ar atsauci uz atbildes valodas izvēli eksāmenā. Jāpierāda, ka ierobežojums ir nepieciešams, ka to nosaka objektīvie apstākļi.

Par iespējām. Par iespēju apmierināt esošo pieprasījumu liecina gan Latvijas vēsturiskā pieredze - ieskaitot 1919. gada likuma par mazākumtautību skolu iekārtu īstenošanas pieredzi, gan vienkārši fakts, ka šobrīd mazākumtautību izglītības programmas tiek veiksmīgi īstenotas.

Saeima arī nepiemin argumentu par mazākumtautību publisko skolu finansiālo slogu vai resursu nepieejamību.

Savukārt par privātskolām pieprasījumu jau skaidri apliecina periodiski maksājumi: izglītības pasūtītāji, pamatā - skolēnu vecāki, savas vēlmes apstiprina katru mēnesi vai kvartālu, brīvpriekšpārskaitot pietiekami lielas summas par bērnu apmācību dzimtajā valodā.

Visbeidzot, jāklieš to personu šaubas, kuras runā par segregācijas risku. Saskaņā ar UNESCO Konvencijas pret diskrimināciju izglītībā 2. panta "b" punktu, tā nav diskriminācija, ja reliģisko vai lingvistisko principu dēļ izveido un uztur atsevišķas izglītības sistēmas vai iestādes, kas piedāvā izglītību, kas ir saskaņā ar skolēnu vecāku vai likumīgo aizbildņu vēlmēm, ja līdzdalība šādās sistēmās vai šo iestāžu apmeklējums nav obligāts, un, ja piedāvātā izglītība atbilst standartiem, kurus kompetentās iestādes var noteikt vai apstiprināt. Tātad, lai runātu par segregāciju, būtu nepieciešams šis piespiešanas elements. Arī Venēcijas komisija atzinīgi izteicās par mazākumtautību skolām kā institūciju, norādot savā viedoklī par Ukrainas likumu, ka tradicionālās mazākumtautību skolas arī būtu jāuzskata par daļu no Ukrainas vēsturiskā mantojuma un tādēļ tām būtu jānodrošina turpināt darboties tradicionālā veidā, ar nosacījumu, ka tiek ievērojami palielināta ukraiņu valodas pasniegšanas kvalitāte.

Mūsu otrais atskaites punkts ir Satversmes tiesas 2005. gada spriedumi lietās Nr. 2004-18-0106 un Nr. 2005-02-0106.

Pirmajā no šīm lietām tiesa atzina, ka mazākumtautībām piederošie bērni atrodas būtiski atšķirīgā situācijā salīdzinot ar bērniem, kam dzimtā valoda ir valsts valoda, un ka līdz ar to toreiz apstrīdētās normas atzīstamas par viņu tiesību ierobežojumu. Izvērtējot lietas apstākļus, tiesa atzina valodu proporciju vidusskolā 60:40 procentiem par atbilstošu Satversmei, t. i., atzina, ka ierobežojumi bija samērīgi.

Tas nebūt nenozīmē, ka šis secinājums automātiski attiecināms uz jebkurām valodu proporcijām, t. i., jebkuriem ierobežojumiem.

Diemžēl apstrīdēto normu atbalstītāji ignorē šo faktu un atsaucās uz minēto Satversmes tiesas spriedumu kā uz *carte blanche* jebkuru vairāk ierobežojošo normu noteikšanu – to skaidri apliecina, piemēram, 12. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas priekšsēdētāja Alda Adamoviča runa Saeimas debatēs, apspriežot apstrīdētās normas, tā stenogramma ir tiesas rīcībā.

Patiesībā šobrīd Saeimai no jauna ir uzlikta pierādīšanas nasta - būtībā vēl smagāka nasta.

Kāpēc?

Pirmkārt, 15 gadu laikā situācija būtiski mainījies vairākās jomās. Tā, kā izriet no lietas materiāliem, radikāli uzlabojusies situācijā ar valsts valodas zināšanām jauniešu vidū. Kā liecina Latviešu valodas aģentūras pētījums, uz ko atsaucas arī Saeima, "Jauniešu grupā (15-24 g. v.) latviešu valodu prot simt procentu apjautāto respondentu".

Otrkārt, kā liecina Satversmes tiesas sēdes stenogramma, Saeimas pārstāvis Kusiņa kungs tiesas sēdē nepārprotami apgalvoja, ka toreiz noteiktā valodu proporcija vidusskolā nav pagaidu pasākums, bet "ir likuma sastāvdaļa, tad tā ir pastāvīga likuma līmeņa garantija, kas dota mazākumtautībām".

Tikpat noteikti viņš izteicās arī par privātām skolām: citēju, "Privātskolas, kuras var tikt dibinātas, un, kurām valsts neliek šķēršļus, tās var izvēlēties jebkuru mācību valodu. Izglītības likums garantē iespēju izglītību mazākumtautību valodā iegūt privātajās izglītības iestādēs".

Līdzīgi apgalvojumi tika iekļauti, bez jebkādam atrunām, arī visos Latvijas valdības ziņojumos starptautiskām organizācijām, ieskaitot 2016. gada ziņojumu par Vispārējās konvencijas izpildi Latvijā.

Tātad, mazākumtautībām piederošie vecāki, vadoties no tiesiskās paļāvības principa, varēja plānot izglītību saviem bērniem.

Tagad Saeimai ir jāpierāda, ka situācija valsts valodas prasmes jomā ir pasliktinājusies tik būtiski, ka iepriekšējie apgalvojumi un normatīvie akti ir jāpārskata, un ka vairāk ierobežojošās normas ir patiešām nepieciešamas.

Treškārt, jau pēc tiesas sprieduma Latvija ratificēja Vispārējo konvenciju. Pēc Konvencijas ratifikācijas mazākumtautību tiesību aizsardzībai jābūt plašākai, nevis otrādi. Jāņem vērā konvencijas uzraudzības orgāna – Konsultatīvās komitejas – atzinumi un Eiropas Padomes Ministru komitejas rezolūcijas par konvencijas izpildi.

Konsultatīvā komiteja visai kritiski atsaucās par apstrīdētajām normām. Savā Trešajā viedoklī par Latviju, kas tika pieņemts vēl pirms apstrīdēto grozījumu galīgās pieņemšanas, komiteja nepārprotami pauž: "Īpašu satraukumu rada plāns sākot ar 2020./2021. mācību gadu samazināt mācību apjomu mazākumtautību valodās" un tā tālāk... es necitēšu visu citātu. Tā ir visai spēcīga vārdu izvēle, ņemot vērā Komitejas diplomātisko un uz dialogu vērsto pozīcijas formulēšanas stilu.

Ceturtkārt, Satversmes ievada pieņemšana, uzsverot valsts valodas svarīgo lomu, pasvītro arī mazākumtautību tiesības. Ievada pieņemšana negroza samērīgumu starp valsts valodas aizsardzību un mazākumtautību tiesībām.

Tātad Saeimai jāpierāda ierobežojumu nepieciešamība jaunajos apstākļos.

Trešais. Mūsu trešais atskaites punkts ir ierobežojumu nepieciešamība.

Apstrīdētās normas tikai daļēji paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, līdz ar to, kā jau tika atzīmēts, ir konstatējams tiesību ierobežojums.

Tātad, ir nepieciešams izvērtēt šo ierobežojumu, proti, noskaidrot, vai tas ir noteikts ar likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai tas atbilst samērīguma principam.

Satversmes tiesa jau nosprieda, ka līdzīgām normām bija leģitīmi mērķi – valsts valodas lietojuma stiprināšana un citu personu tiesību aizsardzība. Un iesniedzēji to apstiprina.

Taču jāatzīmē, ka, kā izriet no lietas materiāliem, gan apstrīdēto normu izstrādāšanas un pieņemšanas gaitā, gan publiskajā diskursā, gan arī Saeimas atbildes rakstā un pieaicināto personu viedokļos tika pieminēti dažādi iemesli un formulēti dažādi apstrīdēto grozījumu mērķi.

Bez jau minētās valsts valodas lietojuma stiprināšanas, tika minētas arī:

- 1) nepieciešamība paaugstināt valsts valodas prasmi mazākumtautībām piederošo jauniešu vidū, lai nodrošinātu viņiem iespējas integrēties Latvijas sabiedrībā un konkurētspēju augstākās izglītības un darba tirgū,
- 2) vienotās izglītības sistēmas veidošana latviešu valodā,
- 3) arī drošības apsvērumi, t. i., Krievijas propagandas ietekmes mazināšana.

Jāuzsver, ka neviens no apstrīdēto normu atbalstītājiem, ieskaitot Saeimu, nevar pamatot ierobežojumu nepieciešamību ar datiem, kas būtu attiecināmi tieši uz izglītojamiem, kuri patlaban apgūst mazākumtautību programmas.

Tā. Nav nekādu datu, kas liecinātu, ka esošā bilingvālās izglītības sistēma nenodrošina absolventiem tādas valsts valodas zināšanas, kas ļautu viņiem turpināt izglītību Latvijas augstskolās latviešu valodā. Gluži otrādi, empīriskie fakti liecina, ka labo mazākumtautību skolu absolventi bez problēmām iestājas Latvijas augstskolās un veiksmīgi tās pabeidz.

Nav nekādu datu, kas liecinātu, ka esošo mazākumtautību izglītības programmu absolventi būtu nekonkurētspējīgi Latvijas un Eiropas darba tirgū.

Attiecībā uz vienoto izglītības sistēmu tikai valsts valodā, jāatzīmē, ka jau vairākus gadus atbilstoši globālajām tendencēm Latvijas izglītības sistēma iet internacionalizācijas ceļu un gatavo bērnus dzīvei vienotā Eiropā un pasaulē, nevis tikai Latvijas darba tirgū. Arī Saeimas apstiprinātajā pamatdokumentā par izglītības sistēmas attīstību – Izglītības attīstības pamatnostādnes 2016.–2020. gadam – vienotā izglītības sistēma ir pieminēta tikai attiecībā uz sasaisti ar mūžizglītību.

Atsevišķi ir jānorāda, ka ierobežojumu nepieciešamība ir jāpierāda arī privātskolu kontekstā, jo šobrīd faktiski privātajās skolās mazākumtautību valodās mācās mazāk par 2 procentiem visu skolēnu un diez vai te var pārliecinoši pierādīt nepieciešamību ierobežot pamattiesības.

Jautājums, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, saskaņā ar Satversmes tiesas noteiktajiem kritērijiem, tiek detalizēti iztirzāts pieteikumā. Atzīmēšu tikai, ka attiecībā uz sabiedrības līdzdalību likumprojekta anotācija satur sagrozītu, nepilnīgu un nepatiesu informāciju. Deputātiem tika sniegta arī maldinoša informācija par starptautisko organizāciju viedokļiem un atzinumiem. Informācija, kas bija būtiska likumprojekta atbilstības izvērtēšanai Latvijas starptautiskajām saistībām, tā tika noklusēta.

Mūsu ceturtais atskaites punkts ir ierobežojumu samērīgums Satversmes 112. panta kontekstā.

Šajā kontekstā ir jautājums, izšķirošs jautājums par ierobežojumu, ko nosaka apstrīdētās normas, ietekme uz izglītības kvalitāti.

Kā tiek uzsvērts vairākos dokumentos, piemēram, UNESCO dokumentā “Izglītība daudzvalodīgajā pasaulē”, starptautiskā pieredze liecina par to, ka dzimtās valodas izmantošana mācību satura apgūvē pozitīvi ietekmē mācību sasniegumus un tās izmantošana ir jāatbalsta visās izglītības pakāpēs.

Ja Saeima šai tēzei nepiekrīt, tai ir jāpierāda, ka Latvijā šajā ziņā ir izņēmums. Nekādi pamatojumi netika sniegti ne apstrīdēto normu izstrādes un pieņemšanas gaitā, ne arī vēlāk.

Viena no pamatprasībām izglītībai pamattiesību kontekstā ir tās pieņemamība adresātiem, kā to atzīmē, piemēram, ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja savā Vispārējā komentārā Nr. 13. Izglītībai ir jābūt pieņemamai. Izglītības formai un saturam, ieskaitot programmas un mācīšanas metodes, jābūt pieņemamiem izglītojamiem un attiecīgajos gadījumos vecākiem.

Lai nodrošinātu brīvību izglītības sistēmā un vienlaikus pienācīgu izglītības kvalitāti visiem, valstij ir jāpieņem minimālie izglītības standarti. Minimālo standartu nosaka normatīvi nostiprinātie izglītības mērķi.

Apstrīdētās normas ievieš ierobežojumus, kas nevar tikt kvalificēti kā minimālie izglītības standarti un līdz ar to tā ir nepamatota iejaukšanās izglītības brīvībā.

Likumā netiek noteikts, piemēram, kāda laika proporcija būtu jāvelta dabas zinātņu, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas priekšmetiem, kaut arī tā ir viena no Saeimas apstiprināto Izglītības attīstības pamatnostādņu augstākajām prioritātēm. Arī izglītības reforma “Kompetenču pieeja mācību saturā” paredz lielākas akadēmiskās brīvības piešķiršanu skolām, tai skaitā likvidējot mācību priekšmeta standartu kā pārlietu regulāciju izglītības jomā.

Tādējādi akadēmiskās brīvības ierobežošana attiecībā uz mazākumtautību valodu lietošanu iziet ārpus izglītības sistēmas regulējuma pamatprincipiem un ir nesamērīgs tiesību uz izglītību ierobežojums.

Iesniedzēji atzīst, ka Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 2. pants principā nenosaka valodu, kurā jāīsteno izglītība, lai tiktu ievērotas tiesības uz izglītību. Tomēr jāatzīmē, ka 1968. gada spriedumā – Beļģijas lingvistiskā lieta – runa bija par jaunas, līdz šim nebijušas izglītības sistēmas dibināšanu, pamatojoties uz vecāku lingvistisko izvēli.

Bet Cilvēktiesību konvencijas Pirmā protokola 2. pants var būt pārkāpts, ja tiek apdraudēta jau pastāvošā izglītības sistēma. Citā lietā, Kipra pret Turciju, Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja Pirmā protokola 2. panta pārkāpumu.

Beidzot jāņem vērā arī notikumu attīstība mazākumtautību tiesību jomā, jo tagad, piemēram, runājot par tiesībām izglītībā, Vispārējās konvencijas Konsultatīvā komiteja savos komentāros tieši piemin ne tikai reliģiskas un filozofiskas pārliecības, bet arī valodu.

Mūsu piektais atskaites punkts ir ierobežojumu samērīgums Satversmes 91. panta kontekstā.

Satversmes 91. panta norma ir atvērta, diskriminācijas pamati netiek uzskaitīti. Tas nozīmē, ka nav pieļaujama arī diskriminācija uz valodas pamata.

Diskriminācijas aizlieguma princips, Satversmes 91. panta otrais teikums, liek vienādi izturēties tikai pret personām, kas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Šis princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. Tas pilnā mērā attiecas uz situācijām, kad atšķirību nosaka valoda, tai skaitā dzimtā vai ģimenes valoda.

Apstrīdētās normas paredz vienādu vai tikai daļēji atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, līdz ar to ir konstatējams tiesību ierobežojums. Tātad, ir nepieciešams izvērtēt, vai šis ierobežojums atbilst samērīguma principam.

Vēl tika norādīts 2005. gadā... Satversmes tiesa atzina toreiz apstrīdētās normas, tās proporcijas 60:40 vidusskolas līmenī par Satversmei atbilstošām, bet uzdeva nodrošināt tādu datu ieguvī, kurus analizējot, varētu pieņemt izsvērtus lēmumus, kā arī sabiedrībai, izglītojamiem un viņu vecākiem sniegt informāciju par izglītības kvalitātes izmaiņām un izglītošanas procesa norisi.

Tādējādi, pat izvērtējot 60 procentu kvotas tiesiskumu vidējās izglītības pakāpē, ir nepieciešams novērot izglītības kvalitātes izmaiņas. Vēl jo vairāk tas attiecas uz pilnīgu mazākumtautību izglītības programmu likvidāciju vidusskolas pakāpē.

Nedz likumprojektu anotācijā, nedz informatīvajā ziņojumā par pāreju uz mācībām valsts valodā vispārējās izglītības iestādēs dati par ietekmi uz izglītības kvalitāti nav sniegti. Tas pats par sevi rada šaubas par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. pantam.

Tātad, neskatoties uz to, ka, vērtējot pašreizējā regulējuma atbilstību Satversmes 91. pantam, Satversmes tiesa ir norādījusi uz nepieciešamību veikt izglītošanas procesa kvalitātes monitoringu, kopš 2005. gada nav izveidota tāda izglītības kvalitātes monitoringa sistēma, kas atbilstu Satversmes tiesas izvirzītajām prasībām, it īpaši attiecībā uz vispusīgu, profesionālu un uz zinātniskām atziņām un metodēm balstītu analīzi. Kopš 2005. gada izglītības kvalitātes mērījuma metodēs nenotika nekādas būtiskas izmaiņas. Birokrātiskā datu vākšana bez atbilstošas apstrādes, analīzes un zinātniski pamatoti secinājumiem nav uzskatāma par pilnvērtīgu izglītības kvalitātes izmaiņu novērošanu, kas minēta Satversmes tiesas spriedumā.

Pat pieejamie dati par centralizēto eksāmenu rezultātiem netiek analizēti no valodas perspektīvas, piemēram, kurā valodā priekšmets ir apgūts, kurā valodā izglītojamais atbild, kāda ir korelācija. Nav skaidrs, kādas atšķirības pastāv mazākumtautību izglītības programmās izglītojamo vidū, piemēram, kad vienu un to pašu priekšmetu apgūst latviski vai mazākumtautības valodā, kad vienu un to pašu eksāmenu kārtu latviski un mazākumtautības valodā, kā arī trūkst salīdzinājuma ar izglītojamiem, kas attiecīgu priekšmetu apguvuši latviešu valodā citās skolās. No vienas puses, Izglītības un zinātnes ministrija atzīst, ka neatkarīgi no mācību valodas eksakto mācību priekšmetu centralizētajos eksāmenos izglītojamo sasniegumi latviešu mācībvalodas izglītības programmās un mazākumtautību izglītības programmās ir līdzīgi, taču vienlaicīgi no “Re:Baltica” pētījuma izriet, ka no desmit nesekmīgākajām Rīgas skolām tikai viena ir latviešu, un viens no iemesliem ir latviešu valodas skolotāju deficīts. Tāpat pietrūkst datu analīzes dinamika, kā mainās priekšmetu zināšanas atkarībā no tā, kad tieši izglītojamie sāk apgūt priekšmetu latviešu valodā. Nav arī atsevišķu datu attiecībā uz privātskolām.

Tātad Izglītības un zinātnes ministrija, Ministru kabinets un Saeima ignorēja Satversmes tiesas uzdevumu. Taču datu analīzes rezultātā var izrādīties, ka pat iepriekšējās reformas sakarā ar izglītības ieguves valodu novedušas pie negatīvas ietekmes uz izglītības kvalitāti. Tas nozīmētu, ka arī līdz 2018. gada grozījumiem spēkā esošais regulējums būtu pretrunā ar Satversmes 91. pantu.

Uz izglītības kvalitātes monitoringa trūkumu norāda OECD ziņojums par izglītību Latvijā. To atzīst arī pati Izglītības un zinātnes ministrija. Saskaņā ar informāciju oficiālajā Izglītības ministrijas vietnē, kas tika izvietota š. g. 20. februārī – pirms sešām dienām – “Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izstrādē Izglītības ministrija sadarbosies ar vadošo konsultāciju uzņēmumu Austrumeiropā”, un to plānots pabeigt līdz 2022. gada beigām.

Turklāt, vienlīdzības princips prasa, lai augstas kvalitātes izglītība būtu pieejama visiem bērniem, ieskaitot dažādām mazāk aizsargātām grupām piederošos bērnus. Nepieciešamības gadījumā jāīsteno saprātīgas pielāgošanās – *reasonable*

accommodation – pasākumi. Apstrīdēto normu sagatavošanas un pieņemšanas gaitā šāds izvērtējums netika veikts, un tas neparedz nekādus izņēmumus, kas ļautu īstenot saprātīgas pielāgošanas pasākumus, piemēram, attiecībā uz tādām skolēnu grupām, kā bērni ar īpašām vajadzībām, īpaši ņemot vērā likumā paredzēto speciālo skolu likvidāciju un bērnu ar īpašām vajadzībām integrāciju vispārīzglītojošajās skolās, kā arī skolēni, kuriem ir vājas valsts valodas zināšanas, ieskaitot patvēruma meklētājus, bēgļus vai nesenus imigrantus un tā tālāk.

Satversmes 91. panta kontekstā nav pamatotas arī atšķirības starp dažādām mazākumtautībām atkarībā no tā, vai viņu valoda ir vai nav viena no Eiropas Savienības valodām, kā arī atkarībā no tā, vai ir noslēgts kāds starptautisks līgums.

Apstrīdētās normas ļauj iegūt izglītību izglītības iestādēs, kurās vispārējās izglītības programmu mācību priekšmetus pilnībā vai daļēji īsteno svešvalodās, piemēram, angļu vai franču valodā, kurām nav nedz vēsturisku, nedz kultūras saišu ar Latvijas Republiku, bet ne Latvijas Republikas mazākumtautību valodās, piemēram, krievu, baltkrievu vai romu, kuri formāli arī tiek uzskatīti par “svešvalodām”, taču ir jāatzīst un jāuzskata par Latvijas Republikas valodas un kultūras mantojuma daļu Vispārējās konvencijas Konsultatīvās komitejas izpratnē.

Visas Latvijas mazākumtautībām piederošās personas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Apstrīdētās normas paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, bez leģitīma mērķa, tātad, atšķirība ir patvaļīga.

To uzsver un apstiprina arī jau pēc apstrīdēto normu pieņemšanas ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komitejas noslēguma secinājumos teiktais, ka:

“Komiteja rekomendē nodrošināt, lai nebūtu nepamatotu ierobežojumu pieejai izglītībai minoritāšu valodās. Un rekomendē pārskatīt Izglītības likuma grozījumu nepieciešamību, kas rada lielākus ierobežojumus stundu minoritāšu valodā skaitam publiskajās un privātajās skolās.”

Es jau pieminēju arī iespējamās problēmas ar Eiropas Savienības rasu direktīvas īstenošanu, ka tas patiešām var neproporcionāli ietekmēt apstrīdētās normas... var neproporcionāli ietekmēt pie minoritātēm piederošās personas, un līdz ar to veidot netiešu diskrimināciju.

Un mūsu pēdējais, sestais, atskaites punkts ir ierobežojumu samērīgums Satversmes 114. panta kontekstā.

Satversmes tiesa atzina 2005. gadā, ka tobrīd apstrīdētās normas neietekmēs negatīvi mazākumtautību identitāti. Tātad kā to var noteikt? Jo šobrīd nav nekādu kritēriju, indikatoru, mērīšanas metodikas. Kā var noteikt identitātes saglabāšanu vai zaudēšanu?

S. Osipova.

Atvainojos, jums ir vēl trīs minūtes laika.

B. Cilevičs.

Jā, paldies. Es centīšos pabeigt.

Piemēram, šādu informāciju varētu sniegt dati par sekmēm dzimtajā valodā, bet šādi dati netiek vākti, apkopoti un analizēti.

Vairākas organizācijas, ieskaitot Konsultatīvo komiteju, kritizēja šīs normas.

Jāpiemin arī trīs ANO īpašo ziņotāju – par tiesībām uz izglītību, par vārda brīvību un par minoritāšu tiesībām – 2018. gada 26. janvāra un 8. novembra divas nopietnas vēstules Latvijas valdībai, kurās ANO pilnvarotie pārstāvji pauž “nopietnas bažas” sakarā ar apstrīdētajām normām.

Beidzot jāuzsver, ka apstrīdētās normas ir klajā pretrunā Vispārējās konvencijas 13. panta 1. punkta normai, kas paredz minoritāšu tiesības veidot savās privātajās skolās. Jāuzsver, ka ne grozījumu autori, ne Saeima neminēja nekādu pamatojumu šādam, konvencijai acīmredzami neatbilstošam ierobežojumam.

Likumprojektu anotācija uzsver, ka grozījumu sagatavošanas laikā tika uzklausi ieinteresēto personu viedoklis.

Vienīgo diskusiju Izglītības ministrijas Konsultatīvajā padomē nevar uzskatīt par pilnvērtīgu dialogu Konvencijas 15. panta efektīvā līdzdalībā izpratnē vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, absolūts vairākums – 13 no 14 Padomes locekļiem – ir nevis mazākumtautību pārstāvji, bet amatpersonas – valsts un pašvaldību skolu direktori, kas ir pakļauti ministrijai un atkarīgi no tās. Padomē ir tikai viens nevalstiskās organizācijas – biedrības – pārstāvis. Tajā vispār nav mazākumtautību izglītības iestāžu skolēnu, absolventu, viņu vecāku, privātskolu dibinātāju, direktoru vai skolotāju.

Tātad Vispārējās konvencijas 15. pants paredz tiesības nevis uz uzklauššanu, bet uz efektīvo līdzdalību, īpaši tad, kad skartas minoritātes. Konvencijas Paskaidrojošais raksts uzskaita vairākus konkrētus variantus, kā varētu īstenot efektīvas līdzdalības principu.

Izskatāmās lietas kontekstā jāuzsver, piemēram, pētījumu veikšana sadarbībā ar šīm personām, lai novērtētu, kādu ietekmi plānotie pasākumi varētu atstāt uz tām. Tātad Latvijas saistības Konvencijas visbūtiskākā 15. panta kontekstā ir daudz plašākas, nekā vienkārši iebildumu uzklauššana un ignorēšana.

Tātad, uzskatām, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 91., 112. un 114. pantam un lūdzam atzīt tās par spēkā neesošām.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies, Cileviča kungs.

Sakiet, lūdzu, kolēģi tiesneši, vai jums ir jautājumi Cileviča kungam par lietas apstākļiem un juridisko pamatojumu? Tiesnese Ziemele.

I. Ziemele.

Jā, paldies. Man būtu Cileviča kungam vairāki jautājumi.

Tātad pirmais jautājums ir par Satversmes 112. pantu. Vai, jūsuprāt, tiesai Satversmes 112. pants būtu jāskata kā tiesību uz izglītību ierobežojums šajā situācijā, vai arī tas ir jautājums par valsts pozitīvajiem pienākumiem? Vai jūs varētu paskaidrot jūsu pozīciju?

B. Cilevičs.

Mēs uzskatām, ka tiesības uz izglītību īstenošanu ietver sevī gan negatīvas, gan pozitīvas saistības. Ka negatīvās saistības ir daudz skaidrākas, ka valsts nedrīkst darīt neko tādu, kas varētu pārraut tiesības uz izglītību. Par pozitīvajām tiesībām vienmēr ir daudz sarežģītāk, bet šajā ziņā es domāju, ka valsts pozitīvās tiesības varētu ietvert sevī arī valsts pienākumu nodrošināt atšķirīgo attieksmi tad, kad tas ir iespējams un nepieciešams.

Tā kā tas... nu, tas ir ļoti interesants un sarežģīts jautājums, bet es domāju, ka izskatāmas lietas kontekstā es varētu tā īsi atbildēt.

I. Ziemele.

Paldies. Jūs jau pieminējāt to, ka, tātad, ja mēs runājam par pozitīviem pienākumiem... un arī jūsu juridiskais pamatojums pārsvarā bija par šo te atšķirīgo attieksmi, es gribētu vairāk saprast. Jūs varat nedefinēt, kādas ir salīdzināmās grupas mūsu lietā?

B. Cilevičs.

Jā, protams. Vieglāk varbūt sākt ar to, kādas grupas ir nesalīdzināmas. Saskaņā ar Satversmes tiesas spriedumu, jaunieši, kam dzimtā vai ģimenes valoda ir valsts valoda, nav salīdzināmā grupa ar jauniešiem, kam dzimtā valodā ir cita un ģimenes valoda ir cita.

Kas attiecas uz salīdzinām grupām, mēs uzskatām, ka principā visas grupas, kurās ietilpst bērni, kam dzimtā valoda nav valsts valoda, ir salīdzināmās grupas...

I. Ziemele.

Piemēram? Jūs varat nosaukt?

B. Cilevičs.

Nu, piemēram, ir bērni, kam dzimtā valoda ir krievu valoda un bērni, kam dzimtā valoda ir poļu valoda.

I. Ziemeļe.

Tās tad būtu tās salīdzināmās grupas - krievu un poļu.

B. Cilevičs.

Tas būtu salīdzināmas grupas, kaut gan, protams, skaitliski atšķirīgas un vēsturisku apstākļu dēļ, bet tomēr.

I. Ziemeļe.

Labi. Un ja jūs varētu šo tēmu par atšķirīgajām grupām varbūt tālāk vēl paturpināt un tik tiešām salīdzināt... Tā tad salīdzinājums ir 91. panta kontekstā starp krievu tautības grupu un poļu tautības grupu, ja? Un jūs savā runā visu laiku uzsvērāt... ka jūs pārstāvat mazākumtautības, tā tad daudzskaitlī. Ja jūs salīdzinātu šīs abas grupas, kāda mums tā situācija izglītības jomā veidojas?

B. Cilevičs.

Nu, protams, ka krievvalodīgo grupa ir daudz skaitliski lielāka un ir daudz vairāk skolu. Latvijā darbojas četras poļu skolas, kas ir dažādās situācijās, bet tomēr. Šīs skolas saņem lielu atbalstu no Polijas un darbojas lielā mērā uz divpusēja līguma pamata. Līdz ar to apstrīdētās normas poļu skolas neietekmēs. Vismaz būtiski neietekmēs.

Attiecībā uz krievvalodīgajiem... nu, tā ir vislielākā mazākumtautībām piederošā grupa un es saprotu, ka tas izraisa arī zināmu politisku sensitivitāti. Bet mēs uzskatām, ka kaut kādi ģeopolitiski apsvērumi vai drošības apstākļi nevar būt par iemeslu, lai ierobežotu šo mazākumtautībai piederošo personu tiesības.

I. Ziemeļe.

Bet jūs teicāt, ka poļu mazākumtautībai acīmredzot pēc šiem grozījumiem nekas būtiski nemainās... Kāpēc jūs tā sakāt?

B. Cilevičs.

Nu, tāpēc, cik man zināms, pastāv divpusējs līgums starp par sadarbību starp Poliju un Latviju, kas paredz cita starpā...

I. Ziemele.

Labi, paņemiet citu mazākumtautību un salīdziniet to... kurai nav divpusējais līgums.

B. Cilevičs.

Praktiski, divpusējie līgumi pastāv visām lielākajām grupām, izņemot krievu grupu. Diezgan īpaša situācija ir ebreju skolās, jo tur faktiski ir vairākas valodas un katra minoritāte ir diezgan savdabīga un ebrejiem valoda nekad nebija par galveno identificējošo identitātes noteicošo faktoru. Tāpēc tur ir grūti salīdzināt tieši no lingvistiskās izvēles viedokļa.

Bet principā... faktiski sanāk tā, ka, vadoties no jūsu uzdotā jautājuma skatupunkta, mums visas lingvistiskās minoritātes tiek sadalītas trijās grupās: vienā grupā ir tās minoritātes, kuru valodas ir Eiropas Savienības oficiālās valodas, kā vācieši, piemēram. Otra grupa ir tie, kuriem ar etnisko dzimteni ir divpusējie līgumi. Tātad šīs minoritātes faktiski netiks ietekmētas ar apstrīdēto normu pieņemšanu. Un trešā grupa ir tās minoritātes, kam nav... ne Eiropas Savienības valodas... ne divpusējo līgumu.

I. Ziemele.

Bet kāpēc tad jūs runājat daudzskaitlī? Jo jūs esat uzbūvējis savu juridisko pamatojumu, runājot par mazākumtautībām.

B. Cilevičs.

Jā, protams.

I. Ziemele.

Un tagad mēs atklājam, ka patiesībā ir virkne grupas, par kurām būtu jāveic dažādāka analīze... citāda analīze.

B. Cilevičs.

Nē... Es domāju, ka ir pilnīgs pamats runāt vispārēji, jo tiesības nav atkarīgas no tā, cik daudz ir tādu grupu, kuru tiesības būtu jāgarantē. Vai tā ir viena, vai vairākas... vienalga...

I. Ziemele.

Jautājums ir par aizskārumu šeit.

B. Cilevičs.

Jā. Es domāju, ka šajā gadījumā krievu minoritātei ir tā vislielākā grupa, ko skars šie ierobežojumi, bet ne tikai. Zināmā mērā tas var attiekties arī uz romiem, uz ebrejiem vai uz mazākām grupām, kam nav vai nu savas...

I. Ziemeļe.

Jums tādi dati ir?

B. Cilevičs.

Šādi dati ir... piemēram, Izglītības un zinātnes ministrijas dokumentā, tā ir atbilde uz deputātu jautājumu par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem izglītības jomā. Šeit ir dati par to, ko es definēju kā otro grupu, bet principā acīmredzot... jā... šos datus var savākt, bet es vēlreiz gribu uzsvērt, ka šajā gadījumā nav būtiski, kā jūs ļoti labi zināt, ka pat viens cilvēktiesību pārkāpums ir par daudz. Tā kā neatkarīgi no tā, vai tā ir viena grupa vai vairākas grupas, kuras nepamatoti skars ierobežojumi, manā skatījumā tur nav lielas nozīmes.

I. Ziemeļe.

Metodoloģiski kā jūs pats ļoti korekti gājāt cauri.... tad tiesai ir jādefinē salīdzināmās grupas, tādēļ arī šis jautājums ir ļoti svarīgs, kas ir salīdzināmās grupas un kāpēc. Tas ir jānopamato.

Jūsu otrais jautājums bija par UNESCO konvenciju par diskrimināciju izglītībā. Jūs atsaucāties uz UNESCO konvencijas 2. pantu. Jūs varat vēlreiz atkārtot, kā jūs viņu esat izlasījis?

B. Cilevičs.

Tā kā atsevišķu izglītības institūciju esamība, pamatojoties uz reliģiskiem vai lingvistiskiem pamatiem nav diskriminējoša, gadījumā, ja tas ir brīvprātīgi un tad tas atbilst vecāku un likumisko aizbildņu gribai, un ja izglītība šajās institūcijās atbilst kritērijiem, kā nosaka valsts. Tātad tā nav diskriminācija šīs konvencijas izpratnē.

I. Ziemeļe.

Tātad, šis, kvalifikācijas kritērijs... ja dalība šādā sistēmā vai iešana uz šādu skolu ir brīvprātīga.

B. Cilevičs.

Jā.

I. Ziemele.

Un kā jūs šo brīvprātību tad interpretējat?

B. Cilevičs.

Nu, ja attiecinātu šo principu uz Latvijas situāciju, es jau minēju dažus skaitļus, jo šobrīd mazākumtautībām piederošiem bērniem ir izvēle – vecāki var nosūtīt viņus uz skolām ar latviešu mācību valodu, un daļa šo iespēju izmanto, no 38 procentiem... nu, tur ir jāievieš korekcija, jo, ņemot vērā to vecuma struktūru... principā tā ir mazāk labvēlīga pie mazākumtautībām piederošām personām, tātad, skolas vecuma bērnu skaits ir mazāks nekā 38 procenti, bet 27 procenti no visiem skolēniem mācās... tā kā tas parāda šo brīvprātīgo izvēli, ka aptuveni 70 procenti, tā rupji novērtējot, tomēr izvēlas tās skolas ar mazākumtautību izglītības programmām. Bet šeit ir viena būtiska atšķirība no UNESCO konvencijas aprakstītās situācijas arī, jo tomēr mums jau sen pastāv vienota izglītības sistēma. Un faktiski nav krievu skolas, juridiski runājot, kā tas ir bieži sadzīvē. Ir skolas, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, kas paredz bilingvālo izglītību. Tātad, visās skolās, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmu, mācības notiek gan latviešu valodā, gan arī mazākumtautību valodā, turklāt formas ir ļoti dažādas. Un principā... nu, vispār, ja mēs runājam par mazākumtautību valodas lietošanu tieši kā mācību valodu, nevis kā priekšmetu vai kaut kādus atsevišķus ar mazākumtautību valodas vai ar identitāti saistītiem priekšmetiem, nu... principā šajā kapacitātē tiek izmantota krievu un poļu valoda, cik man ir zināms. Jo, piemēram, igauņu skolā visas mācības notiek latviski, igauņu valoda tiek pasniegta kā atsevišķs priekšmets.

O. Ziemele.

Jūs pieminējat vairākas Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietas. Lai arī šajā jomā ir skaidrība par starptautisko standartu... jūs varat jūsu viedokli izteikt, kā lieta “Kipra pret Turciju” attiecas uz Latvijas apstākļiem?

B. Cilevičs.

Pirmkārt, mēs minējam šo lietu, lai demonstrētu, ka izglītības dzimtajā valodā ierobežojums noteiktos apstākļos var tikt atzīts...

I. Ziemele.

Lūk, par šiem apstākļiem. Vai šie apstākļi ir salīdzināmi Kipras un Ziemeļkipras gadījumā un Latvijas gadījumā?

B. Cilevičs.

Nē, es nekādā gadījumā negribētu teikt, ka šis spriedums viens pret vienu ir attiecināms uz Latvijas situāciju. Tur atšķirības ir diezgan lielas. Bet ir arī zināma līdzība. Ziemeļkiprā tika nodrošināta pamatizglītība grieķu valodā, bet nebija nodrošināta vidējā izglītība. Protams, citos apstākļos... tur ir okupācija un ārējā spēka kontrole un tā tālāk... Bet tas ir viens arguments, lai parādītu, ka tas apgalvojums, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 1. protokols nekādā gadījumā nevar nodrošināt, nevar paredzēt mācību valodas izvēles iespējas, nu tas ne gluži atbilst patiesībai. Var būt situācijas, kad šis mācību valodas izvēles trūkums ir uzskatāms par pārkāpumu.

I. Ziemele.

Tāds ir jūsu viedoklis.

Un man vēl ir viens pēdējais jautājums. Tātad jūs minējāt tagad savā runā, ka Latvija esot izņēmums salīdzinājumā ar citām valstīm, prasot iegūt izglītību valsts valodā. Un es gribētu, lai jūs varbūt pakomentētu šo salīdzinošo aspektu. Paņemsim kaut vai mūsu kaimiņvalstis Zviedriju, Vāciju... vai šajās valstīs pastāv, lūk, izglītības sistēmas ietvaros iespēja iegūt izglītību citā valodā?

B. Cilevičs.

Pirmkārt, es neteicu to, ka Latvija ir izņēmums tāpēc, ka prasa izglītību valsts valodā. Es teicu kaut ko citu, ka ir vispārējais princips, ka izglītība dzimtajā valodā veicina izglītības kvalitāti. Un, ja Latvija ir izņēmums šajā gadījumā... tātad, ja mums patiešām izglītība dzimtajā valodā neveicina izglītības kvalitāti, tad tas būtu jāpierāda. Tas ir tas, ko es teicu... precizēsim uzreiz.

Attiecībā uz kaimiņvalstīm. Ziniet, jebkuri piemēri var būt maldinoši. Ir vispārējie principi. Un, protams, kā mēs šeit zinām no Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību, galvenais ir tie divi aspekti – pieprasījums un iespējas. Katra valsts... es pilnībā piekrītu Saeimas atbildes rakstā izteiktajai domai, ka katra valsts izvēlas savas metodes, kā īstenot tos principus. Un daudz kas ir atkarīgs no tā, cik lielas ir mazākumtautības, kāda situācija vēsturiska ir izveidojusies. Es varētu teikt tā, ka visas valstis, kam ir vismaz... kur mazākumtautības veido vismaz 10 procentus, tām ir nodrošināta izglītība dzimtajā valodā visos līdzekļos.

Piemēram, ja mēs runājam par kaimiņiem... Somijā... tur vispār ir grūti piemērot to mazākumtautību jēdzienu zviedriem, kas ir gan zem 10 procentiem, bet tā ir otra oficiālā valoda un tur ir cits aizsardzības līmenis un kā zināms, valodu statusu nekādas starptautiskas normas neregulē. Tā ir suverēna valsts izvēle. Bet arī attiecībā uz citām minoritātēm Somijā ir nodrošinātas iespējas iegūt izglītību dzimtajā valodā, tajā skaitā arī krievu valodā. To apmaksā pašvaldības pārsvarā un Konsultatīvā komiteja savā otrajā, ja nemaldos, viedoklī atzina par Somiju... kritizēja Somiju par

to, ka nodala tā saucamos “jaunos krievus” un “vecos krievus”, jo Somijā ir diezgan nozīmīga krievu minoritāte, kas tur dzīvo vēl kopš laikiem, kad Somija bija cariskās Krievijas sastāvā. Pēdējos desmit gados tur parādījās tā saucamie “jaunie krievi”, un no likumdošanas viedokļa toreiz viņiem bija zināmas atšķirības statusā. Pēc šīs kritikas, cik es zinu, Somija pārskatīja šīs atšķirības un tagad izglītības daļa ir krievu valodā un ir pieejama visiem bērniem, kas pieder krievu minoritātei. Vispār Somijā, tāpat kā Zviedrijā plaši izmanto EOCD rekomendācijas un izmanto arī vairākas imigrantu valodas izglītībā dažādos līmeņos. Es tagad no galvas nevarēšu minēt detaļās, bet kopumā Somijas izglītības sistēma...

I. Ziemeļe.

Bet jūs neatbildējāt par Vāciju un Zviedriju.

B. Čilevičs.

Jā... Somijas izglītības sistēmā tiek izmantotas 53 valodas dažādā līmenī. Attiecībā uz... es domāju, ka ir arī tuvāks kaimiņš Igaunija.

I. Ziemeļe.

Mani interesēja tieši Vācija.

B. Čilevičs.

Attiecībā uz Zviedriju...

S. Osipova.

Paldies... tiesnese nokonkretizēja jautājumu. Citiem tiesnešiem arī ir jautājumi. Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Jā, man ir viens jautājums par normas pieņemšanas procedūru un tad arī par pašu būtību.

Pirmais jautājums ir tāds, kas ir norādīts arī jau pieteikumā. Un tas ir pieteikuma 11. lapaspusē attiecībā uz likumprojekta anotāciju. Jūs arī par likumprojektu anotāciju tur norādījāt. Šeit attiecībā uz anotāciju ir norādīts, ka anotācija satur sagrozītu, nepilnīgu un nepatiesu informāciju. Tas ir jūsu viedoklis.

Sakiet, lūdzu, vai šis fakts pats par sevi, ka anotācijā, jūsuprāt, ir sagrozīta, nepilnīga vai nepatiesa informācija... šis fakts pats par sevi padara likumu par tādu, ka ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Citiem vārdiem sakot, vai šis jūsu viedoklis ir tāds, ka tas ir tik būtisks pārkāpums, ka līdz ar to likums... šāds ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu?

B. Cilevičs.

Nu, es vados no pieņēmuma, ka deputāti godprātīgi pilda savus pienākumus saskaņā ar zvērestu, ko viņi dod, uzņemoties deputāta pienākumus... un tāpēc, ja deputātiem tika sniegta nepilnīga informācija, tas, protams, var ietekmēt viņu izvēli. Protams, ir ļoti grūti novērtēt, cik liela bija tā ietekme un cik lielā mērā tā ietekmēja konkrētas normas pieņemšanu vai noraidīšanu. Bet jebkurā gadījumā es domāju, ka tas ir tiešām ļoti būtisks fakts, ka deputāti, balsojot par šo likumu un apspriežot to, nesaņem pienācīgu informāciju, vai pat saņem ne gluži patiesībai atbilstošu informāciju.

G. Kusiņš.

Mans jautājums bija, vai es pareizi saprotu jūsu viedokli, ka šis fakts pats par sevi padara to, ka ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Vai šis fakts pats par sevi...

B. Cilevičs.

Jā. Es domāju, ka tas... nu, vismaz vadoties pēc Satversmes tiesas interpretācijas, ko jūs devāt dažās lietās... ja patiesām likumdevēja rīcībā nebija pilnīgas informācijas, tad ir nopietns pamats apšaubīt to, ka likums tika pieņemts pienācīgā kārtībā.

G. Kusiņš.

Attiecībā uz šo jūs atsaucaties arī uz Satversmes tiesas praksi... Satversmes tiesa izmanto tā saukto būtiskuma teoriju. Vai šis ir būtisks procedūras pārkāpums, jūsuprāt?

B. Cilevičs.

Jā, es domāju, ka diezgan būtisks.

G. Kusiņš.

Un kāpēc?

B. Cilevičs.

Jo deputāti saņēma informāciju, ka toreiz likumprojekts pilnīgi atbilda Latvijas starptautiskajām saistībām, kaut gan tā informācija par to, ka vairākas starptautiskas institūcijas ļoti negatīvi izteicās par šo likumprojektu, faktiski netika sniegta deputātiem un tas varēja ietekmēt viņu izvēli. Deputātiem tika sniegta informācija, ka notiek plašas konsultācijas ar minoritātēm, ka tajā skaitā šo likumprojektu atbalstīja Izglītības ministrijas mazākumtautību Konsultatīvā padome, kas arī neatbilda

patiesībai. Tā kā... cik lielā mērā viens vai otrs faktors var ietekmēt deputātu izvēli, nu, to ir grūti prognozēt, bet es domāju, ka šī konstatācija patiešām, cik šie faktori bija būtiski, diez vai var simtprocentīgi noteikt, bet es domāju, ka patiešām šeit mēs nevaram runāt par labu likumdošanas praksi.

G. Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, bet kā tad jūs vērtētu tieši atbildīgās komisijas sēdē pārstāvju teikto... Krivcovas kundze ir piedalījies komisijas sēdē... ja šie dati ir nepatiesi. Tad tādējādi komisija tad saņēma vai nesaņēma vērtējumu par šo anotāciju? Vai deputāti varēja saprast, ka tie ir nepatiesi dati?

B. Cilevičs.

Nu... faktiski, redziet... tā ir diezgan delikāta situācija. Ja amatpersonas apgalvo vienu un kāds sabiedriskais aktīvisks apgalvo kaut ko citu, nu to tiešām ir grūti vērtēt kā līdzvērtīgu dialogu. Protams, ka deputāti vairāk uzticēsies amatpersonai.

G. Kusiņš.

Vai deputātiem anotācija ir vienīgais, jūsuprāt, kā iegūt informāciju?

B. Cilevičs.

Nē, nebūt ne vienīgais, bet diemžēl situācija ir šāda, ka ļoti daudziem deputātiem nav skaidra priekšstata par situāciju skolās, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Un gan oficiālās, gan neformālās diskusijās es vairākkārt dzirdēju no kolēģiem tādus apgalvojumus, ka tajās skolās viss notiek krieviski, ka viņi mācās pēc Krievijas mācību grāmatām, ka tur uz sienām Putina portreti karājas un tā tālāk. Tā kā cilvēki vienkārši nesaskaras ar šo jomu. Un ja mēs paskatīsimies, piemēram, Latvijas medijos, tur latviešu valodā nav nekā par šo lietu. Un tāpēc mēs arī lūdzām pievienot "Re:Baltica" pētījumu, ka tie bija faktiski pirmie Latvijas pētniecības žurnālisti, kas vispār iegāja šajās skolās, kas runāja ar direktoriem. Vēl... Vai jūs varat norādīt kaut vienu publikāciju vai televīzijas raidījumu, kur šī situācija tiktu daudz maz vispusīgi... Nav. Principā mazākumtautību īstenojošās skolas eksistē absolūti ārpus latviešu valodas informatīvās telpas. Un tā ir tā lielākā problēma. Un tieši tāpēc vēl jo lielāka loma ir anotācijai un tai informācijai, kas tiek sniegta deputātiem likumprojekta sagatavošanas gaitā.

G. Kusiņš.

Un tad rezumējot šo... šīs jūsu atbildes... Vai es pareizi saprotu, ka, jūsuprāt, deputātu rīcībā nebija informācijas un vienīgais tad informācijas avots, šinī gadījumā

anotācija, jūsuprāt, satur sagrozītu informāciju un tāpēc tika pieņemts lēmums, kas nav tāds, kas noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

B. Cilevičs.

Nu, pirmkārt, es teiktu tā, ka deputātu rīcībā jau tāpat bija sagrozīta informācija un nepilnīga informācija. Un jā... es domāju, ka tas, ka anotācija ietvēra nepilnīgu un ne visai patiesībai atbilstošu informāciju, varēja ietekmēt deputātu izvēli.

G. Kusiņš.

Bet Satversmes tiesa visu laiku ir teikusi, ka anotācija ir likumprojekta iesniedzēja, nevis likumdevēja viedoklis par šo problēmu.

B. Cilevičs.

Jā, bet anotācija ir domāta tieši deputātiem, tieši likumdevējam. Jūs to ļoti labi zināt, kam tā ir rakstīta, jo iesniedzēji raksta, bet lasa taču deputāti. Un tad gan jūs, gan es, mēs ļoti labi atceramies to laiku, ka vispār...

S. Osipova.

Neskarsim savstarpējās atmiņas, lūdzu.

G. Kusiņš.

Jautājums īsti nav par mūsu savstarpējo atmiņu apjomu...

B. Cilevičs.

Nē, nu, protams... Bet ir zināms process, kāpēc anotācija vispār tika pieņemta. Savā laikā anotācija vienkārši neeksistēja. Un tad mainīja to kārtību un tieši tāpēc, lai deputātiem balsojot būtu pēc iespējas vairāk informācijas par reālo situāciju. Tāpēc tā ir pilnīgi dabiska prasība un labas likumdošanas prakses absolūts priekšnosacījums, lai informācija, kas ir ietverta anotācijā, būtu pilnīga un patiesa.

G. Kusiņš.

Paldies.

Tad jautājumi par jūsu pozīciju kā tādu. Sakiet, lūdzu, vai jūs varētu precizēt. Vai jūsu teiktais... vai iebildumi attiecas uz reformu kopumā vai iebildumi ir par reformas ieviešanas laiku? Šis grozījums, ko mēs šobrīd apspriežam tiesā, ir arī tāds, kas satur pārejas noteikumu 66. punktu, kur ir noteikti šie reformas ieviešanas soļi. Vai jūs varētu precizēt? Vai tas ir pret reformu kopumā, vai pret ieviešanas laika termiņiem?

B. Cilevičs.

Nu es nedomāju, ka tā varētu nodalīt, jo jautājums ir par to, vai reformas rezultātā nepazemināsies kvalitāte. Un ja to iepriekšējo vai augstāko kvalitāti var nodrošināt pēc gada, un Saeima var pierādīt, ka tas pārejas posms ir pietiekams, lai to nodrošinātu... tā ir viena situācija. Ja to var nodrošināt pēc desmit gadiem, tā ir cita situācija. Bet es nedomāju, ka ieviešanas termiņš pats par sevi var kaut ko mainīt. Tā samērīguma izvērtēšana jebkurā gadījumā ir nepieciešama. Mēs izvērtējam praktiski konkrēto situāciju.

G. Kusiņš.

Tātad tie iebildumi ir gan pret reformu kopumā, gan pret ieviešanas laiku. Vai tā var secināt?

B. Cilevičs.

Jā, protams, jo tas ir nesaraucjami saistīts.

G. Kusiņš.

Jā, paldies.

Nākamais jautājums. Sakiet, lūdzu, vai jūs varētu precīzi definēt, kā, jūsuprāt, tieši izpaužas Satversmes 112. panta pārkāpums? Vai no šī panta, tieši no 112. panta, izriet valsts pienākums nodrošināt izglītību mazākumtautību valodā?

B. Cilevičs.

Nē, bet no šī panta izriet valsts saistības nodrošināt izglītību, pamatojoties uz zināmiem principiem. Tādiem, ko es arī īsumā nosaucu. Tā ir pieņemamība adresātiem, tā ir akadēmiskā brīvība un tā ir vienlīdzīga kvalitāte. Visi ir neatkarīgi no dzimtās valodas... Un faktiski šis pants var būt pārkāpts arī, ja apstrīdētās normas neatbilst tiem kritērijiem kā tādiem, kritērijiem kā pieņemamība un brīvība, kur var tikt pārkāpts kopsakarā ar 21. pantu, ja daļai Latvijas skolu tiks nodrošināta zemākas kvalitātes izglītība nekā citiem.

G. Kusiņš.

Jā, paldies. Nav jautājumu.

S. Osipova.

Tiesnešiem... Paldies, no tiesnešiem vairāk jautājumu nav. Lūdzu, Ziemeles kundze vēl.

I. Ziemele.

Tieši paturpinot šo pēdējo Kusiņa kunga jautājumu par 112. pantu un ņemot vērā jūsu atbildi. Tātad, kādā veidā apstrīdēto normu kontekstā, jūsuprāt, tiek pārkāpta, tātad, šī akadēmiskā brīvība kā viens no principiem, uz kuriem, jūsuprāt, balstās tiesības uz izglītību?

B. Cilevičs.

Jau kopš 90. gadu sākuma Latvijas izglītībā notika reforma, kura tika vērsta uz aiziešanu no tās padomju laikā bijušās tādas sīkumainas reglamentācijas, kad bija mācību programmas. Un tā pāreja no mācību programmām uz mācību standartiem bija tas izšķirošais moments šajā toreizējā reformā. Un faktiski akadēmiskā brīvība izpaužas gan vecāku izvēlē, gan arī skolu izvēlē, metožu izvēlē. Valsts nosprauž gala mērķi, kādas iemaņas, kādas zināšanas jānodrošina skolēniem, pabeidzot izglītību. Kā to panākt – nosaka skolas. Protams, ka tas ir zināms pārspilējums, bet, kā jau es teicu, faktiski skolas ir ļoti būtiski ierobežotas tajās metodēs, ko viņas var izvēlēties, ko skolas var izvēlēties, lai sasniegtu valsts nospraustos mērķus.

I. Ziemele.

Proti, ar to, ka tiek sašaurināta šī valodas izvēle... ar to tiek traucēta akadēmiskā brīvība?

B. Cilevičs.

Jā, arī valodas izvēle tajā skaitā. Un tas ir acīmredzamā pretrunā ar citu vienlaicīgi īstenotu reformu... kur, gluži otrādi, iespējas... gan skolu iespējas, gan arī paša skolnieka iespējas izvēlēties, tiek būtiski paplašinātas. Un tāpēc mēs uzskatām, ka šī reforma... nu kaut kā nerīmējas ar to vispārējo tendenci Latvijas izglītībā.

I. Ziemele.

Un tad man vēl pēdējais jautājums. Cileviča kungs, kā jūs definējat, kas ir mazākumtautība Latvijā?

B. Cilevičs.

Kā jūs ļoti labi zināt, mazākumtautības definīcija nav saskaņota starptautiski. Latvijas definīcija ir ietverta deklarācijā, kas tika pievienota ratifikācijas rakstam Vispārējā konvencijā un to jūs ļoti labi zināt... tā kopumā sakrita ar to slaveno Kapotorti definīciju un arī ar definīciju, kas ir izklāstīta Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūcijā 12-01. Latvijas definīcijas īpatnība ir tā, ka tā uzskata par minoritātēm tikai pilsoņus, bet tajā pašā deklarācijā tiek pausts, ka tādas pašas tiesības ir attiecināmas arī uz citiem pastāvīgajiem iedzīvotājiem, kas nav

pilsoņi, ja vien likums neparedz kaut ko citu. Tā kā... no izskatāmas lietas konteksta ir ļoti būtiski, ka mums ir zināma.. es teiktu... tāds likumdošanas konflikts attiecībā nevis uz mazākumtautības definīciju kā tādu, bet uz mazākumtautību valodu. Jo, no vienas puses, it kā gan Satversmes 114. pants, gan izglītības likumdošana runā par mazākumtautību valodu, bet Valsts valodas likums faktiski izdala no visām svešvalodām tikai līvu valodu, kaut gan nesauc to par mazākumtautību, bet par senu autohtonu grupu... nu, tas ir kaut kas tuvs mazākumtautībai. Tātad sanāk tā, ka no Izglītības likuma viedokļa mazākumtautību valodas ir, bet no Valsts valodas likuma mazākumtautību valodu nav. Un tā ir viena sistēmiska problēma Latvijas likumdošanā, ar ko mums diemžēl jādzīvo.

I. Ziemeļe.

Paldies.

S. Osipova.

Tā... Saeimas pārstāvei, Tralmakas kundzei, būs jautājumi pieteikuma iesniedzējiem?

I. Tralmaka.

Jā, būs daži jautājumi.

Mans pirmais jautājums attiecas uz Vispārējās konvencijas 14. pantu. 2005. gada lietā ar numuru 2004-18-0106 pieteikuma iesniedzēju pārstāvis, kas arī bijāt jūs, norādījāt, ka Minoritāšu konvencijas 14. panta otrā daļa neparedz valsts pienākumu vidusskolā nodrošināt mācību satura apguvi mazākumtautību valodā. Šodienas runu jūs iesācāt ar to, ka tiesības uz izglītību mazākumtautību valodā ir pamattiesības. Kas ir mainījies? Kādēļ šāda viedokļa maiņa?

B. Cilevičs.

Nu, man tiešām grūti piekrist, ka es kaut ko tādu varētu teikt, jo tas absolūti neatbilst realitātei. Es domāju, ka tas ir kaut kāds pārpratums. Varbūt, ka tas ir teksts, kas ir izrauts no konteksta. Kam es varu piekrist? Ka Konvencija neprasa nodrošināt mazākumtautību valodas visās situācijās un visos gadījumos. Bet pretrunu es šeit nesaskatu. Jo, protams, ne visas pamattiesības vienmēr ir īstenojamas. Kā es arī šodien atzīmēju, šīs tiesības nav absolūtas un viss ir atkarīgs... tās var būt ierobežotas un dažreiz valstij ir pat pienākums ierobežot pamattiesības, vadoties no citu personu vai sabiedrības likumiskajām interesēm. Un jūsu minētajā Vispārējās konvencijas 14. panta otrā daļā ir skaidri noformulēti priekšnosacījumi, kad šīs tiesības jāīsteno. Jo acīmredzot, ja nav pieprasījuma, nav kam piešķirt šīs tiesības, bet iespējas attiecās tieši uz pieejamajiem resursiem un uz sabiedrības likumiskajām interesēm. Jo tas ir

tieši samērīguma jautājums. Ja izdevumi, lai nodrošinātu šādu sistēmu, būs neproporcionāli un dēļ tā cietīs sabiedrības pārējā daļa, protams, ka šis ierobežojums nebūs nesamērīgs vai būs samērīgs. Bet mēs pierādām mūsu pieteikumā, ka Latvijā pastāv gan pieprasījums, gan iespējas. Un līdz ar to nav nekāda pamata ierobežot šīs tiesības, un šo tiesību ierobežojumi nav samērīgi.

I. Tralmaka.

No Konvencijas teksta un no izskaidrojošā ziņojuma ir skaidri... it sevišķi ziņojumā... ir skaidri norādīts, ka valstij ir izvēle, kādā veidā nodrošināt 1. paragrāfā paredzētās tiesības apgūt valodu. Un šeit šis ziņojums skaidro to kā alternatīvas izvēles. Jūs sakāt, ka valsts var izvēlēties tātad – vai nu mācīt valodu vai valodā. Kādēļ šāda interpretācijas maiņa, kas ir skaidri... 14. panta izskaidrojošajā ziņojumā skaidri norādīts, ka šī ir izvēle.

B. Cilevičs.

Nu, tajā pašā paskaidrojošajā protokolā ir arī teikts, ka šīs alternatīvas nav izslēdzošas.

I. Tralmaka.

Jautājums ir par pienākumu.

B. Cilevičs.

Jā, un valstij ir pienākums pieņemt lēmumu, konsultējoties ar pašām ieinteresētajām personām, ievērojot 15. panta prasības. Valstij ir pienākums izvēlēties katrā situācijā optimālo risinājumu un apmierināt pieprasījumu pēc iespējas maksimāli. Un, protams, es vēlreiz gribu uzsvērt, ka tas ir princips, kas ir īstenojams katrā valstī atkarībā no konkrētās situācijas, un Latvijā, kā mēs ļoti labi zinām, ir gan pieprasījums, gan iespējas. Un tāpēc nav nekāda pamata, un tas ir pretrunā Konvencijas burtam un garam, ierobežot šādas tiesības, pretēji skaidri paustajai mazākumtautībai piederošo personu ievērojamai daļai.

I. Tralmaka.

Nav īsti saprotams man viedoklis. Tātad tas nav valsts pienākums, bet valstij būtu vēlams to izvēlēties, ja ir pieprasījums.

B. Cilevičs.

Nu... vēlams... es gan tā neteiktu, jo Konvencija, protams, ir tāds savdabīgs instruments, kam nav tāda tiesas apstrīdēšanas mehānisma, individuālo sūdzību mehānisma, bet, protams, jebkuram instrumentam ir... mēs varam ņemt jebkuru

viedokli, ko izsaka starptautiskās organizācijas, tās visas ir rekomendācijas, varbūt izņemot Eiropas Savienības direktīvas vai arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi. Viss pārējais ir rekomendācijas. Tā kā tā ir tāda drīzāk vārdu spēle. Pienākums vai vēlams... Ja mēs patiešām gribam sekot tiem mūsdienu standartiem, nu tad tas ir mūsu pienākums gan morāls, gan juridisks. Tiesā to nevar apstrīdēt kā Konvencijas pārkāpumu... viss, kas mums ir, Konsultatīvās komitejas atzinumi un Ministru komitejas rezolūcijas. Un, kā es jau citēju, Konsultatīvā komiteja ļoti nepārprotami pauda savu attieksmi pret to, vai apstrīdētās normas atbilst Konvencijai vai nē.

I. Tralmaka.

Vīnes konvencijas par līgumtiesībām 31. pants pasaka, ka valsts praksi arī var izmantot līguma satura noskaidrošanā. Mēs no jums dzirdējām, ka citās valstīs ir prakse nodrošināt izglītību pamatā citās valodās un tas ir... valstu prakse šāda pastāv, to mēs redzam arī no Konsultatīvās komitejas apkopojumiem. Sakiet, vai šāda prakse neliecina par 14. panta otrās daļas saturu, ka tā tomēr ir izvēle un galvenais tomēr ir nodrošināt valodas apguvi, nevis izglītības ieguvu valodā.

B. Cilevičs.

Nemaz nē. Tas absolūti neizriet ne no Vispārējā komentāra, ne arī no konkrētiem Konsultatīvās komitejas viedokļiem, jo praksē viss ir atkarīgs no konkrētās situācijas: cik lielas ir minoritātes, cik liels ir pieprasījums, kāda ir vēsturiskā prakse. Izšķirošs moments ir, kas... Kas ir kopīgs? Jo patiešām ļoti retos gadījumos neesošā mazākumtautību izglītības sistēma tiek veidota no jauna. Man būtu ļoti grūti atcerēties no galvas uzreiz šādas situācijas. Bet jau pastāvošā vēsturiski izveidojusies un pieprasītā mazākumtautību izglītības sistēma parasti tiek saglabāta. Un kā Konsultatīvā komiteja raksta savā tematiskajā komentārā, šīs sistēmas eksistēšana... piedodiet... šī sistēma ir jā saglabā. Tāds tur ir formulējums, un tā saglabāšana ir jāgarantē. Tāds tur ir precīzs vārds. Tā kā, protams, no vienas puses jūs atsaucāties uz to, ka valstīm ir plaša izvēle, un tajā pašā laikā arī atsaucāties uz citu valstu praksi, kas izdarīja savu izvēli pilnīgi citos apstākļos. Un Latvija ir tiešām izcila mazākumtautību izglītības vēsturē, jo visās mācību grāmatās joprojām atsaucās uz mūsu 1919. gada likumu "Par mazākumtautību skolu iekārtu" kā uz paraugu... Un tāpēc es neredzu nekāda pamata atteikties no šīs vēsturiskās labās prakses.

I. Tralmaka.

Paldies. Man vairāk nebūs jautājumu.

S. Osipova.

Tiesnese Ziemeļe. Vēl viens jautājums.

I. Ziemele.

Man vēl viens jautājums. Sakiet, lūdzu, kāds, jūsuprāt, ir izglītības mērķis?

B. Cilevičs.

Jā... tāpat, es negribu konkurēt ar vairākām konvencijām un politikas plānošanas dokumentiem..

I. Ziemele.

Nē, jūsuprāt, kāds ir izglītības mērķis?

B. Cilevičs.

Manuprāt, tā ir personības veidošana, kas ir spējīga patstāvīgi dzīvot mainīgajā pasaulē, daudzveidīgā pasaulē, patstāvīgi pieņemt lēmumus, vadoties pēc zināmām vērtībām.

I. Ziemele.

Un kādas tās būtu? Varbūt... ja mēs konkretizējam Latvijas teritorijā un telpā? Šīs vērtības? Un līdz ar to arī mērķis?

B. Cilevičs.

Es domāju, ka tā ir brīvība, demokrātija, cilvēktiesības, sadarbība, miers...

I. Ziemele.

Un līdzdalība politiskajos procesos, piemēram?

B. Cilevičs.

Tā ir brīvprātīga lieta... nu, tas ir diezgan kutelīgs jautājums, cik tas varētu būt leģitīms mērķis – veicināt līdzdalību politiskajos procesos...

S. Osipova.

Bet jūs minējāt demokrātiju. Vai demokrātija nav līdzdalība politiskajos procesos?

B. Cilevičs.

Brīvprātīga līdzdalība. Vairākās demokrātiskās valstīs, kā mēs zinām, tas līdzdalības līmenis vēlēšanās ir diezgan zems un tas notiek divos gadījumos: ja cilvēki ir apmierināti ar savu valsti un var dzīvot neatkarīgi no tās un neko nevēlas mainīt, vai arī ir pilnīgi vīlušies savā valstī un necer kaut ko mainīt. Bet, domāju, ka līdzdalība...

jā... Un lēmums nepiedalīties politiskajā dzīvē ir arī brīvas gribas... ja tā ir brīva izvēle, tad tas arī ir demokrātiskas izvēles viens no iespējamiem variantiem.

I. Ziemeļe.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies jums.

Aicināsim Saeimas pārstāvi Tralmakas kundzi. Lūdzu sniegt savu viedokli par apstākļiem un juridisko pamatojumu.

I. Tralmaka.

Paldies.

Godātā tiesa!

Saeima izskatāmajā lietā jau ir sniegusi atbildes rakstu diezgan izvērstu un mūsu detalizētie argumenti ir skaidroti šajā atbildes rakstā. Tādēļ es šeit, savā runā, pievērsīšos vairāk tikai tiem būtiskākajiem argumentiem.

Es iesāksu ar to, ka lietas materiālos ir atrodamas dažādas interpretācijas par to, kādas tiesības un kādi pienākumi indivīdam un valstij izriet no Satversmes un starptautiskajiem dokumentiem.

Es tomēr gribētu savu runu sākt ar četrām patiesībām, kuras, manuprāt, nav apstrīdamas šajā lietā.

Pirmkārt, Latvija ir demokrātiska un neatkarīga valsts. Un, lai es šeit šodien varētu tā teikt, Latvija līdz tam ir nogājusi garu, sāpīgu un savā ziņā unikālu ceļu. Šis ceļš caurvij Latviju kā valsts attīstību, tiesību sistēmu un lielākā vai mazākā mērā ietekmē sabiedrības vajadzības dažādās jomās. Tas ietekmē arī politiskās izvēles, ko šīs vajadzības nosaka. Un šis Latvijas attīstības ceļš ir noteicis arī to, ka Latvijas tauta nav viendabīga, tā ietver cilvēkus no dažādām tautībām, reliģijas novirzieniem un, jā, arī no dažādām valodām.

Otrkārt, Latvijas sabiedrība visā tās dažādībā vieno viena valoda — valsts valoda, latviešu valoda. Tā ir ne tikai mūsu kopīgā saziņas valoda, bet tā ir arī viens no demokrātiskas Latvijas valsts pamatiem.

Treškārt, Satversmes 8. nodaļā ir dziļi iesakņots princips, ka katrs Latvijas iedzīvotājs, neatkarīgi no viņa etniskās piederības, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības vai citiem apstākļiem un katra šī Latvijas iedzīvotāja cilvēka cieņa ir vērtība. Katrai personai ir tiesības apzināties un saglabāt savu identitāti, attīstīt savu dzimto valodu un kopt savu kultūru.

Un visbeidzot. Katram bērnam ir tiesības uz izglītību, kas dod ne tikai zināšanas, bet ļauj viņam attīstīties par sevis paša vislabāko versiju. Izglītība, kas ļauj

bērnam saredzēt un izkopt savas unikālās spējas un talantus, kas viņā ieaudzina cieņu pret kultūras identitāti, vērtībām, un valodu un arī cieņu pret tās valsts vērtībām, kurā bērns dzīvo. Un katram bērnam Latvijā ir tiesības uz izglītību, kas viņu sagatavotu par pilnvērtīgu, brīvas sabiedrības locekli, kas grib un var piedalīties Latvijas valsts un sabiedrības dzīvē.

Šīs patiesības, manuprāt, izskatāmajā lietā nav apstrīdamas un tās kalpos par pamatu un atskaites punktu, vērtējot ikvienu šīs lietas aspektu.

Es pēc šī īsā ievada tālāk pievērsīšos lietas būtībai.

Apstrīdētās normas šajā lietā pēc būtības paredz to, ka turpmāk vidējā izglītība Latvijā tiks iegūta saskaņā ar normu, kas to ir paredzējusi jau no 1998. gada 29. oktobra. Tas ir datums, kad Izglītības likums tika pieņemts tā sākotnējā redakcijā. Šajā lietā ir ļoti būtiski apzināties, ka attiecībā uz vidējās izglītības pakāpi apstrīdētās normas tikai atceļ to izņēmumu jeb pagaidu režīmu, kas 2004. gadā tika iedibināts uz laiku, un tas tika iedibināts tādēļ, lai pienācīgi sagatavotos pārejai uz mācībām valsts valodā.

Izglītības likuma 9. panta pirmā daļa jau kopš Izglītības likuma pieņemšanas ir skaidri noteikusi, ka izglītības valoda valsts un pašvaldību izglītības iestādēs ir latviešu valoda. Šo noteikumu ieviešanai vidējā izglītības pakāpē likumdevējs jau toreiz, 1998. gadā, paredzēja saudzējošu pāreju, tie bija trīs gadi. Proti, Izglītības likums sākotnējā redakcijā pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunkts paredzēja, ka 2004. gada 1. septembrī valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestāžu 10. klasēs, pašvaldību profesionālās izglītības iestāžu 1. kursos mācības tiek uzsāktas valsts valodā. Tomēr 2004. gadā likumdevējs, cita starpā uzklaušidams arī mazākumtautību pārstāvjus, izšķīrās par citu pārejas režīmu, kas ļautu pienācīgāk sagatavoties pārejai uz mācībām valsts valodā. Tādēļ ar pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunktu bija paredzēts tas, ka mācību satura apguve valsts valodā tiks nodrošināta ne mazāk kā divās piektdaļās no kopējās mācību slodzes mācību gadā.

Tomēr, godātā tiesa, šis pārejas regulējums ne toreiz bija paredzēts, ne arī vēlāk kļuva par izglītības reformas beigām. Tas pagarināja laiku, kurā valsts, pašvaldības, skolas, skolotāji, bērni un vecāki varētu sagatavoties pārejai uz mācībām valsts valodā. Tomēr tas šādu pāreju neatcēla. Par to nevarētu rasties šaubas, kaut vai izlasot Izglītības likuma Pārejas noteikumu 9. punkta ievadu, tas skan šādi: “ Šā likuma 9. panta pirmā daļa un otras daļas 2. punkts stājas spēkā pakāpeniski.” Stājas spēkā... Tas nav grozīts vai atcelts, tas stājas spēkā pakāpeniski. Šobrīd, piecpadsmit gadus vēlāk, pieņemot apstrīdētās normas, likumdevējs pabeidz šo 1998. gadā uzsākto soli. Un, kā ir norādīts Saeimas atbildes rakstā, soli, kas Latvijas izglītības reformā tika uzsākts jau 1991. gadā.

Godātā tiesa! Es īsi iezīmēšu tos iemeslus, kuru dēļ likumdevējs ir izšķīries pieņemt apstrīdētās normas. Es gribētu precizēt, ka šeit es nerunāju par legītīmiem mērķiem, jo legītīms mērķis var būt tikai pamattiesību ierobežojumam.

Saeima neuzskata, ka apstrīdētās normas ierobežo pamattiesības, kas pie mazākumtautībām piederošajām personām ir nostiprinātas Satversmes 91. pantā, 112. pantā vai 114. pantā. Tādēļ es iezīmēšu tikai tos apsvērumus, kas likumdevējam lika izšķirtie par pārejas regulējumu izbeigšanu attiecībā uz vidējās izglītības pakāpi.

Tātad apstrīdētās normas ir pieņemtas vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, valsts valodas prasmes un lietojuma stiprināšana, vienlaikus nodrošinot iespējas apgūt mazākumtautību valodu un ar to kultūru un identitāti saistītu mācību saturu.

Lai gan mazākumtautību jauniešu valsts valodas zināšanas pamatā ir labas un tās uzlabojas, mēs no likumprojekta anotācijas redzam, un tur ir norādīts, ka Latviešu valodas aģentūras pētījumu rezultāti rāda, ka saskaņā ar šiem rezultātiem daļa jauniešu, aptuveni 22 procenti, kas ir piektā daļa, valsts valodu zina pamatzināšanu līmenī.

Es mazliet ieskicēšu, ko nozīmē “pamatzināšanas”. Ja mēs skatāmies uz Eiropas kopīgo pamatnostādņu valodas apguves pašnovērtējuma tabulu A2, un tā ir augstākā pamatzināšanu līmeņa pakāpe, cilvēks sevi raksturo šādi: “es saprotu atsevišķas frāzes un biežāk lietotos vārdus izteikumos, kam ir saistība ar mani, piemēram, vienkārša informācija par sevi un ģimeni, iepirkšanos, dzīves vietu, darbu. Es varu uztvert galveno domu īsos un vienkāršos skaidri izrunātos paziņojumos vai sludinājumos. Es varu izlasīt ļoti īsus un vienkāršus tekstus, es varu sameklēt konkrēto informāciju vienkāršos, ar ikdienas dzīvi saistītos tekstos: sludinājumos, reklāmu izdevumos, ēdienkartēs.”

Godātā tiesa! Es sākumā runāju par izglītības mērķiem, par personu, kas grib un var pilnvērtīgi iesaistīties valsts un sabiedrības dzīvē. Ar šādām valodas zināšanām tas acīmredzami nav iespējams, nemaz nerunājot par spēju pilnvērtīgi izmantot Latvijas informācijas telpu, kas šodienas apstākļos Latvijā ir ļoti būtiski.

Otrkārt. Likumdevējs ir secinājis, ka pieprasījums pēc vidējās izglītības latviešu valodā pieaug un attiecīgi samazinās pieprasījums pēc izglītības mazākumtautības valodā. Kārtojot centralizētos eksāmenus 12. klasē 2017./2018. mācību gadā, teju 93 procenti jauniešu ir izvēlējušies atbildēt latviešu valodā. 2013. gadā šis skaitlis bija 72 procenti. Eksāmeni ir viens no sarežģītākajiem izglītības procesa posmiem un arī viens no svarīgākajiem soļiem studiju uzsākšanai augstskolā. Šie dati liecina, ka vidusskolā jaunieši ir orientēti uz tālāku izglītību, uz karjeras izvēli un iekļaušanos darba tirgū. Jaunieši apzinās valsts valodas lomu šajā procesā.

Uz to, ka pieprasījums pēc izglītības valsts valodā pieaug, norāda arī citi apstākļi. Piemēram, līdz šim pamatizglītībā mazākumtautību programmās varēja izvēlēties piecus modeļus, no kuriem ceturtais modelis bija paredzēts bērniem bez priekšzināšanām valsts valodā. Tas paredzēja lielāko daļu priekšmetu apguvi mazākumtautības valodā vai bilingvāli. Godātā tiesa! Gadu laikā šis modelis pamatizglītībā ir praktiski izmirus. 2012./2013. gadā tas tika lietots tikai nedaudz vairāk kā 5 procentos no visām mazākumtautību programmām.

Interesanti ir arī tas, ka manis jau pieminētajā pētījumā “Valodas situācija Latvijā 2010-2015” puse no aptaujātajiem mazākumtautību respondentiem atbildēja, ka viņu bērni mācās izglītības iestādēs ar latviešu mācību valodu.

Tas mani noved pie trešā iemesla, kuru dēļ likumdevējs ir izšķīries pabeigt pāreju uz mācību valodu vidusskolās.

Ar apstrīdētajām normām vidējās izglītības pakāpē tiek izbeigta mācību programmu segregācija, ja tā var izteikties. Jau otrā ziņošanas perioda beigās par Vispārējās konvencijas izpildi Eiropas Padomes Ministru komiteja Latvijai rekomendēja veicināt integrētas izglītības sistēmas attīstību, kas piedāvā izglītību oficiālajā un mazākumtautību valodā visiem skolēniem. Tieši to paredz apstrīdētās normas. Vidusskolas izglītība ir orientēta uz specializāciju un jaunieši interesējošu priekšmetu padziļinātu apguvi. Ja izvēlēta ir mazākumtautību valoda, šādas iespējas, ņemot vērā pieprasījumu un skolas pedagoģiskos resursus, izglītības iestāde var nodrošināt neatkarīgi no tā, kādas programmas tā realizē pamatskolā. Tas nozīmē arī to, ka jebkurš jauniešs var izvēlēties apmeklēt jebkuru vidusskolu un tam ir iespējas saņemt uz viņa paša interesēm un vajadzībām balstītu vidējo izglītību.

Tas mani noved pie nākamā jautājuma – kā tika pieņemtas apstrīdētās normas jeb pie likumdošanas procesa. Es pie tā ilgi nekavēšos un norādīšu tikai to, ka pieteikumā ir plaši runāts par to, ka apstrīdēto normu pieņemšanas procesā mazākumtautības nav uzklaušītas.

Uz šo argumentu ir plašāk atbildēts atbildes rakstā, taču šajā tiesas sēdē es atkārtosu to, ka mazākumtautību biedrību pārstāvji ir bijuši klāt un izteikušies Saeimas Izglītības un kultūras komisijas sēdēs visos trijos lasījumos. Tās bija četras sēdes – 14., 28. februārī 2018. gadā un 3. un 20. martā. Tāpat Izglītības un zinātnes ministrija likuma izstrādes gaitā ir apspriedusies ar mazākumtautību Konsultatīvo padomi, kura šo reformu ir konceptuāli atbalstījusi.

Lietas materiālos ir dažādi viedokļi par to, vai Konsultatīvā padome par konkrēto jautājumu ir balsojusi vai nav balsojusi, bet es gribētu norādīt, ka Saeimas komisija šo jautājumu izskatīja diezgan detalizēti 14. februāra sēdē pagājušā gadā. No komisijas sēdē izvērstās diskusijas ir skaidrs, ka šie iebildumi ir formāli. Vairākums mazākumtautību Konsultatīvās padomes locekļi atbalstīja Izglītības un zinātnes

ministrijas piedāvāto reformu, iebildumi izskanēja no viena padomes locekļa. Tādēļ tas, ka padomē netika rīkots balsojums, pēc būtības ir formāls apsvērums.

Turklāt, tajā pašā 2018. gada 14. februāra sēdē, kad komisijā tika pieņemts konceptuāls lēmums par atbalstu abiem likumprojektiem, tika uzklauti mazākumtautību pārstāvji no ļoti dažādām organizācijām. Piemēram, Ventspils krievu biedrības, biedrības "Humanitārā perspektīva", Latvijas krievu mācību valodas skolu atbalsta asociācijas, Krievu skolu aizsardzības štāba, kolektīvie iesniegumi par esošās bilingvālās izglītības saglabāšanu iesniedzēju pārstāvji, mazākumtautību vecāku pārstāvji.

Un visbeidzot, kas nav lietā mazsvarīgi, mazākumtautību intereses visos trijos lasījumos – gan komisijā, gan no Saeimas tribīnes – aktīvi pārstāvēja Saeimas deputāti. Deputāti Morozovs, Lazareva, Pimenovs un arī Tutins iesniedza vairākus priekšlikumus gan uz otro, gan uz trešo lasījumu, debatējot un paužot viedokli, kas, pēc viņu teiktā, pārstāv un aizstāv mazākumtautību intereses.

Godātā tiesa! Tas vien, ka priekšlikumi, kuri, tiesa, vairākumā gadījumu paredzēja konceptuāli pilnīgi cita izglītības modeļa ieviešanu vai esošā modeļa saglabāšanu, neguva Saeimas atbalstu, tas nenozīmē to, ka mazākumtautības nav bijušas uzklautas. To Satversmes tiesa atzina jau 2005. gada 13. maija spriedumā. Mazākumtautību pārstāvji ir uzklauti likumdošanas procesā, un arī šobrīd Izglītības ministrija turpina sadarbību ar mazākumtautību skolām un vecākiem. Par to droši vien labāk spēs pastāstīt Izglītības ministrija.

Pārejot pie apstrīdētajām normām un atbilstību Satversmei, vispirms ir jānoskaidro, ko tās paredz.

Vienkārši izsakoties, apstrīdētās normas paredz, ka Latvijā vidējās izglītības pakāpē izglītība visiem vidusskolēniem būs viena. Kā jau es minēju, vidējās izglītības pakāpē skolēni netiks dalīti mazākumtautībās vai pamatnācijā, viņu izglītības programmu turpmāk noteiks viņu pašu intereses. Turpmāk, un tas nozīmē sekojot likumdevēja noteiktajam pārejas periodam, izglītība vidējās izglītības pakāpē tiks iegūta valsts valodā pēc vienota izglītības standarta. Šis standarts paredz būtiskas izmaiņas vidējās izglītības saturā un fokusā. Vidējā izglītība turpmāk būs koncentrētāka un vērsta uz skolēnu izvēlēto studiju virzienu vai disciplīnas padziļinātu apguvi. Tātad tā ļaus laikus un labāk sagatavoties studijām augstskolā.

Manis pieminētās skolēnu intereses ietver arī mazākumtautību valodu un ar to identitāti saistītus mācību priekšmetus. Apstrīdētās normas un, precīzāk, Grozījumi Vidējās izglītības likumā 2. pants jeb 43. panta otrā daļa paredz arī to, ka skolām, kurās ir šāds pieprasījums, vidējās izglītības programmā ir iespējams iekļaut arī mazākumtautības dzimto valodu un ar mazākumtautības identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītu mācību saturu. Tātad, arī vidusskolā ir iespējams turpināt

dzimtās valodas, literatūras, kultūras un citu ar mazākumtautību identitāti saistīta satura apguvi.

Godātā tiesa! Ne Satversmes 114. pants, ne Latvijas starptautiskās saistības, neuzliek valstij pienākumu iemācīt bērnam konkrētu mācību priekšmetu vai programmu dzimtajā valodā. Mazākumtautību tiesību aizsardzības jēga un būtība ir to identitātes un kultūras saglabāšana. Dzimtā valoda ir būtisks identitātes arguments, tādēļ izglītības procesā ir svarīgi nodrošināt, ka bērns savu dzimto valodu var apgūt. Tā arī ir Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 14. panta jēga un būtība. Šā panta pirmā daļa apstiprina galveno mērķi, ko valsts zem šī panta apņemas sasniegt – jebkura persona, kas pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīga apgūt savu minoritātes valodu. Savukārt šī panta otrajā daļā ir uzskaitīti tie instrumenti, kādos valsts to var nodrošināt: vai nu mācot dzimto valodu, vai mācot dzimtajā valodā. Turklāt, Konvencija neuzliek pienākumu šo mērķi sasniegt, tikai paredzot tam vienu vietu obligātajā mācību saturā, vai pat formālajā izglītībā. Valstij šajā izvēlē ir plaša rīcības brīvība un izdarot šo izvēli parasti valsts var ņemt vērā virkni apsvērumu: vēsturiskos apstākļus, kulturālo un politisko kontekstu, finansiālos un citus resursus, pie mazākumtautībām piederošo bērnu dzimtās valodas un valsts valodas prasmes līmeni, attiecīgās mazākumtautības izplatības līmeni, valsts valodas kā oficiālās valodas stāvokli un konkurētspēju pasaules mērogā, ģeopolitisko situāciju un citus apsvērumus. Izmantojot šo rīcības brīvību, Latvija ir izvēlējusies savu modeli.

Godātā tiesa! Kā jau es teicu, apstrīdētās normas tiktāl, ciktāl tās ir aplūkojamas izskatāmajā lietā, attiecas uz vidējās izglītības pakāpi, tomēr mazākumtautību kontekstā ir tikpat būtiski apzināties, ka ar vidējās izglītības pakāpi izglītība ne sākas, ne beidzas.

Attiecībā uz katru mazākumtautības izglītojamo, kas uzsāk savu ceļu izglītības sistēmā, tiek un arī turpmāk tiks nodrošināts tas, ka bērnam izglītības sistēmas ietvaros ir iespējas attīstīt savu identitāti, kultūru un valodu.

Atbilstoši EDSO Hāgas rekomendācijām, Latvijā uzsvars uz dzimto valodu tiek likts zemākajos izglītības līmeņos pirmsskolā, un īpaši pamatskolas sākumposmā no 1. līdz 6. klasei. Tad bērnam ir iespējas iegūt izglītību savā dzimtajā valodā, pakāpeniski palielinot valsts valodas īpatsvaru mācību satura apgūvē. Šis modelis ir Latvijas izvēlētais modelis, bet šāda pieeja nav nekas jauns. Piemēram, Konsultatīvās komitejas tematiskajā viedoklī par Izglītību komiteju, apkopojot pirmā ziņošanas cikla perioda laikā iegūto informāciju, ir norādījusi uz četriem modeļiem, kādos valstis parasti izvēlas balansēt valodu un izglītības saturu posmā. Skolas, kurās mācības pamatā notiek oficiālajā valsts valodā un tikai daži priekšmeti tiek pasniegti mazākumtautības valodā, valstu starpā ir dominējošais modelis. Latvija uz šādu modeli pāriet tikai no 7. klases. Turklāt, ir jāņem vērā, ka iespēja apgūt

mazākumtautības valodu un kultūru, nav jānodrošina tikai izglītības obligātā satura ietvaros, šīs iespējas var nodrošināt arī interešu izglītības ietvaros, piedāvājot fakultatīvas nodarbības mazākumtautības valodas apguvei. Tas Latvijā pamatizglītības līmenī arī tiek darīts un 2017./2018. gadā gandrīz 8 tūkstoši mazākumtautības skolēnu visā Latvijā papildus apguva mazākumtautības valodu un literatūru, pa visiem kopā katru nedēļu 454 stundas.

Līdz ar to mazākumtautību tiesības apgūt savu dzimto valodu, kultūru un saglabāt identitāti, kā to paredz Satversmes 114. pants, nav ierobežotas.

Runājot par tiesībām uz izglītību, es jau sākumā norādīju uz izglītības mērķiem. Arī Saeimas atbildes rakstā ir norādīts, ka tiesībās uz izglītību saturā, ne atsevišķi, ne kopsakarā ar Satversmes 114. pantu neietilpst vecāku tiesības pieprasīt, lai valsts nodrošina viņu bērnam izglītību konkrētajā valodā. To 2005. gada spriedumā skaidri atzina arī Satversmes tiesa. Tiesības uz izglītību ietver valsts pienākumu izveidot tādu izglītības sistēmu, kas ļauj sasniegt izglītības mērķus, tādēļ ir būtiski nodrošināt bērnam pieeju kvalitatīvai izglītībai. Latvijā obligāta ir tikai pamatizglītība, bet tas nenozīmē, ka vidusskolai nebūtu neaizstājama loma jauniešu tālākajā attīstībā. Uz to ir norādījusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Tādēļ pieeja kvalitatīvai vidējai izglītībai ir ļoti būtiska.

Saeima savā atbildes rakstā tiesības uz izglītību ir aplūkojusi kopsakarā ar 91. panta otro teikumu. Lai gan pieteikuma iesniedzēji sūdzas par diskrimināciju, balstoties uz valodu kā aizliegto pamatu, tomēr arī Satversmes tiesa, piemēram, lietā Nr. 2005-02-01-06 nav vērtējusi kā kritēriju, pēc kura atšķirīga attieksme vispār nav pieļaujama. Satversmes 91. pantā ietvertās tiesības pēc būtības ir salīdzinošas, un tādēļ to ierobežojums ir jāaplūko kopsakarā ar citām Satversmes normām, kas noteic, kādai attieksmei ir jābūt – labvēlīgai vai nelabvēlīgai.

Lai konstatētu pamattiesību ierobežojumu, Saeimas ieskatā ir būtiski konstatēt arī to, ka Satversme konkrētajā gadījumā garantē tiesības prasīt atšķirīgu attieksmi, kā arī to, cik lielā mērā šāda attieksme bija jānodrošina. Tādēļ papildus tam, ka tiek konstatēta vienāda attieksme pret atšķirīgos apstākļos esošām personām, nepieciešams ir konstatēt arī to, ka no Satversmē paredzētajām materiālajām pamattiesībām, šajā gadījumā tiesībām uz izglītību, izriet valsts pienākums garantēt atšķirīgu attieksmi un atzīt, ka vienādā attieksme ir negatīvi ietekmējusi attiecīgo pamattiesību īstenošanas iespējas.

Saeima uzskata, ka ne Satversme, ne Latvijai saistošie starptautiskie dokumenti mazākumtautību tiesību aizsardzības jomā neuzliek valstij pienākumu garantēt to, ka mazākumtautību valodai izglītības sistēmā un dažādās izglītības programmās ir tāds pats statuss un lietojuma apjoms, kāds ir valsts valodai. Citiem vārdiem, valsts valoda un mazākumtautību valodas nav salīdzināmas ne pēc satura, ne

pēc funkcijām Latvijas demokrātiskajā sabiedrībā. Līdz ar to šajā aspektā Saeima nesaskata Satversmes 91. panta ierobežojumu.

Tiesību uz izglītību īstenošanai būtiski ir tas, ka visiem izglītojamiem, un tas ietver arī mazākumtautību izglītojamos, ir nodrošināta pieeja kvalitatīvai izglītībai. Tomēr šeit būtisks ir viens apstāklis: apstrīdētās normas vēl nav stājušās spēkā. Attiecībā uz 10. klasi, tās stāsies spēkā tikai 2020. gada 1. septembrī. Apgalvot, ka apstrīdētās normas mazākumtautību jauniešiem noteikti liegs pieeju izglītībai, vai ka izglītība nebūs kvalitatīva, labākajā gadījumā būtu spekulatīvi. Izglītības kvalitāti ir iespējams novērtēt tikai ilgtermiņā. Pie šāda secinājuma 2005. gada 13. maija spriedumā nonāca arī Satversmes tiesa. Tādēļ Saeima uzskata, ka šajā posmā valsts var tikai sniegt informāciju par tiem sagatavošanās pasākumiem, kas jau ir nodrošinājuši un arī turpmāk sekmēs veiksmīgu pāreju uz mācībām valsts valodā vidējās izglītības pakāpē.

Šeit ir vairāki aspekti:

Pirmkārt. Izglītības ministrija un citas izglītības uzraudzībā iesaistītās iestādes, piemēram, Izglītības kvalitātes valsts dienests, ir pastāvīgi sekojušas līdzi un analizējušas izglītojamo sekmes un izglītības kvalitāti. Tā tiek uzraudzīta gan caur skolu akreditāciju, gan pārbaudēm, gan sūdzību mehānismiem.

Tomēr pirmais un galvenais rādītājs, protams, ir centralizēto eksāmenu rezultāti. Manā rīcībā ir dati par pēdējiem trim gadiem šādos priekšmetos, kā matemātika, fizika, ķīmija, bioloģija, valsts valoda un vēsture. Šī tabula iekļauta arī Saeimas atbildes rakstā. Neskatoties uz to, ka atbildes centralizētajos eksāmenos vairāk nekā 90 procentos gadījumos ir sniegtas latviešu valodā, mazākumtautību jauniešu rezultāti atsevišķos priekšmetos ir vai nu labāki, vai aptuveni tādi paši, kā citiem vidusskolēniem.

Īpaši jāatzīmē, ka ievērojami labāki mazākumtautību jauniešiem ir vēstures eksāmenu rezultāti, kur, atšķirībā no eksaktajām zinātnēm, valodas prasmei tā kā būtu lielāka nozīme.

Tātad jaunieši ir gatavi mācībām latviešu valodā, un šāda pāreja neliegs viņiem pieeju izglītībai.

Tāpat šobrīd ir izstrādāta un aizvien tiek pilnveidota tā sauktā skolu karte, kurā ir iespējams iepazīties ar detalizēti salīdzinošu informāciju par skolām, pamatskolas eksāmenu nokārtojošo īpatsvaru, vidusskolas eksāmenu nokārtojošo īpatsvaru, dažādi indeksi. Papildus citiem monitoringa pasākumiem, šī karte ļaus publiski iepazīties un sekot līdzi pieejamiem statistikas datiem par atsevišķām skolām visā Latvijā.

Nākamais. Jau šobrīd aktīvi tiek un turpmākajos gados tiek plānota virkne sagatavošanās pasākumu. Saeimas Izglītības, zinātnes un kultūras komisijas deputāti ar tiem tika detalizēti iepazīstināti atsevišķā sēdē 2018. gada 6. martā. Sagatavošanās pasākumu ietvaros ir plānotas pedagogu apmācības, tajā skaitā valsts valodas apguvē,

metodikas apgūvē, atbalsta pasākumos, kas ir vērsti arī uz valodas zināšanu uzturēšanu.

Un visbeidzot. Vēl viens apmācības virziens ir pedagogu profesionālās kompetences pilnveide, strādājot lingvistiski neviendabīgā vidē. Šajā programmā ir paredzēts sniegt atbalstu latviešu valodas apguves metodikā, mācību priekšmetu satura un valodas integrētas apguves metodikā.

2018. gada oktobrī šīs mācības jau ir uzsāktas, par tām droši vien vairāk varēs pastāstīt Latviešu valodas aģentūra.

Latviešu valodas aģentūra arī detalizētāk varēs informēt par mācību materiāliem, metodiskajiem līdzekļiem, kas šobrīd tiek izstrādāti, lai veicinātu un atbalstītu pāreju uz jauno izglītības modeli.

Līdz ar to Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmei un es vēlreiz atgādināšu to lūgumu, ko Saeima uztur savā atbildes rakstā: lūdzu Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par atbilstošām Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam.

S. Osipova.

Paldies, Tralmakas kundze.

Tiesas sēdē tiek pieteikts pārtraukums uz stundu.

Iztaujās tiesneši Saeimas pārstāvi pēc pārtraukuma.

Tātad šobrīd ir 12.45. 13.45 mēs atsākam darbu.

(Pārtraukums.)

S. Osipova.

Lūdzu, sēdieties.

Turpinām lietas izskatīšanu.

Tiesnešiem ir iespēja uzdot jautājumus Saeimas pārstāvei Tralmakas kundzei.

Tiesnese Ziemele.

I. Ziemele.

Jā, paldies.

Es atkal gribētu sākt ar 112. pantu Satversmē. Tieši tādu pašu jautājumu, kādu es uzdevu pieteikuma iesniedzēju pārstāvim – par tiesībām uz izglītību. Proti, skatoties uz 112. panta tvērumu, Saeimas ieskatā, vai mēs šādos apstākļos pie šāda topošā regulējuma, jāsaka tā, varam runāt par pamattiesību ierobežojumu vai vairāk tā kā ir jautājums par pozitīvajiem pienākumiem. Kā jūs skatāties?

I. Tralmaka.

Manuprāt, kopumā tie būtu pozitīvie pienākumi, bet šeit es vispār nerunātu par pienākumu, jo tas ir jautājums, par ko mēs skatāmies. Ja tas ir pienākums nodrošināt izglītības ieguvu konkrētā valodā, šāda pienākuma, Saeimas ieskatā, nav. Līdz ar to par pienākumu vispār nevarētu runāt. Tiktāl, ciktāl tas attiecas uz pienākumu nodrošināt to, ka var apgūt valodu un identitāti, tas būtu pienākums veicināt to arī izglītības sistēmas ietvaros. Jautājums, protams, būtu par to, cik lielā mērā tas uzsvars ir jāliek tieši uz izglītības sistēmu, jo ir arī citi instrumenti, kā to nodrošināt. Un, protams, ka pienākums izveidot izglītības sistēmu, kas nodrošina izglītības mērķu sasniegšanu, protams, arī būtu valsts pienākums to veidot.

I. Ziemeļe.

Tādā gadījumā, vai apstrīdētās normas... viņas rada ierobežojumu tiesībām uz izglītību?

I. Tralmaka.

Saeimas ieskatā, nē. Tiktāl, ciktāl... ja jautājums ir par tiesībām uz izglītību mazākumtautību valodā, šādu subjektīvu tiesību nav, par tiesībām uz pieeju izglītībai vai uz kvalitatīvu izglītību, šobrīd ir pārāgri par to spriest, jo apstrīdētās normas nav stājušās spēkā. Līdz ar to, kāda būs tieši konkrēta apstrīdēto normu ietekme uz izglītības kvalitāti, mēs varam tikai spekulēt šobrīd, jo viņas nav spēkā.

I. Ziemeļe.

Izglītības kvalitāte vispār, vai jūs runājat par izglītības kvalitāti mazākumtautībām piederošajiem bērniem 112. panta tvērumā?

I. Tralmaka.

Nu, tā kā šajā lietā, protams, ir runāts un apstrīdēts tieši no mazākumtautību perspektīvas, tad droši vien būtu jārunā par to, vai mazākumtautību bērniem būs liegta pieeja izglītībai. Saeimas ieskatā, nē. Bet, protams, ja tāds arguments no pretējās puses izskan, šobrīd izvērtēt to nav iespējams. Tāpēc var tikai runāt par to, vai likumdevējs ir pietiekami gatavojis, vai pietiekami sagatavošanās darbi šobrīd notiek, lai šī pāreja būtu veiksmīga un vai ir pietiekams...

I. Ziemeļe.

Bet sakiet, lūdzu... Jūs tikko savā... izklāstot Saeimas juridisko pamatojumu, jūs teicāt, ka konkrētie grozījumi ir sagatavoti. Ir savlaicīgi sagatavoti, ir bijusi nepieciešamā, teiksim, bāze, lai šādus grozījumus pieņemtu un attiecīgi jūs arī teicāt,

ka tas ir tikai viens no soļiem ilgākā laika periodā saistībā ar izglītības reformu. Jūs nenonākat pretrunā?

I. Tralmaka.

Nē, mana pirmā atbilde bija uz teorētisku jautājumu, kādi būtu pienākumi... un mana atbilde tagad praktiski uz šo jautājumu ir, jā, Saeima ir sagatavojusies, tiek veikti sagatavošanās darbi šajā te... tāpat arī ir jautājums par to, vai tas regulējums ir kaut kas tāds, uz ko būtu tiesības paļauties ilgākā laika posmā, ka viņš paliks tāds un šīs tiesības būtu nostiprinātas... vai kaut kādā veidā šis te pārejas periods būtu mainījies 114. panta saturu attiecībā uz valsts pienākumiem... nē, šī atbilde ir nē. Un arī 112. panta saturu tas nav mainījis. Valsts vienmēr ir bijusi pietiekami skaidra tajā, uz kurieni virzās izglītības reforma un es teiktu, ka šis pārejas regulējums tika pieņemts kā saudzējošs mehānisms, nevis kā gala rezultāts – izglītības reforma.

I. Ziemele.

Un jums tam ir pierādījumi, ka tas bija tikai solis ceļā uz šo konkrēto rezultātu?

I. Tralmaka.

Nu, es jau minēju, kaut vai tas, ka tas ir pārejas regulējums. Likumā tas ir pārejas regulējums. Tas vienmēr tika iekļauts kā pārejas regulējums un aizstāja citu pārejas regulējumu, kas pateica, ka 2004. gada 1. septembrī šai pārejai būtu jānotiek no 10. klases uz valsts valodu. Tajā brīdī, kad tika pieņemti 2004. gadā grozījumi, grozot pārejas noteikumu 3. apakšpunkta tekstu, tas arī bija pārejas regulējums un paredzēja tobrīd atkāpties no sākotnējā termiņa, lai nodrošinātu saudzējošāku pāreju, jo tajā brīdī bija iebildumi par noderību.

I. Ziemele.

Tātad, ja es pareizi saprotu, tad tie dati, kas bija Saeimas un Izglītības ministrijas rīcībā, un, protams, Izglītības ministrijai mēs arī šo jautājumu uzdosim, tie dati, kas pamatoja šādu grozījumu pieņemšanu, bija saistībā ar rezultātiem centralizētajā eksāmenā ar to, cik daudz bērnu kārto šos eksāmenus latviešu valodā, no vienas puses un, no otras puses, tātad, šī informācija, ka vēl arvien vismaz, teiksim, Latvijas telpā pastāv nošķirtība starp divām lingvistiskajām grupām.

I. Tralmaka.

Jā. Un tas ir tas galvenais, ko es minēju. Protams, arī nepieciešamība stiprināt valodas lietojumu, bet neaizmirstot tajā pašā laikā par to, ka arī mazākumtautības interesējošs saturs tiek saglabāts... iespēja tiek saglabāta, ja šāds pieprasījums būtu.

I. Ziemele.

Labi. Un kas tad, jūsuprāt, ir tās salīdzināmās grupas? Un kā jūs viņas definētu? Kas tur ir salīdzināms un kas tur ir atšķirīgs?

I. Tralmaka.

Saeima jau ir atbildes rakstā norādījusi, ka, mūsuprāt, šīs grupas nav salīdzināmas.

I. Ziemele.

Kuras tieši?

I. Tralmaka.

Dzimtās valodas, latviešu valodas, pratēji...

I. Ziemele.

Par to arī pieteikuma iesniedzēji nestrīdas, ka valsts nācija ir valsts nācija un tad mēs esam nonākuši pie mazākumtautībām. Mani taisni interesē... tad tiesai ir nepieciešams atrast, kuras grupas ir salīdzināmas? Es saprotu, ka mēs esam mazākumtautību blokā tagad, ja?

I. Tralmaka.

Mūsuprāt, nav salīdzināmo grupu tādu, kurām būtu bijis... kuras atrastos vienādos apstākļos, kuras būtu tiesīgas prasīt no materiālajām tiesībām, ka viņas... vai nu vienādi izturas pret viņām vai atšķirīgi, ja viņas atrodas vienādos atšķirīgos apstākļos.

Ja mēs runājam par atšķirību starp dažādām mazākumtautībām, šīs atšķirības īsti nav tādēļ, ka tiek nodrošināts... Šie izņēmumi, protams, pastāv attiecībā uz Baltkrieviju, kur nav līguma un uz krievvalodīgajiem, kuri tālāk neiekritīs vienā no šiem te izņēmumiem, bet tas ir jautājums par to, kāda ir faktiskā situācija valstī. Tāpat mums ir jāatceras to, ka visas mazākumtautības Latvijā nevar īsti salīdzināt tajā apmērā arī ar to, kāda ir šī valodas pieejamība publiskajā telpā. Piemēram, ja mēs runājam par poļiem, ja mēs runājam par ukraiņiem, mums ir krasi atšķirīga situācija, kā, piemēram, krievvalodīgajiem, kur mums publiskajā telpā un citos veidos, kā attīstīt valodu un kultūru, ir daudz lielākas iespējas. Līdz ar to nevar to salīdzināt.

I. Ziemele.

Skaidrs. Bet pēc konkrēta kritērija? Tātad, pēc kura kritērija jūs vai nu nošķirat mazākumtautības vai salīdzināt? Kurš ir tas kritērijs? Jūs zināt Satversmes tiesas testu.

I. Tralmaka.

Jā, es domāju, ka pieteikuma iesniedzējs ir vēlējis salīdzināt un es varu atsaukties tikai uz to, ko pieteikuma iesniedzēji ir vēlējušies salīdzināt – valodu, kurā turpmāk būs iespējams mācīties skolās un vai tā ir vai nav izglītojamā dzimtā valoda. Ja mēs runājam par pamatnāciju, tad ir skaidrs, protams, ka mēs nevaram to salīdzināt. Ja mēs runājam par Eiropas Savienības valodām, tad šeit ir jānošķir. Protams, ka mēs nevaram paskatīties tikai uz valodu kā tādu, jo ir valoda svešvaloda, ir valoda dzimtā valoda. Viņas māca dažādi. Un, ja mēs runājam par Eiropas Savienības izņēmumu, šeit mēs nevaram salīdzināt akadēmisku mācību apguvi ar dzimtās valodas un kultūras apguvi, tās ir krasi dažādas lietas un Saeimas ieskatā šīs te – vienkārši valoda un valoda, kādā runā vai tā nav dzimtā valoda, vai ir dzimtā valoda, nav pietiekams pamats, lai salīdzinātu šīs grupas. Saeimas ieskatā šīs grupas nav salīdzināmas, līdz ar to arī nav ierobežojumu 91. pantā attiecībā uz mazākumtautībām.

I. Ziemele.

Un tad man ir jautājums, tātad, par starptautisko organizāciju. Jau pieteikuma iesniedzēji piesauca virkni vēstuļu, dokumentu un tā tālāk. Es esmu pilnīgi pārliecināta, ka jūs zināt arī vienu no pēdējiem Rasu diskriminācijas aizlieguma komitejas secinājumiem saistībā ar Latvijas ziņojumu ANO tieši šīs komitejas monitoringa procedūras ietvaros. Un attiecībā uz valodu politiku SERD norāda, tātad... jūs zināt, ka izsaka šaubas konkrēti par šiem grozījumiem Izglītības likumā un pavisam konkrēti, tātad, mēs atkal runājam par minoritāšu valodām, daudzskaitlī, un par to, ka, tātad, minoritāšu izglītība minoritāšu valodās... tātad, šī proporcija tiek samazināta un tādējādi tas varētu radīt tādas apšaubāmus ierobežojumus pieejai izglītībai minoritāšu valodās. Kā jūs komentētu, piemēram, šo te komitejas pozīciju? Es pieņemu, ka tas ir apspriests gan Saeimā, gan Ārlietu ministrijā.

I. Tralmaka.

Protams, jautājums... nu, ja mēs skatāmies uz šiem te novērošanas uzraudzības mehānismiem kopumā, mēs varam secināt, ka viņi ir diezgan fragmentēti. Pieņemsim, Bērnu tiesību komiteja vispār nav runājusi 2015. gadā par ierobežojumiem.

I. Ziemele.

Nu, Cilvēktiesību komiteja ir pateikusi gandrīz vai to pašu un Cilvēktiesību komitejā arī ir eksperts no Latvijas.

I. Tralmaka.

Jā. Tieši tā. Un viedokļi dalās. Bet, ja mēs paskatāmies uz konkrēto, uz Konvenciju par visa veida rasu diskriminācijas izskaušanu, rekomendācija, kas ir pieņemta galā, ir nodrošināt to, ka šī te pāreja nerada tiešu vai netiešu diskrimināciju, vai neierobežo šīs te tiesības uz pieeju izglītībai. Šobrīd notiek sagatavošanas process tieši ar tādu mērķi, lai tas neierobežotu tiesības uz pieeju izglītībai, lai būtu pietiekami sagatavots metodiskais materiāls, lai būtu pietiekami sagatavoti skolotāji uz pāreju, uz šo te jauno izglītības modeli.

Un vēlreiz. Valsts nostāja visos šajos ziņojumos un komentāros, atbildot uz uzraugošo komiteju ziņojumiem, ir bijusi tāda, ka valsts ievēro tās tiesības, tiesību saturu, kas ir attiecīgajā konvencijā ietverts un līdz ar to attiecībā... protams, par Vispārējo konvenciju valsts ir vienmēr uzskatījusi to, ka 14. pants neparedz pienākumu nodrošināt abu veidu... abos veidos valodas apguvi. Un arī šeit viedoklis ir tāds, ka valsts dara visu iespējamo, lai tas neierobežotu tiesības uz izglītību un tā rekomendācija, protams, ir tāda, ka tas būtu jānodrošina. Bet tur nav... Šobrīd par to ir pārāgi spriest, vai tas tiešām ierobežo tiesības uz izglītību...

I. Ziemele.

Bet kā jūs nodrošināsiet šo rekomendāciju izpildi... Saeima?

I. Tralmaka.

Nu, šobrīd ir tā, ka... protams, Saeimas ietvarā jeb kompetencē ir... Saeima ir pieņēmusi normatīvo rāmi. Protams, uzklusot 6. marta sēdē pagājušajā gadā, kādi sagatavošanās darbi ir paredzēti, lai nodrošinātu to, ka skolotāji spēj pasniegt saturu atbilstošā kvalitātē. Tas ir tas galvenais, jo tas galvenais iebildums, kas ir izskanējis ir, ka skolas nav tam gatavas. Protams, ka sagatavošanās darbi šobrīd notiek.

I. Ziemele.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesnesis Kusiņš. Lūdzu!

G. Kusiņš.

Jā, man ir vairāki jautājumi.

Pirmais. Vai es pareizi... tikai tāpēc, lai skaidri zinātu, kāds ir Saeimas viedoklis vai Saeimas pozīcija... Kāds tad ir šīs reformas mērķis? Vai šobrīd mēs esam tā kā viens posms? Vai citiem vārdiem sakot, kas ir reformas gala mērķis? Mazākumtautību programmu likvidēšana, jā vai nē? Kaut kāda citāda proporcija –

80:20, 90:10? Vai kaut kāds citādāks modelis? Kas tad ir tas gala mērķis? Tikai, lai skaidri saprastu Saeimas pozīciju.

I. Tralmaka.

Par vidusskolu es jums varu atbildēt, ka tas visticamāk ir gala posms, jo vidusskolas izglītības viss fokuss šobrīd ir mainīts un tur šī valodu proporcija vairs neeksistē. Vienota izglītība ar iespēju apgūt mazākumtautību interesējošus priekšmetus kā papildus priekšmetus.

Attiecībā uz pamatskolu. Tas ir grūti atbildams jautājums, jo šobrīd ir veiktas, protams, arī izmaiņas tajā un es domāju, ka laika gaitā ir jāvērtē, kā izglītības mērķi tiek sasniegti, ņemot vērā to virkni faktoru, ko es jau nosaucu, ko valsts var ņemt vērā, vai esošais modelis strādā, izpilda visus mērķus, kas ir paredzēti kā izglītības mērķi un ir atbilstoši Latvijas sabiedrībai. Tas, protams, ir jāvērtē ilgākā laika posmā.

Man būs grūti šobrīd atbildēt par to, vai tas ir galējais beigu posms, vai izglītības sistēma, tajā skaitā uz valodu lietojumu, kaut kādā brīdī nepiedzīvos vēl kādas reformas. Es to nevaru atbildēt. Bet šobrīd šis te modelis ir izvēlēts pēc vajadzībām, kas ir bijušas izvērtētas un šobrīd tas ir ieviests. Vai tas nākotnē mainīsies pēc 10, 20, 30 gadiem, iespējams, to noteiks sabiedrības vajadzības.

G. Kusiņš.

Paldies. Otrs jautājums. Jūs pieminējāt datus, ka pieaug pieprasījums un norādījāt tādu faktu, ka 93 procenti šajos centralizētajos eksāmenos atbild latviešu valodā. Tā es pareizi sapratu, ja?

I. Tralmaka.

Jā.

G. Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, vai no tā var izdarīt secinājumu, ka viss ir labi jeb viss ir taisni slikti? Var jau būt, ka esošā sistēma kādreiz novedīs pie tā, ka simtprocentīgi visi kārtos latviešu valodā... pie esošās izglītības sistēmas un esošām mazākumtautību programmām? Vai šis skaitlis – 93 – ir tāds, kas apliecina, ka ir virziens pareizs vai nepareizs, izmantojot esošo mazākumtautību izglītības modeli?

I. Tralmaka.

Tas, kā šis skaitlis tika interpretēts, ir tāds, ka šobrīd nenoliedzami centralizētie eksāmeni ir ļoti būtisks solis, lai iestātos augstskolā. Tas, ka pastāvot izvēlei kārtot šos eksāmenus mazākumtautību valodā vai latviešu valodā, skolēni tomēr izvēlas to darīt valsts valodā, nozīmē to, ka izglītība valsts valodā... jau

pabeidzot vidējo izglītību šajā posmā ir svarīgs tas sagatavošanās darbs, lai varētu iestāties augstskolā. Šī izvēle liecina par to, ka 12. klašu skolēni, vidusskolēni ir centušies apgūt šos priekšmetus valsts valodā, jo savādāk būtu diezgan nelogiski mācīties vispirms citā valodā un kārtot eksāmenu citā valodā. Līdz ar to tā virzība uz latviešu valodu, šī te izvēle kārtot eksāmenus valsts valodā liecina par to, ka šī te virzība ir vidusskolā uz to. Jautājums, kādēļ? Nu, visticamāk tādēļ, ka tas ir nozīmīgs posms, lai tālāk studētu un šī te eksāmenu kārtošana valsts valodā ir ļoti būtiska tam.

G. Kusiņš.

Tad, jūsuprāt, tā korelācija ir tāpēc, ka šie izglītojamie jau vidusskolas posmā izvēlas šo mācību priekšmetu apgūt valsts valodā un pēc tam arī kārtot to eksāmenu? Tā es pareizi saprotu, ja?

I. Tralmaka.

Jā.

G. Kusiņš.

Paldies. Nākamais jautājums ir paturpinot to, ko es jautāju Cileviča kungam. Tiesas sēdē ir izskanējis, ka likumprojekta anotācija satur nepilnīgus datus. Sakiet, lūdzu, kā jūs varat atspēkot šo argumentu un kādus datus tad Saeima šajā likumdošanas procesā tieši, nevis Ministru kabinets, kas iesniedz likumprojektu, bet Saeima... ko ieguva, lai mēs varētu nokonstatēt, ka dati ir pietiekoši, lai pieņemtu šādu lēmumu?

I. Tralmaka.

Nu, pirmkārt, es gribētu teikt, ka ir anotācija. Jā, tā ir svarīga, lai radītu priekšstatu par to, kas ir paredzēts, kāda ir faktiskā situācija un runājot par Ministru kabinetu, tā ir ļoti detalizēta saskaņā ar instrukciju. Ja mēs runājam par Saeimas komisiju iesniegtu, piemēram, likumprojektu, tad šī anotācija ir ievērojami īsāka. Tas ir informācijas avots, bet, kā jau šeit izskanēja, tas ir iesniedzēju viedoklis par to, kas ir paredzēts likumprojektā un kāda būs ietekme un tā tālāk. Saeimas deputāti, pieņemot lēmumus, var iepazīties ar citiem datiem, tajā skaitā ar informatīvo ziņojumu, var tikties ar saviem vēlētājiem, kuru intereses viņi pārstāv, viņiem ir pieejama publiski pieejamā informācija. Es izvairītos teikt to, ka, ja anotācijā, piemēram, nebūtu nekādas jēdzīgas informācijas, piemēram, ka deputāts būtu pieņēmis lēmumu absolūti bez šādas informācijas. Tā kā es domāju, ka tas, kas ir anotācijā, tas ir svarīgi varbūt kā viens no publiski pieejamiem arī informācijas avotiem, viņš ir diezgan būtisks tādā ziņā... vairāk uz sabiedrību... arī, protams,

Saeimas deputātiem, lai pieņemtu lēmumus, bet tas nekādā gadījumā nav izšķirošs. Tas nekādā gadījumā nevar būt vienīgais un tas neliecina par procedūras pārkāpumu.

G. Kusiņš.

Bet vai šajā konkrētajā situācijā... kādus datus vēl tad tieši Saeimas deputāti pašā likumdošanas procesā... komisijā, vai kā... ieguva, lai nokonstatētu...

I. Tralmaka.

Komisijas sēdē bija klāt izglītības ministrs un virkne Izglītības ministrijas darbinieku, katrs specializējies savā jomā. Katrs no šiem te priekšlikumiem un arī konceptuāli likumprojekts tika izrunāts. Tāpat arī es neteiktu, ka nebija informācijas par to... ka tiek apšaubīta šī te likumprojekta neatbilstība vai atbilstība kādam no starptautiskajiem dokumentiem, jo tas pat izskanēja no tribīnes. Šie te panti – 14., 13., 12. – tika pieminēti, pat runājot deputātiem no tribīnes. Līdz ar to šo te normu saturu skaidroja mazākumtautību pārstāvji, to skaidroja Izglītības ministrija un diskusijas rezultātā, pretējo viedokļu apmaiņas rezultātā deputāti pieņēma lēmumu atbalstīt, attiecīgi tālāk izskatīja priekšlikumus un tā tālāk. Tā kā šī informācija parādījās komisijas sēdēs, viņa ir ierakstos. Īpaši svarīgs droši vien ir pirmais un otrais lasījums, kad tiešām bija konceptuāli... vēl joprojām jautājumi bija arī otrajā lasījumā. Arī trešajā, bet... jā...

G. Kusiņš.

Un pēdējais jautājums. Pieteikuma iesniedzēju pārstāvis gan pieteikumā, gan arī šodien pamatoti norādīja, ka šī nav pirmā reize, kad šajā tiesas sēžu zālē mēs izskatām Izglītības likuma atbilstību Satversmei. Un iepriekšējos Satversmes tiesas spriedumos, tāpat, bija norādīts, kas pēc Satversmes tiesas ieskata būtu obligāti darāms. Kādus soļus tad šobrīd likumdevējs ir spēris, lai izpildītu šo iepriekšējo Satversmes tiesas spriedumu?

I. Tralmaka.

Iepriekšējais Satversmes tiesas spriedums norādīja uz monitoringa pārsvarā kā trūkumu. Pārējās lietas Satversmes tiesa tā kā attiecībā uz tiesību saturu izlēma... Ja mēs skatāmies, piemēram, uz... nu, pirmkārt, monitorings tiek veikts. 2009. gadā tika nodibināts Izglītības kvalitātes valsts dienests. Tāpat Izglītības ministrija un dienests veic skolu akreditāciju. Tāpat periodiski tiek pārbaudīts, kā izglītības iestāde... vai ir spējīga kvalitatīvā veidā nodrošināt izglītības ieguvu. Tā ir valsts funkcija, valsts pārbauda, vai tas ir iespējams. Akreditācija... liekas, ir vienīgais veids, kādā to monitorēt. Ir pētījumi, ir *excel* tabulas, nē, šis te uzraudzības process ir komplicētāks, viņš tiek veikts arī šādā veidā. Tiek reaģēts uz sūdzībām. Sūdzības, ja tiek konstatēts

sūdzību pārbaudes laikā, ka ir problēmas, arī tās tiek novērstas. Tāpat tiek uzraudzīti šie te centralizēto eksāmenu rezultāti pa gadiem, pa priekšmetiem, pa skolām. Līdz ar to es domāju, ka Izglītības ministrija varēs daudz detalizētāk nekā es pastāstīt to.

Bet, ja mēs runājam par to kopējo vērtējumu. Arī Konsultatīvā komiteja savā... tas ir, pirmā cikla ziņojumā, kurš bija 2011. gadā... tā tad, septiņus gadus pēc Satversmes tiesas sprieduma tieši par šo ir atsaukusies un komitejas ziņojumā, kas ir 2011. gada 30. marta ziņojums, 131. paragrāfā kā pozitīvs piemērs ir... šeit gan ir angļu valodā, es mēģināšu iztulkot... ka sekojot Konstitucionālās tiesas spriedumam, kas tā kā vērsa uzmanību uz to, ka bilingvālās izglītības kvalitātes uzraudzība ir bijusi nepietiekama, komitejas gadījumi par to, ka šis te jautājums ir kļuvis par valsts iestāšu prioritāti un šajā sakarā komiteja atzīmē to, ka šī te... te ir domāts Izglītības kvalitātes valsts dienests... tiek nodibināts, lai uzraudzītu vispārējo izglītības kvalitāti. Tā kā arī komiteja, saņemot no valsts ziņojumu, ir šajā 2011. gadā jau bijusi apmierināta ar tiem soļiem, ko valsts pēc Konstitucionālās tiesas sprieduma ir veikusi.

G. Kusiņš.

Un tad pats pēdējais vēl. Sakiet, lūdzu, vai esošais mazākumtautību izglītības modelis nenodrošina pietiekamu valsts valodas apguvi? Vai esošais modelis nenodrošina?

I. Tralmaka.

Mēs jau skatījāmies uz datiem, kurus, protams... kas ir iekļauti informatīvajā ziņojumā, kas bija sagatavoti... nu, piektā daļa jauniešu attiecīgajā vecumā uzskata, ka viņu zināšanas ir pamatzināšanu līmenī. Tas pamatzināšanu līmenis ir ļoti vājš priekš spējas analizēt procesus, politiskos, vai iesaistīties sabiedriskajā dzīvē, pieņemt lēmumus, būt par pilnvērtīgu sabiedrības locekli. Protams, ka var eksistēt... ar šādu pamatzināšanu līmeni diezgan veiksmīgi, es domāju, attiecīgā kurā vietā Latvijā, es domāju, ka eksistēt var. Bet būt par sabiedrības locekli, kā to paredz izglītības mērķi, manuprāt, ar pamatzināšanām ir daudz par maz.

G. Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, un kā tad šo atziņu var savietot ar to atziņu, ar ko mēs iesākām, ka 93 procenti izvēlas kārtot un atbild valsts valodā. Kā šie divi skaitļi iet kopā?

I. Tralmaka.

Mēs, protams, saprotam to, ka mazākumtautību izglītojamie nav viena liela, pelēka vienota masa. Mēs runājam par dažādiem izglītojamiem ar dažādiem izglītības līmeņiem. Protams, ka jautājums ir vecuma grupa. Ir jautājums, vai izglītojamie ir

izglītības sākumposmā, vidus posmā, beigu posmā... Protams, ka mērķi ir dažādi. Viņi neattiecas uz visiem vienādā apmērā un protams, ka tiem...

S. Osipova.

Es atvainojos... zāle šobrīd sāk traucēt... paldies.

I. Tralmaka.

Tie, kam šobrīd trūkst šīs zināšanas, attiecībā uz viņiem šis te, valodas proporcijas palielinājums... īpaši jau tas, ka tiks sākts jau bērnudārzā, ja mēs skatāmies kopumā uz to... tiks sākts jau daudz ātrāk, daudz pakāpeniskāk un arī attiecībā uz 7. klasi tas valodas īpatsvars paaugstināsies. Sākot no pirmsskolas, cauri zemākajām pamatskolas pakāpēm un līdz vidusskolai tas tiek sākts agrāk un tas tiek sākts pakāpeniskāk. Izglītojamais tiek virzīts uz plašākām zināšanām, lielāku pielietojamību... un līdz ar to attiecībā uz to daļu noteikti šāds te modelis būs piemērots. Attiecībā uz pārējiem... skolēni vienkārši ieklausies vienotā sistēmā, būs daudz vieglāk izvēlēties un iekļauties saturā, izvēlēties sev vajadzīgo studiju virzienu, to padziļināti studēt un tad tālāk arī attiecīgi kārtot eksāmenus, turpinot izglītību Latvijas augstskolās.

G. Kusiņš.

Labi, Paldies.

S. Osipova.

Tā. Tiesnešiem jautājumu šobrīd Saeimas pārstāvei vairāk nav. Došu iespēju iztaujāt pieteikuma iesniedzēju pārstāvim Cileviča kungam.

Kā jūs dzirdējāt, ļoti daudzus jautājumus jau uzdeva tiesneši. Procesuālās ekonomijas dēļ lūgšu nedublēt. Paldies.

B. Cilevičs.

Jā, paldies, godātā tiesa.

Ir daži konkrēti jautājumi. Jūs vairākkārt minējāt tos 22 procentus, kas nepietiekoši runā valsts valodā. Kā zināms, šo datu pirmavots ir 2014. gada SKDS pētījums "Piederības sajūta Latvijai", kurā no visiem respondentiem vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem piederēja 96 personas. Vai jūs uzskatāt, ka 96 personu pašnovērtējums ir pietiekams pamats vispārēju secināju izdarīšanai par valsts valodas zināšanām jauniešu vidū?

I. Tralmaka.

Šie ir tie dati, ko ir saņēmusi Latviešu valodas aģentūra un attiecīgi Izglītības ministrija ir iekļāvusi. Es neņemtos... nav man tādas izglītības statistikas datu vākšanā, bet es pieļauju, ka SKDS ilgu gadu jau veic šādus pētījumus, tā kā viņu metodoloģijas ir izstrādātas un viņiem ekspertīzes ir, tā kā nav pamata apšaubīt to, ka šie dati statistiski atbilst. No viņiem var izdarīt secinājumus.

B. Cilevičs.

Nekādu citu datu nav šajā ziņā?

I. Tralmaka.

Ir dati tie, kas ir minēti likumdošanas procesā, arī ir jautājumā par centralizēto eksāmenu rezultātiem valodas izvēlē, ir dažādu datu kopums.

B. Cilevičs.

Paldies. Tātad jūs rakstāt, ka tikai 7 procenti mazākumtautību skolēnu izvēlas kārtot eksāmenus mazākumtautību valodā. Vai jums nešķiet, ka te kaut kā nav atbilstības? Ka 22 procenti latviski pietiekoši nerunā, bet divas trešdaļas no šiem 22 procentiem tomēr izvēlas kārtot eksāmenus latviski un veiksmīgi to kārtot? Kā jūs varētu to izskaidrot?

I. Tralmaka.

Manuprāt, šo jautājumu jau uzdeva tiesa. Bet es varu vēlreiz atkārtot, ka jautājums, protams, ir par to, kā statistikas dati attiecas uz vecuma grupu. Kā jau jūs minējāt... jautājums ir par to, kurā amplitūdā kas atrodas. Šie dati izskatās pretrunīgi, bet nav pretrunīgi, jo mēs nerunājam tomēr par visiem izglītojamiem visos posmos kā par vienotu veselumu. Ir dažādi zināšanu līmeņi... dažādi zināšanu līmeņi, ienākot izglītībā un no viņas izejot. Un, kā jau es arī minēju pašā sākumā, ir tas, ka pamatā, protams, mazākumtautību izglītojamiem zināšanas ir labas un tās uzlabojas, ja mēs skatāmies uz statistikas datiem. Līdz ar to pāreja uz valsts valodu ir loģiska un saprotama, iekļaujoties vienā integrētā izglītības sistēmā vidējās izglītības pakāpē.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies. Sakiet, lūdzu, jūs rakstāt, ka viens no reformu apstrīdēto normu mērķiem ir veicināt mazākumtautību jauniešu iespējas turpināt studijas, atrast darbu Latvijā, pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē un izprast demokrātiskos procesus. Sakiet, lūdzu, vai jūsu rīcībā ir kaut kādi dati, kaut kādi pierādījumi, ka esošā kārtībā, kad bilingvālā izglītība ir pieejama arī vidusskolas līmenī,

nenodrošinātu mazākumtautību programmu absolventiem iespējas veiksmīgi turpināt studijas Latvijas augstskolās, atrast darbu Latvijā vai piedalīties sabiedriskajā dzīvē?

I. Tralmaka.

Nu, te atkal ir tas jautājums par to, kādas ir valodas zināšanas un cik pēc tam šīs valodas zināšanas ir noturīgas. Šobrīd es jums nevaru norādīt uz pētījumu, kurš ir tieši pētījis, cik... ir pētījumi par mazākumtautību iesaistīšanos politiskajos procesos, man liekas, kopumā, bet tieši par jauniešiem... man ir varbūt, ka... es jums nevaru šobrīd precīzi datus par pētījumiem... Nu, jā te ir dažādi pētījumi par valodas apguves ietekmējošiem faktoriem, par etniskās identitātes veicināšanu un tā tālāk... no Izglītības satura centra... Jā, 2006. gada pētījums ir par mazāk izglīto mazākumtautību jauniešu integrāciju darba tirgū, bet tur ir drusku cits leņķis. Tur ir par mazāk izglīto. Tur šajā pētījumā... valoda... droši vien, ka Zepas kundze spēs paskaidrot, jo viņa ir daudzu pētījumu autore, tur valoda bija minēta kā ļoti svarīgs aspekts, kādēļ mazāk izglītotiem mazākumtautību jauniešiem integrācija darba tirgū ir kavējošs apstākļi tieši valsts valodas nepietiekamās zināšanas... šis ir tas pētījums, kurš mums ir.

B. Cilevičs.

Tāpat svaigākie dati ir divpadsmit gadus veci.

I. Tralmaka.

Nu, jaunākus es... protams, ir tas sociolingvistiskais pētījums par to, kur ir norādītas valodas zināšanas kopumā, kas ir minēts arī anotācijā. Līdz ar to...

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies.

Tad līdzīgs jautājums arī par to informācijas telpu, kas ir ļoti būtisks drošības aspekts šajā lietā. Vai atbildētāja rīcībā ir dati, kas apliecina, ka jaunieši, kam dzimtā valoda nav valsts valoda, nelieto medijus latviešu valodā. Un ka viņi to nedara tieši vājo valsts valodas zināšanu dēļ.

I. Tralmaka.

Tas ir jautājums arī par to, lai valodas zināšanas spētu, pabeidzot izglītību, nodrošināt to, ka šo te informācijas telpu var lietot, ka tās ir pietiekamas. Un ka tādā ziņā tas, protams, vienmēr būs izvēles jautājums. Droši vien, ka mediju politikas jautājumi ir vairāk Kultūras ministrijas kompetencē, bet tas mērķis kopumā ir veicināt un stiprināt valsts valodas lietojumu, valsts valodas zināšanas un līdz ar to arī

iespējas, kas ir loģisks secinājums par to, ka ir iespēja brīvi izvēlēties un arī iekļauties Latvijas informācijas telpā.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Tātad tie ir vispārējie apsvērumi, bet konkrētu pierādījumu un datu nav jūsu rīcībā.

I. Tralmaka.

Šāds pētījums manā rīcībā šobrīd nav.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies. Sakiet, lūdzu, jūs teicāt par to... es neatkārtošu jautājumu, ko uzdeva Kusiņa kungs, par to pagaidu vai pastāvīgo normu... sakiet, lūdzu, vai līdzīgu identisku prasību attiecināšana ir uz privātajām skolām? Arī bija sen iekļauta un ir daļa no tās vispārējās stratēģijas, par ko jūs runājat?

I. Tralmaka.

Ja mēs skatāmies uz privātajām skolām, tad privātās skolas vienmēr ir iekļāvušās kopējā sistēmā. Arī privātās skolas māca pēc mazākumtautību izglītības programmām, nav citu veidu, kādā privātās izglītības iestādes to būtu darījušas. Līdz ar to nevarētu būt jautājums par to, ka vecāki, kas ir sūtījuši bērnus privātās skolās, nebūtu rēķinājušies ar to, ka viņas ir daļa no sistēmas. Bez tā, ja mēs runājam par 13. pantu, jāskatās 13. panta pienākumu saturs zem konvencijas... ir jāskatās arī visu citu pārējo instrumentu gaismā, kas nodrošina mazākumtautību tiesības apgūt valodu. Tas ir viens no instrumentiem, ko mazākumtautības var izmantot, īpaši tajos gadījumos, kad valsts pati nenodrošina šādas mazākumtautību valodas kultūras saglabāšanu esošās oficiālās izglītības sistēmas ietvaros. Latvijā valsts to nodrošina. Līdz ar to nepieciešamība veidot ārpus izglītības sistēmas pastāvošas privātās iestādes ir daudz mazāka. Bez tā, ja mēs skatāmies uz 13. panta tekstu, protams, ka tur ir rakstīts "esošās izglītības sistēmas ietvaros". Tas nozīmē, ka uzraudzības mehānisma, pārbaudes mehānisma, kvalitātes mehānisma uzraudzība... tas viss iekļaujas kopējā izglītības sistēmā, tāpēc nav nekādu pārsteigumu par to, ka šis te jaunais izglītības reformas posms tiek attiecināts arī uz privātajām izglītības iestādēm.

B. Cilevičs.

Jā, bet jūs taču teicāt, ka šis valodas ierobežojums attiecībā uz valsts un pašvaldību skolām tika iekļauts jau sen. Mans jautājums bija, vai šo normu attiecināšana uz privātajām skolām arī tika iepriekš iekļauta, vai tagad tas parādījās tikai tagad kā jaunums.

I. Tralmaka.

Nu, ņemot vērā, ka pieci modeļi ir darbojušies attiecībā uz privātajām skolām jau no tā brīža, kad pieci modeļi tika ieviesti, un arī 60:40 šī te proporcija... nu tad skaidrs, protams, ka arī kopš tā brīža tas bija plānots. Tas tāda veidā tika ieviests un līdz ar to loģiski, ka šis turpinājums arī ir plānots un tādā veidā tas tiek turpināts.

B. Cilevičs.

Paldies. Šā gada 12. februārī Izglītības ministrija intervijā "Latvijas Avīzē" norādīja, ka pirms apstrīdēto normu pieņemšanas netika apzināta situācija skolās, lai pārliecinātos, ka skolas ir gatavas un reforma jau tiks īstenota. Vai atbildētāja rīcībā, izstrādājot apstrīdētās normas, bija apkopota informācija par situāciju skolās, par paredzamajām grūtībām un risināmām problēmām sakarā ar apstrīdēto normu ieviešanu.

I. Tralmaka.

Protams, tiktāl, ciktāl informatīvais ziņojums ir izstrādāts par pāreju, uz kura pamata arī tika izstrādāti grozījumi... ja mēs runājam par likumdevēju... Protams, ko ministrs saka intervijās, presē, tas ir cits jautājums, bet tiktāl, ciktāl likumdevējs ir apzinājis problēmas... Izskanēja no mazākumtautībām jautājums par to, vai skolas ir sagatavotas. Kā atbildi Izglītības zinātnes un kultūras komisijas priekšsēdētājs veltīja atsevišķu sēdi, uzklusot to, kādā veidā skolas tiks sagatavotas tam, lai nerastos šīs problēmas tālāk ieviešanas procesā. Tā kā es domāju, ka tas vien jau liecina par to, ka šīs te problēmas tika saklausītas, uz tām tika sniegta atbilde likumdošanas procesā. Tas, kas notiek publiskajā telpā ar atsevišķām amatpersonām, tur droši vien varētu daudz komentēt, es domāju, ka tas nav īsti šīs lietas saturs.

B. Cilevičs.

Paldies. Vēl divi jautājumi.

Tātad jūs savā runā uzsvērāt, ka vienāda attieksme pret bērniem, neatkarīgi no viņu dzimtās valodas, nav uzskatāma par tiesību ierobežojumu. Tomēr savā atbildē jūs atzīstat, ka tā ir vienāda attieksme, kam jābūt samērīgam un kam jābūt leģitīmam mērķim. Turklāt, šis apgalvojums nesaskan ar Satversmes tiesas spriedumu 2005. gadā, kur tiesa uzskatīja par nepieciešamu tomēr pamatot šādu vienādu attieksmi, kas noteiktos apstākļos varētu būt diskriminējoša. Vai tas nozīmē, ka jūs nepiekrītat Satversmes tiesas secinājumiem?

I. Tralmaka.

Jautājums ir par tiesību niansēm. Ja mēs runājam par pieeju kvalitatīvai izglītībai, protams, visiem skolēniem, neatkarīgi no tā, kāda ir viņu valoda, ir

jānodrošina pieeja kvalitatīvai izglītībai. Šajā aspektā, protams, to vērtēt ir grūti šobrīd, pārāgri. Ja mēs runājam par to, ka ir tiesības uz izglītību dzimtajā valodā, šādu tiesību mazākumtautībām nav, mazākumtautībām ir tiesības apgūt savu valodu, saglabāt savu identitāti, attīstīt savu kultūru. Šādas tiesības ir un attiecīgi mans iebildums par to, ka nav salīdzināms... nav vienādu apstākļu attiecībā pret tiesībām mācīties dzimtajā valodā, šīs lietas nav salīdzināmas, tāpēc ka mēs nevaram salīdzināt mehāniski kritērijus – mācību valoda un dzimtā valoda. Mums ir jāskatās, vai... jo 91. pants ir salīdzinošs. Viņš nepasaka, kā ir jābūt vai kā nav jābūt. Ir jāskatās, ko nosaka materiālās tiesības. Šajā gadījumā tās ir tiesības uz izglītību. Ja tiesības uz izglītību nedod līdzvērtīgas tiesības, kā citai salīdzināmai grupai, nepiešķir šādas tiesības prasīt izglītību konkrētā valodā, tad šīs tiesības nav salīdzināmas. Un tas bija mans iebildums šajā aspektā. Tiesības uz izglītību dzimtajā valodā vai konkrētajā valodā, vai tā būtu dzimtā valoda vai cita valoda... nav. Un līdz ar to šajā aspektā nav salīdzināmas. Ja ir jautājums par tiesībām uz pieeju izglītībai, tas vēl ir nākotnē vērtējams jautājums.

B. Cilevičs.

Paldies. Un pēdējais jautājums.

Sakiet, lūdzu, vai ir zināmi citu demokrātisku tiesisku valstu piemēri, ka esošā tradicionāli pieprasītā mazākumtautību izglītības sistēma tiktu radikāli sašaurināta.

I. Tralmaka.

Radikāli sašaurināti... es nevarēšu jums atbildēt uz to jautājumu. Bet, ja mēs runājam par praksi, kaut vai par praksi, kas ir tajās pašās Vispārējās konvencijas valstīs, tad mēs varam redzēt, ka tie modeļi, uz kuriem es jau atsaucos, ir ļoti dažādi. Visizplatītākais ir tas, ka valstis ir... un uzskata, ka tas ir pilnīgā saskaņā ar konvencijas pienākumiem... nodrošina mazākumtautībām iespēju apgūt atsevišķus priekšmetus, kas pārsvarā ir viņu valoda, mazākumtautību valodā, bet visu skolu programma ir pamatā valsts valodā.

Ja mēs runājam arī par to, kā tiek definēts... jūs sākumā izteiciāties, ka, jo lielāks skaits mazākumtautību, jo vairāk tiesību... Ja mēs skatāmies uz Vācijas piemēru, tad tur mazākumtautības ir, ja nemaldos divas, bet 8 miljoni jeb desmitā daļa no iedzīvotājiem, kas tur dzīvo, vēl joprojām nav mazākumtautība un mācās valsts valodā. Līdz ar to prakse ir ļoti dažāda.

Un es domāju, ka skatoties uz to, kāds ir valstu pienākumu saturs konvencijā, mums tomēr ir jāskatās uz valstu praksi kā primāro, kas ir arī saskaņā ar Vīnes konvenciju, primārais veids, kādā noskaidrot tiesību saturu un to, kā valstis ir vienojušās par to, kāds šis saturs ir. Un Latvija šajā gadījumā rīkojas pilnīgā saskaņā

ar šo praksi, ar to, kā valstis pamatā vērtē un savās sistēmās ievieš šos te pienākumus, kas ir 114. pantā un līdz ar to jautājums ir par valsts izvēli, nevis salīdzinājumu.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies. Vairāk jautājumu nav.

S. Osipova.

Paldies pieteikuma iesniedzēju pārstāvim. Jūsu jautājumi bija tik rosinoši, ka tiesai radās vēl jautājumi Saeimas pārstāvei. Abiem diviem? Labi. Tiesnese Ziemele.

I. Ziemele.

Tā... jo mēs esam runājuši tiešām ļoti daudz un plaši par 112. pantu, bet mazlietiņ ir piemirsies 114. pants. Un līdz ar to es gribētu uzdot pieteikuma iesniedzēju pārstāvim vienu konkrētu jautājumu par 114. panta tvērumu.

Tātad, vai, jūsuprāt, apstrīdētās normas traucē kādas mazākumtautības, un kuras, identitātes saglabāšanu un kāpēc? Varbūt, ka jūs varētu atbildēt uz šo jautājumu.

B. Cilevičs.

Es domāju, ka tas vārds “traucē” ir visām mazākumtautībām...

I. Ziemele.

Visām.

B. Cilevičs.

Protams, šeit es negribētu reducēt uz kaut kādiem konkrētiem gadījumiem, jo, kā jau es teicu, ir faktiski trīs mazākumtautību grupas, kas faktiski... ko likums nodala diezgan patvaļīgi bez kaut kāda leģitīma pamatojuma. Tās ir minoritātes, kam dzimtās valodas ir Eiropas Savienības valodas, otrā grupa ir tās minoritātes, kam ir noslēgti līgumi ar etnisko dzimteni un šajā ziņā ir paredzēti zināmi izņēmumi un ir trešā grupa, kā, piemēram, krievi, baltkrievi vai romi, uz kuriem pilnā mērā attiecas šie ierobežojumi. Ļoti daudzos dokumentos ir uzsvērts, ka izglītība dzimtajā valodā ir nepieciešams priekšnosacījums savas identitātes saglabāšanai.

I. Ziemele.

Man ir pavisam cits jautājums. Es par standartu nerunāšu, bet jautājums man ir no prakses viedokļa. Jūs tagad apmainījāties ar informāciju par to, kādi ir statistikas dati... es zinu, teiksim, kā mums tie statistikas dati vispār ir jāvērtē... Man ir konkrēts jautājums. Tātad jūs pārstāvat acīmredzot... tā kā jūsu pieteikumā ir rakstīts:

“mazākumtautības”. Tātad jūs pats arī orientējaties konkrēti tajā, kāda ir Latvijā situācija. Jūsaprāt... nevis balstīta statistikas datos, kurus jau parādījāt, ka patiesību sakot, varbūt arī, ka nemaz nav... bet jūsaprāt... arī no jūsu vēlētāju puses... Tātad, pie šiem grozījumiem tad, kad viņi stāsies spēkā, kādā veidā tiks apdraudēta vienas, visu mazākumtautību identitāte un kultūra?

B. Cilevičs.

Jā, paldies. Pirmkārt, es gribētu precizēt, es nekad neapgalvoju, ka es pārstāvu mazākumtautības. Šobrīd šeit es pārstāvu Saeimas deputātus, kas parakstīja šo pieteikumu un Saeimā es pārstāvu savus vēlētājus, es īpaši neinteresējas, vai tur mani vēlētāji pieder pie mazākumtautības vai pamattautības... vai pamatnācijai... tas, manā skatījumā, būtu zināmā mērā pretrunā ar demokrātijas procedūru. Es neesmu ievēlēts pārstāvis no vienas mazākumtautības...

I. Ziemeļe.

Bet jūs taču orientējaties tajā jautājumā, kurā jūs pārstāvat pozīciju...

V. Cilevičs.

Bet tad tas ir jautājums par to, ko es pārstāvu.

Bet attiecībā uz briesmām... jā, protams... faktiski tas, uz ko atsaucas Saeimas pārstāve, ka krievu valoda ir tiešām diezgan plaši lietota apkārt un sadzīvē un tā tālāk... tās tas ir. Bet tas nebūt nenodrošina to kultūras pēctecību, kultūras pārmantojamības iespēju. Ir tādas lietas, kā... teiksim, tā... ļoti vienkārši... radio vai televīziju, ko mēs skatāmies caur satelītu... mēs varam klausīties kaut kādu krievu popmūziku... Bet lasīt krievu klasisko literatūru, saprast drāmu, saprast patiešām to vēsturi un citus patiešām ar identitāti saistītus priekšmetus, nu ar ļoti nelieliem izņēmumiem var tikai ar skolas palīdzību. Un šajā gadījumā jautājums par to, vai šie priekšmeti, kas nodrošinātu kultūras identitātes saglabāšanu, var tikt mācīti vēl vidusskolā, tas ir ļoti strīdīgs jautājums. Es domāju, ka par to mēs parunāsim atsevišķi, jo manā skatījumā 43. panta otrā daļa Vispārējās izglītības likumā ir diezgan deklarātīva. Tā atsaucas savukārt uz 44. pantu, kas nosaka maksimālu stundu skaitu vienu un maksimālo slodzi nedēļā. Un faktiski, cik daudz ir to obligāto, tā saucamo padziļināto priekšmetu, to noteiks MK noteikumi, kas vēl nav pieņemti. Un pieejamā informācija par šo noteikumu izstrādi, kas burtiski izskanēja pirms divām dienām, portāla lsm.lv bija informācija, ka faktiski tur vietas tiem papildus priekšmetiem tur vienkārši nebūs. Tas vēl ir jāanalizē ļoti rūpīgi, vai šādas tiesības nav tikai deklarātīvas un vai tās ir īstenojamas praksē.

Es nedomāju, ka ar esošiem ierobežojumiem pamatskolas līmenī un pat pirmsskolas izglītībā, ko nosaka MK noteikumi 716., patiešām var atvēlēt pietiekoši

lielu laiku arī pamatskolas līmenī. Jo, sākot ar 1. klasi jau ir 50:50, līdz 9. klasei ir 80 procenti valsts valodā... Vienkārši es neredzu reālas iespējas, lai nopietni saglabātu to patiesi kultūras mantojumu, nevis to popkultūru vai sadzīvisko līmeni. Krievu valoda sadzīviskajā līmenī varbūt arī saglabāsies, bet es to gan nesauktu par kultūras identitātes saglabāšanu.

Attiecībā uz citām minoritātēm, kas ietilpst šajā trešajā grupā... nu, par baltkrievu minoritāti ir vēl ļaunāk, jo tā valoda patiešām daudz mazāk tiek lietota un, neskatoties uz ļoti lielo baltkrievu skaitu Latvijā, tomēr izglītības daļa baltkrievu valodā ir ļoti maz pieprasīta. Tur tās skolas... nu, piedodiet... nīkuļo, tur vienmēr ir problēmas. Tātad tur varbūt ir vajadzīga īpaša aizsardzība, kas nekādā gadījumā netiks nodrošināta šajā gadījumā.

Tā ka, protams... šie ir tikai mani apsvērumi. Šeit ir vajadzīgi padziļināti pētījumi, ko principā var pasūtīt un atbalstīt tikai valsts. Tas diemžēl netika izdarīts.

I. Ziemeļe.

Paldies. Jā.

Un šajā saistībā ir jautājums arī attiecīgi Saeimai. 114. panta tvērumš. Tik tiešām... tātad, pieteikuma iesniedzēji arī savā pieteikumā norādīja uz to, ka īsti nav skaidrs, vai apstrīdētās normas, tātad... vai, ņemot vērā noteikto stundu skaitu, teiksim, nedēļā, kurš katrā vecuma grupā bērnam ir pieejams, tātad, ejot skolā, vai šeit vēl ir vieta mazākumtautību identitātes un kultūras šiem priekšmetiem, par kuriem arī tikko izteicās pieteikuma iesniedzēju pārstāvis. Kāds ir jūsu viedoklis?

I. Tralmaka.

Tas, ko es arī... protams, ka galīgais standarts nav izstrādāts. Bet tas, ko es saprotu, runājot ar Izglītības ministriju, ka šis te pamatsaturs un pamatsatura sadalījums attiecībā pret izvēles saturu, būs 70 procenti pret 30 procentiem. Tātad 30 procenti no mācību satura ietvaros ir iespējams padziļināti izvēlēties attiecīgi šos modeļus, ko skolēns vēlas padziļināti studēt šajā te tā saucamajā augstākajā līmenī. Līdz ar to šajos 30 procentos ietilpst iespēja mācīties mazākumtautību valodu.

Ja mēs runājam par pamatizglītību, tad, protams, pamatizglītības pakāpē mazākumtautību valoda, literatūra ir ietverta gan pamatsaturā, gan arī, kā jau es minēju skaitļus šeit savas uzstāšanās sākumā, ka ir arī fakultatīvās nodarbības, kas ir papildus nodarbības, kuras tiek aktīvi izmantotas valstī. Ja nemaldos, tas skaits, kas mācās gada laikā papildus mazākumtautību valodu ir 7 tūkstoši skolēnu mazākumtautības, varētu vēl precizēt, ja es ātrumā atrastu pareizo tabulu... Bet nu katrā ziņā 453 stundas nedēļā pa visām izglītības iestādēm kopumā papildus pamatsaturam, tām stundām, kas tiek nodrošinātas obligāti, tiek mācīts, mazākumtautībām. Skolas to piedāvā, un arī šis ir viens no veidiem... Kā jau es teicu,

valsts nodrošina to, ka mazākumtautību skolēns iemācās savu paša valodu un apgūst literatūru un citus kultūras elementus. Tas nav jādara obligātā satura ietvaros. Izglītības sistēmai ir jārada iespējas to darīt un arī ir jārada iespējas, ņemot vērā to, cik plašas ir iespējas to darīt ārpus skolas.

I. Ziemeļe.

Paldies.

S. Osipova.

Tā... Tieniešiem vēl ir jautājumi. Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Jā. Es pieteikuma iesniedzēju pārstāvim vēl vienu jautājumu, ja drīkst.

Jūs teicāt, atkārtojot iepriekš Satversmes tiesā izskatīto lietu un tieši tās prasības, ka nav izveidota šī monitoringa sistēma un, jūsuprāt, līdz ar to ir ignorēts Satversmes tiesas iepriekš lemtais.

Institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, Saeimas pārstāve, norādīja, ka šis monitorings tiek veikts arī caur akreditāciju. Mani interesē jūsu viedoklis. Vai akreditācija kā periodiski veicama darbība, jūsuprāt, var būt kā veids, kā monitorēt.

B. Cilevičs.

Protams, tas ir ļoti specifisks jautājums, bet manā skatījumā nē. Jo akreditācijai ir pilnīgi citi mērķi. Akreditācijas uzdevums ir noteikt, vai konkrētā skola atbilst prasībām un ne vairāk. Nekādi dati nav apkopoti, nav salīdzināti, nav nekādu ilgtermiņa... kā to sauca... longfidālo pētījumu, tā kā tas ir konkrēts akts, vai dotajā brīdī skola atbilst prasībām attiecībā uz skolotāju skaitu, attiecībā uz telpām, vispār tas ir tehnisks process.

Pastāv labi piemēri... šeit ir viens no izdevumiem, ka tiešām atsevišķu iemaņu monitorings tiek veikts tā saucamās PIZA programmas ietvaros. Igaunijā, piemēram, PIZA pētījumu ietvaros tiek salīdzināti arī to skolēnu, kas mācas mazākumtautību izglītības programmās un to skolēnu, kas mācās igauņu valodā, salīdzinošās sekmes laika gaitā. Latvijā šādi rādītāji no paša sākuma uzdevumā netika iekļauti. Un līdz ar to tas OECD pētījums 2016. gada arī secināja, ka kvalitātes monitoringa nav. Faktiski to atzīst arī pati Izglītības ministrija, jo tieši, kā es minēju, pirms nedēļas tika parakstīts līgums par izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izstrādi, izmantojot vēl pieejamos Eiropas Savienības līdzekļus.

Un pati ministre Šuplinska atzina vairākkārt un ministrijas darbinieki tajā 13. Saeimas Izglītības komisijas sēdē, kuras materiālus mēs jums iesniedzām, arī atzina, ka šobrīd tādas nopietnas monitoringa sistēmas nav, kas ne tikai fiksē datus,

kā, piemēram, centralizētajā eksāmenā dara, bet apkopo, analizē, un seko dinamikai. Tādas sistēmas diemžēl nav.

G. Kusiņš.

Un, ja es pareizi jūs saprotu, tad jūs nepiekrītat tam, ka šis monitorings var tikt veikts caur akreditāciju.

B. Cilevičs.

Nē. Es domāju, ka akreditācija ir pilnīgi cits process, kam ir pilnīgi citi mērķi.

G. Kusiņš.

Paldies. Un tad arī Saeimas pārstāvei viens jautājums.

Pieteikuma iesniedzēju pārstāvis jau uzdeva jautājumu attiecībā uz privātajām izglītības iestādēm, kas ir šajā 9. panta 1.¹ daļā. Apspriežot šo likumprojektu trešajā lasījumā, Saeimas Juridiskais birojs bija iesniedzis priekšlikumu, kas ir nedaudz izvērstāks par esošo redakciju un tur bija tāds palīgteikums: “Ja par šo izglītības ieguvu tiek izsniegti valsts atzīti izglītības dokumenti.”

Man ir jautājums: vai 112. panta tvērumā tad varētu būt tādas tiesības, ka šī privātā izglītības iestāde izsniegtu kaut ko citu, nevis valsts atzītus izglītības dokumentus? Un tad kā šī 9. panta 1.¹ daļa tad saāķētos ar 112. pantu?

I. Tralmaka.

Teorētiski, protams, ir iespējams, ka valstī ir nodibināta izglītības iestāde, kura izsniedz kādas citas valsts dokumentus. Līdz ar to tas, protams, nozīmē arī to, ka attiecībā uz šādu iestādi valsts neuzņemas atbildību... tad arī tas nozīmē to, ka valsts... šādā gadījumā 112. pants īsti nav attiecināms uz šādu izglītības iestādi. Bet, protams, ir jautājums, kas viņā mācās un uz to, ja pamatizglītība ir obligāta, tad valstij tomēr ir jākontrolē, kas šādās te izglītības iestādēs tiek veikts un vai bērns ir Latvijas jurisdikcijā ieguvis pamatizglītību, kas ir obligāta.

Bet šis te... ja es saprotu pareizi, tad šis te precizējums bija saistīts drīzāk ar to, ka šīs būtu tās izglītības iestādes, par kurām valsts patiešām uzņemas atbildību un tad tas ir valsts pārbaudīta un kvalitātes standartiem atbilstoša izglītības iestāde, kura tad tālāk arī izdod valstī derīgu un valsts, tā teikt, apliecinātu izglītības dokumentu un pilnā apmērā, protams, prasības, kas attiecināmas uz jebkuru citu izglītības iestādi, kas izsniedz šādu dokumentu, tad būtu attiecināmas arī uz šādu izglītības iestādi.

G. Kusiņš.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies. Paldies jums.

Tiesa ir uzklausi jusi pušu viedokļus šajā lietā.

Šobrīd mums ir jāpāriet pie nākamā jautājuma, proti, pie pieaicināto personu uzklausīšanas.

Pirms mēs sākam pieaicināto personu uzklausīšanu, mums ir jāvienojas par kārtību, kādā pieaicinātās personas tiks aicinātas paust savus viedokļus.

Gatavojoties tiesas sēdei, atsevišķas pieaicinātās personas ir izteikušas lūgumus, tāpēc tiesa, respektējot to, ir veidojusi attiecīgi arī kārtību, kādā tiks uzklausītas pieaicinātās personas.

Pirmo aicināsim profesori Inu Druvieti, otro — Rīgas Rīnūžu vidusskolas direktoru Denisu Kļukinu, trešo — Rīgas Zolitūdes ģimnāzijas direktori Svetlanu Semenko, ceturto — profesori Brigitu Zepu, piekto — bijušo ekspertu komisijas locekli Reini Āboltiņu, tālāk Tieslietu ministrija, Ārlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Latvijas Republikas Tiesībsargs un tad kā vienpadsmito un divpadsmito šodien mūsu pieaicināto personu lokā iekļautās, tātad, pedagoģijas zinātņu doktori Liesmu Osi un Rīgas 34. vidusskolas direktori Natāliju Rogālevu.

Tiesneši... Pieteikuma iesniedzēju pārstāvis, Cileviča kungs, piekrītat šādai pieaicināto personu uzklausīšanas kārtībai?

B. Cilevičs.

Ja, paldies.

S. Osipova.

Saeimas pārstāve?

I. Tralmaka.

Nav iebildumu.

S. Osipova.

Paldies. Tad mēs centīsimies arī pieturēties pie šādas pieaicināto personu uzklausīšanas kārtības.

Un kā pirmo paust viedokli aicināsim profesori Inu Druvieti. Lūdzu, vārds jums!

I. Druvieta.

Godātā tiesa! Šeit es esmu aicināta izvērtēt prasības pieteikumu no sociolingvistikas viedokļa. Un tas nozīmē, ka es mazāk pieskaršos tieši jautājumiem,

kas ir juristu kompetencē, bet runāšu tieši par to, kādu ietekmi Izglītības un Vispārējās izglītības likuma grozījumi atstāj uz valodas politikas īstenošanu Latvijā un uz valodas situāciju, jo Izglītības likumu var traktēt ne tikai kā tiesību aktu, kas nosaka izglītības ieguves pamatprincipus un rezultātus, bet arī kā instrumentu Latvijas valodas politikas īstenošanai.

Un kā tāds tas ir ticis traktēts jau kopš 1995. gada, kad ir veikti nozīmīgākie grozījumi Izglītības likumā saistībā ar izglītības ieguves valodu un arī turpmākajos gados valodas jautājumi izglītībā nesaraujami ir saistīti ar valodas situācijas izvērtējumu sabiedrībā kopumā. Jo mēs jau neaprobežojamies tikai ar procesiem, kas notiek izglītības iestādēs. Lai varētu izvērtēt to nozīmi, ir jāskata valodas situācijas attīstība sabiedrībā, un turklāt ilgtermiņa perspektīvā un vēsturiskā griezumā.

Un tādēļ es gribētu atgādināt, ka jau kopš valsts valodas statusa atjaunošanas latviešu valodai, mēs esam pamatojušies uz trijiem pamatnosacījumiem. Tātad tā ir valodas politikas teorijas un citvalstu pieredzes apguve, otrkārt, vispusīga valodas situācijas izpēte valstī, un tas ir veikts jau no 1995. gada, turklāt, gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi, un es īpaši gribētu uzsvērt tieši šo beidzamo aspektu, jo valodu konfliktu zonās, kas nenoliedzami veidojas valstīs, kur pastāv asa valodu konkurence un arī Latvijā, statistikas datu interpretācija ir ļoti svarīga. Nepietiek tikai ar statistiku, nepieciešama arī vismaz terciāra tās analīze, lai varētu saprast, kā veidojušies noteikti kvantitatīvie rādītāji, kāda ir attīstības tendence un, pats galvenais, kāda tiem ir nozīme.

Šeit cita starpā es varētu piebilst pie iepriekšējās diskusijas, ka šajā laikposmā no 1995. gada jebkurā diskusijā gan Latvijā, gan starptautiskajā arēnā vienmēr ir notikusi cīņa starp divu argumentu atbalstītājiem. Pirmie saka, ka situācija nav izpētīta, nav statistikas, otrie saka, ka mums taču ir šis Latvijas valodas situācijas monitorings, izglītības procesu rezultātu mēs varam redzēt plašākā sabiedrībā. Mūsu situācijā gūt pilnīgi pārlicinošus statistikas datus, kas liecinātu arī par kāda procesa attīstību tās dinamikā, praktiski nav iespējams. Tādēļ es atbalstu uzskatu, ka Latvijas situācijas analīzē ļoti svarīgi ir skatīt visu šo procesu kopumā un varētu arī teikt, ka šie pētījumi, kurus regulāri veic "Latviešu valodas aģentūra", mums to nodrošina.

Līdz šim mazāk skarts ir jautājums tieši par to, kāda ir valodas vide Latvijā un vēl plašāk pasaulē, un Eiropā vispār, un kā tas ietekmē personības lingvistisko attīstību. Pasaulē notiek virzība uz multilingvismu. Ne tikai indivīda, bet arī sabiedrības līmenī tā jau ir kļuvusi mūsu ikdiena un salīdzinot ar, piemēram, 1995. vai 2005. gadu, arī mūsu skolas ir kļuvušas multilingvālas. Runa nebūt nav tikai par valsts valodu – latviešu valodu – un mazākumtautību valodām, skolā ienāk svešvalodas. Turklāt mēs esam saskārušies arī ar 2005. gadā vēl mazāk aktuālu problēmu un tie ir trešo valstu piederīgie, migrācija, reemigrācija, mūsu valodas vide skolās līdz ar to nebūt nav tikai latviešu vai arī dažu mazākumtautību valodās. Tās ir daudz vairāk

valodu un līdz ar to mums arī ir pilnībā jānoraida priekšstats par to, ka citu valodu apguve varētu traucēt dzimtās valodas attīstību, vai arī, ka zināšanu ieguve citā valodā varētu būt šķērslis zināšanu līmeņa paaugstināšanā.

Beidzamajā laikā šādi argumenti vairs neizskan, ir gandrīz simtprocentīgi pierādīts, ka multilingvāla izglītība paaugstina gan emocionālo, gan intelektuālo personības attīstības līmeni un tāpēc pamatprincips ir multilingvāls indivīds multilingvālā sabiedrībā, bet valstī, kas tomēr funkcionē uz vienas valsts valodas pamata.

Un tāpēc, kā es arī to esmu rakstījusi savā atzinumā, ir ļoti svarīgi, lai bērni, skolu absolventi, valsts valodu – oficiālo valodu, kas ir tās sabiedrības valoda, kurā viņi dzīvos, veidos savu darba dzīvi, iegūs izglītību, viņi apgūtu dzimtajai valodai tuvā līmeni.

Pirmīt izraisījās diskusija, vai mūsu skolu absolventu valodas zināšanas ir labas vai ne tik labas. Es teiktu tā, ka centralizētie eksāmeni lielā mērā apliecina spēju izmantot iegūtās vārdu krājuma zināšanas, izmantot savu prasmi stāstīt par noteiktiem apgūtiem tematiem, bet tomēr pilnībā nenodrošina plaša vārdu krājuma attīstību arī tajās nozarēs, kas netiek apgūtas skolā, formāli un nenodrošina šo valodas iemaņu automatizāciju. Tādēļ, ja jūs man jautātu, vai ir nepieciešama oficiālās valodas izmantošana mācību līdzekļu funkcijā, es teiktu pilnīgi noteikti, ka jā, jo, mācoties valodu kā priekšmetu, mēs šo konkurētspējīgo valodas prasmi varētu apgūt tikai tad, ja valodas vide būtu pietiekama. Bet Latvijas realitāte ir krievu valodas pašpietiekamība, joprojām valsts valodas statusam neatbilstošs valodu lietojums neformālajā komunikācijā, es nerunāju par oficiālo vidi, un tādēļ skola zināmā mērā imitē šo trūkstošo valodas vidi, līdz ar to radot iespēju šai valodas vides normalizācijai arī turpmāk.

Ļoti svarīgi arī apzināties, ka šis princips – dzimtai valodai tuva oficiālās valodas apguve, pašlaik tiek atzīts ne tikai Latvijā vien. Viens no jaunākajiem dokumentiem ir arī Eiropas Komisijas Padomes ieteikums par visaptverošu pieeju valodu mācīšanas un mācīšanās procesiem 2018. gada maijā, kur ir teikts, ka skolas sāk aizvien labāk apzināties, ka jānodrošina, lai visi bērni neatkarīgi no izcelsmes un dzimtās valodas ļoti labā līmenī apgūtu mācību valodu. Un turklāt novitāte ir arī tā, ka mācību valoda un dzimtā valoda aizvien vairāk tiek identificētas.

Vēl varētu piebilst, ka Latvijā, izlemjot šāda tipa jautājumus, mums ir jānošķir jēdziens “mazākumtautība” un “mazākumtautības valoda”. Latvijā, kā zināms, aizvadītajos gados ir notikusi augsta līmeņa mazākumtautību asimilācija lielākoties rusofonā vidē, daļēji arī latviešu valodīgajā vidē, un tādēļ, runājot par tiesībām uz identitāti, šeit mums noteikti nevajadzētu runāt tikai par lielāko mazākumtautību, krievu, tiesībām uz identitāti, bet atcerēties arī to, ka Latvijā ir pietiekami lielas poļu, ukraiņu, baltkrievu, lietuviešu, igauņu kopienas, kurām nodrošināt identitātes

uzturēšanu ar mācībām mazākumtautību valodā vai bilingvāli nebūs iespējams. Pilnīgi noteikti jāizmanto tās iespējas, ko sniedz interešu izglītība, ko sniedz ģimene, arī tās iespējas, ko attīstīta personība, par kādu mēs varētu uzskatīt vidusskolēnu, var izvēlēties pats, un tieši tā jau tiek īstenotas šīs vienlīdzīgās tiesības un tieši tā arī tiek nodrošināta šī mazākumtautību identitātes uzturēšana.

Vēl varētu pieminēt, ka mums ir jāreķinās ar faktu, ka visā Eiropā aizvien vairāk pieaug šī diversitāte klases telpā. Kā rāda samērā jauns pētījums, uz kuru es arī atsaucos rakstveida ziņojumā, pašlaik citā valodā izglītojas līdz pat 22 procentiem skolēnu Beļģijā, Vācijā, Spānijā, Kīprā un Austrijā, turklāt šim skaitam ir tendence pieaugt. Luksemburgā ģimenes valoda no mācību valodas atšķiras vairāk nekā 80 procentiem skolēnu. Tātad pilnīgi noteikti Latvija pieder pie valstīm, kas realizē minoritāšu tiesības uz identitāti, iegūstot izglītību savā valodā visaugstākajā mērā. Šajā ziņā mēs arī turpmāk, pat pēc grozījumu stāšanās spēkā laika, pilnīgi noteikti būsim starp valstīm, kas visplašāk ievēro šīs tiesības. Bet vienlaikus, ņemot mūsu valodas situāciju, kas joprojām ir problemātiska, tas jau būtu citas sarunas temats, mēs esam izvēlējušies tieši mūsu valodas situācijai, mūsu ģeopolitiskajai situācijai, mūsu vēsturiskajiem apstākļiem piemērotāko modeli, kas nodrošina Latvijas sabiedrības integrāciju uz valsts valodas pamata, kas nodrošina iespējas mazākumtautībām uzturēt savu identitāti un kas arī veidos pamatu tam, lai mainītos šī latviešu valodas vide, lai tā tiešām arī neformālā komunikācijā atbilstu oficiālās valodas statusam un lai mēs izpildītu savas valsts pienākumu – saglabātu latviešu valodu arī nākamajām paaudzēm.

Un beidzamais teikums tieši par to. Valodu pasaulē ir vairāk nekā 7 tūkstoši, 7111 – pēc UNESCO pagājušās nedēļas datiem, bet šīs valodas ir ļoti atšķirīgas, ir valodas, kurās runā miljards, ir valodas, kurās runā simt miljoni, divi miljoni, desmit... divi cilvēki, vai pat viens cilvēks. Un valodu konkurence nenotiek starp abstraktām vienībām, bet starp valodām, kurām ir konkrēts runātāju skaits, kuras pilda noteiktas funkcijas un mēs esam spiesti ņemt vērā valodu funkcionēšanu ne tikai vienā valstiskā veidojumā, bet arī plašākā reģionā. Un līdz ar to, kaut arī latviešu valodas pozīcijas starptautiskajā arēnā ir labas, mēs esam starp 350 pasaules lielākajām valodām, mums ir pat divas ļoti spēcīgas konkurentu valodas – otrā pasaules izplatītākā valoda – angļu valoda – ar vairāk nekā 600 miljoniem dzimtās valodas runātāju un krievu valoda – kam Latvijā ir šis neoficiālais mazākumtautības valodas statuss, ar vismaz 300 miljoniem runātāju. Un līdz ar to, ņemot vērā mūsdienu pasaules atvērtību, informatīvās telpas atvērtību, mums ir jāreķinās ar valodu konkurenci daudz plašākā mērā un tieši tādēļ mums ir nepieciešama šī proaktīvā latviešu valodas aizsardzības politika. Visās jomās. Tostarp arī izglītības iestādēs. Un, kā jau teicu, mēs šo politiku īstenojam nodrošinot maksimāli plašas iespējas mazākumtautību identitātes uzturēšanai arī izglītības iestādēs un, tātad, manuprāt, mēs

esam nonākuši tajā posmā, kad mūsu sabiedrības vienotība ir neatliekams uzdevums tieši izglītības telpā un šie grozījumi to nodrošinās.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies jums. Jautājumi tienešiem. Tiesnese Ziemeļe.

I. Ziemeļe.

Druvietes kundze, man būtu divi šādi jautājumi. Paldies par jūsu viedokli.

Tas arī izskanēja nedaudz jūsu, ja es pareizi sapratu... jūsu atbildē uz jautājumu, vai latviešu valoda ir dabiska *lingua franca* Latvijā, jūs teiktu, ka tāda tā vēl nav, ja es pareizi jūs sapratu. Un tad man ir jautājums – kāpēc tā nav? Vai jūs varat šos faktoros varbūt mums uzskaitīt...

I. Druvieta.

Latviešu valodai ir šis oficiālās valsts valodas statuss. Tas ir atjaunots pēc posma, kad latviešu valodas sociolingvistiskās funkcijas bija jūtami ierobežotas, un šķiet, ja mēs šajos aizvadītajos gados būtu ņēmuši vērā argumentus, ka situācija vēl nav pietiekami pētīta, skolas nav gatavas, sabiedrība nav gatava, mēs joprojām vēl būtu tādā situācijā, kāda tā bija deviņdesmito gadu sākumā. Bet mēs esam panākuši lielu progresu latviešu valodas prasmes ziņā. Bet latviešu valodas prasme nebūt nav identificējama ar latviešu valodas lietojumu. Šajā ziņā situācija jūtami neuzlabojas un tam ir vairāki iemesli. Daļa no tiem ir ģeopolitiska rakstura, saistīti ar informācijas telpu, daļa no tiem ir ideoloģiska rakstura, tos es šoreiz tuvāk neminēšu, bet mēs visi ļoti labi zinām, ka tas tā ir. Un, protams, arī lingvistiskā attieksme, sabiedrības stereotipi, ieradums, aizspriedumi saistībā par valodu lielumu, statusa kvalitāti un tamlīdzīgi, tas viss joprojām nav ļāvis situāciju veidot atbilstīgi oficiālās valodas vispārpieņemtajām funkcijām un tādējādi varētu teikt, ka jā, arī tas fakts, ka mums joprojām pastāv šī sašķeltā skolu sistēma, vismaz psiholoģiski pilnīgi noteikti ir pamatā tam, ka neformālā komunikācijā latviešu valoda joprojām nav ieguvusi tās pozīcijas, kurās tai vajadzētu atrasties.

I. Ziemeļe.

Un sakiet, kā jūs vērtējat, tātad, pieteikuma iesniedzēju argumentu par to, ka, viņuprāt, reforma, izglītības sistēmas reforma, kura turpinās un konkrētās apstrīdētās normas, ka tās esot tādas, kuras neļaujot saglabāt mazākumtautību identitāti, proti, mums tika minēti arī piemēri, ka nebūtu iespējams iekļaut, teiksim, krievu literatūras, klasiskās literatūras apguvi un tamlīdzīgi... kā jūs uz šo argumentu skatāties?

I. Druviete.

Šeit jāatgādina tas, ko es jau teicu. Mums tomēr ir jāsaprot, vai mēs runājam par krievu identitāti, krievu literatūru, kas tik tiešām ir apgūstama arī attālināti, izmantojot interneta materiālus, radio un televīzijas pārraides un tamlīdzīgi, vai mēs tomēr atceramies, ka Latvijā dzīvo arī citas mazākumtautības, kurām pašreiz jau netiek nodrošināta šī iespēja formālā skolas vidē apgūt savu identitāti. Es nerunāju par mūsu samērā nedaudzajām poļu skolām, vienu ukraiņu, vienu lietuviešu, vienu igauņu skolu un tamlīdzīgi. Šo argumentu es gan negribētu uzskatīt par nozīmīgu tāpēc, ka, pirmkārt, Latvijā joprojām pastāv tāds mācību priekšmets kā literatūra un jaunais standarts paredz arī pasaules literatūras apguvi. Tātad pilnīgi noteikti krievu klasikas darbi, arī ukraiņu, arī poļu klasiskā literatūra būs ietverta mācību saturā.

Otrkārt, šīs fakultatīvās nodarbības, kas ir paredzētas līdz pat vidusskolas posmam un kam būs atvēlēta noteikta vieta mācību plānā, tātad, nevar rasties situācija, ka mācību plāns ir tiktāl pārpildīts, ka šīs ieceres par identitātes apguvi paliek tikai uz papīra, tā nedrīkst būt, to izglītības kvalitātes dienests kontrolēs. Šajās fakultatīvajās nodarbībās tad tieši paši minoritāšu valodas un kultūras speciālisti izstrādās programmas, kas būs tas, kas būtu jāapgūst.

Un, kā jau teicu, neaizmirsīsim kultūras biedrības, neaizmirsīsim neformālo izglītību, ģimenes ietekmi un, galu galā, cilvēka pašizglītošanos. Un šeit varētu vilkt arī paralēles, piemēram, ar latviešu situāciju diasporā, tikai pašlaik Latvijas valsts tai sniedz atbalstu, bet, kā mēs zinām, ilgus gadus kultūras identitāte tika uzturēta tikai ar latviešu diasporas organizāciju starpniecību.

I. Ziemeļi.

Un mans pēdējais jautājums. Zinot arī jūsu iepriekšējo darba pieredzi, sakiet, lūdzu... es jau Saeimai norādīju uz Apvienoto Nāciju Organizācijas šo starptautisko konvenciju, tātad monitoringa komiteju viedokļiem par situāciju Latvijā un secinājumiem un rekomendācijām. Un tik tiešām viens no pēdējiem ir, tātad, Rasu diskriminācijas aizlieguma komitejas viedoklis, kas saistībā ar valodu politiku, tātad šajā viedoklī ir vesela nodaļa par valodu politiku, tik tiešām arī min to, ka viņi ir satraukušies par konkrētajām apstrīdētajām normām, par kurām mēs runājam šajā tiesas sēdē, proti, ka šie grozījumi Izglītības likumā varētu nesamērīgi ierobežot mazākumtautību, tātad, pieeju izglītībai mazākumtautību valodas.

Man ir tāds jautājums jums. Es pieņemu, ka jūs delegācijā, kas pārstāv Latvijas valsti, nebijāt droši vien iekļauta, bet man ir tāds jautājums... Kā jūs skatāties, arī kā cilvēks, kas ir strādājis valsts amatos un bijis izglītības ministre, uz kādu, teiksim, apsvērumu pamata šī komiteja nāk klajā ar šādiem secinājumiem un ar šādām rekomendācijām. Kā tas tā nākas?

I. Druviete.

Ar zināmu ierobežotu informāciju šādu lēmumu pieņemšanā mēs esam saskārušies jau no tā laika, kad tika pieņemts Valsts valodas likums. Četru gadu garumā no 1995. līdz 1999. gadam notika diskusijas gan ar Apvienoto Nāciju Organizācijas, gan Eiropas Padomes, gan Eiropas Savienības, gan EDSO pārstāvjiem par atsevišķu Valsts valodas likuma normu būtību un iespējami diskriminatoro raksturu, tostarp arī par normām izglītībā. Es varu teikt tā, ka ļoti daudzos gadījumos mums izdevās šos ekspertus pārliecināt par to, ka Latvijas situācijā šāda norma ir absolūti nepieciešama, lai varētu īstenoties Valsts valodas likuma, un šajā gadījumā arī Izglītības likuma gars. Beidzamajos gados situācija ir bijusi līdzīga, diskusiju ir bijis daudz, dažkārt katrs esam palikuši pie savām domām, bet dažkārt tomēr Latvijas pusei ir izdevies pierādīt savu taisnību. Es nezinu konkrētās lietas apstākļus, bet es pieļauju, ka šajā gadījumā mums būtu bijis nepieciešams sniegt ekspertiem plašāku informāciju un turklāt ne tikai juridiska, bet arī sociolingvistiska rakstura, ne tikai statistisku, bet arī saistībā ar valodas attieksmi un hipotētiski es varu pieļaut, ka rezultāti būtu bijuši atšķirīgi.

I. Ziemeļe.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesneši... Tiesnešiem jums šobrīd vairāk jautājumu nav. Lūdzu, Čileviča kungs.

B. Čilevičs.

Jā, paldies, Druvietes kundze, par jūsu teikto.

Jūs savā viedoklī rakstāt, ka "līdzšinējā bilingvālās izglītības sistēma arī ir nodrošinājusi vidēju latviešu valodas prasmi, kas nav uzskatāma par pietiekamu, lai visiem bērniem nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas turpmākajā darba dzīvē".

Vai ir kādi dati, kas apliecina, ka esošā bilingvālās izglītības sistēma nenodrošina mazākumtautību programmu absolventiem vienlīdzīgas iespējas turpmākajā dzīvē. Pēc kādiem kritērijiem jūs par to spriežat?

I. Druviete.

Paldies.

Viedokli par to, ka ir situācijas, kurās visaptverošu datu ieguve, vai, vēl jo vairāk, to viennozīmīga interpretācija ir apšaubāma, es jau izteicu.

Izteicu arī domas par to, ka, manuprāt, eksāmenu valodas izvēli mēs nevarētu uzskatīt par vienīgo kritēriju, jo eksāmens tomēr ir samērā kanonisks process ar ierobežotu saturu. Tur arī es tomēr paliktu pie šādiem argumentiem...

Par valodas līmeni. Mēs varam izmantot Eiropas Padomes valodas prasmes klasifikatoru, šo aprakstošo shēmu, bet tā tomēr mums neatklās šo spēju izprast dziļākās valodas nianšes, kā jau teicu, šo runas automatizāciju, iespēju izvairīties no ārkārtīgi spēcīga dzimtās valodas akcenta vai interferencēm, un novērojumu ceļā... un, kā jūs zināt, socioloģijā tiešie novērojumi tomēr ir visai respektējama metode, it īpaši, ja tā nāk kopā ar citām datu analīzes metodēm, es varētu teikt, ka šis vidējais prasmes līmenis nodrošina iespēju iegūt izglītību, arī augstāko, strādāt kvalificētu darbu, bet tomēr tie ir stikla griesti, kas cilvēkiem, kuriem šīs valodas iemaņas nav pietiekami automatizētas, tomēr traucē ieņemt augstākos valsts amatus, arī, iespējams, traucē karjeru privātajā uzņēmējdarbībā, ja amats ir tāds, kas prasa valsts valodas prasmi... Daļēji mēs to varam salīdzināt, kas sabiedrībai vieglāk saprotams, ar svešvalodas prasmi. Latvijā gandrīz katrs runā angļu valodā. Bet cik ir spējīgi attiecīgajā līmenī, piemēram, teikt runu britu parlamentā vai uzrunāt karalieni... Un Latvijā ir tieši tāpat. Izcila latviešu valodas prasme, ja tā nav iegūta vienlaicīgi ar zināšanu apguvi un tiek lietota neformālā vidē arī skolā, tomēr ir nepiedodami mazam skaitam mazākumtautību skolu absolventu. Tādēļ es tiešām esmu par to, ka mums ir jābūt šai vienotai izglītības sistēmai, ne tikai valodā, bet arī fiziskajā telpā, kas tomēr ir ļoti svarīgi arī vidusskolā, lai nav tā, ka mūsu bērni pirmo reizi satiekas augstskolā, kur tad nākas labot skolas nepabeigto darbu.

B. Cilevičs.

Paldies. Vēl jautājums. Jūs runājat par valodu lietojumu neformālajā komunikācijā. Vai jūs uzskatāt, ka mainīt valodas lietojumu neformālajā komunikācijā ir legītīms mērķis demokrātiskā valstī?

I. Druvieta.

Atbildēšu nedaudz plašāk. Jūsprāt, būtu iespējama tāda situācija, ka, piemēram, Latvijā oficiālā komunikācija – tātad, valsts pašvaldības, policija un tamlīdzīgā līmenī – notiek valsts valodā, bet līdzko šis policists novelk formu, vai šis valsts ierēdnis dodas uz mājām, viņam ar savu kaimiņu ir jārunā mazākumtautību valodā, turklāt šim kaimiņam ir tiesības pieprasīt, lai viņš veikalā, pastā tiktu apkalpots šajā minoritātes valodā, vai šādā gadījumā mums tomēr neradīsies lingvistiskā diskriminācija tieši attiecībā pret šo valsts valodas runātāju... Un ja mēs ņemam vērā to, ka tieši jaunākās latviešu paaudzes vidū... runāsim konkrēti... krievu valodas prasme tomēr vairs nav tik raksturīga, vai mēs negatavojamies otrai galējībai, šeit jārunā tieši par latviešu lingvistiskajām cilvēktiesībām, kas netiek ievērotas tad, ja

mēs it kā demokrātiskas sabiedrības vārdā atsakāmies no motivēšanas lietot latviešu valodu arī neformālā komunikācijā. Jā, to mēs nevaram regulēt valstiski, par to nevar pieņemt Satversmes tiesas lēmumu., bet mēs varam darīt visu, lai mainītos lingvistiskā attieksme, lai, tieši tāpat, kā mēs ar jums, lai visu runātu latviešu valodā arī neformālā vidē.

B. Cilevičs.

Tātad, jā... tas ir leģitīms mērķis, jūsuprāt...

I. Druvieta.

Tā... tagad jābūt ļoti uzmanīgiem attiecībā uz vārdiem “leģitīms mērķis”. Manuprāt, valodas lietojums neformālā vidē var būt mērķis. Vai leģitīms, to atbildēs tiesneši. Es šaubos, vai var lietot šādu vārdu savienojumu attiecībā uz normālu valodas situācijas elementu valstī, kur dzīvo daudz un dažādu tautību pārstāvju, bet kur tomēr ir noteikta viena valsts valoda, kam pēc idejas un pēc gara ir jābūt sabiedrības vienotai valodai. Tātad tajā, kurā mēs runājam visi.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies. Nu, tas ir tas mūžīgais jautājums par to, kur sākas privātā joma un beidzas publiskā...

Vēl tāds jautājums. Jūs tikko atbildējāt, ka jauniešu vidū, faktiski šo apstrīdēto grozījumu mērķauditorijas vidū, lingvistiskajai situācijai būtu jāatšķiras no statistiskajiem datiem par visiem Latvijas iedzīvotājiem. Vai, jūsuprāt, jauniešu vidū, *lingua franca* joprojām ir krievu valodā?

I. Druvieta.

Tā... varbūt drusku par terminu... mums tomēr ir oficiālā vai saziņas valoda, *lingua franca* ir tikai tirdznieciskiem mērķiem lietota neoficiāla valoda... kāda Latvijā latviešu valoda nekad nav bijusi.

B. Cilevičs.

Nu, kopīga valoda.

I. Druvieta.

Kopīgā valoda... mūsdienā jauniešiem ir vai nu latviešu valoda, vai angļu valoda, bet krievu valoda, kā zināms, un nepamatoti, tiek prasīta, piemēram, stājoties darbā apkalpojošajā sfērā. Tā ir viena ļoti liela problēma, kas ar šo apspriežamo jautājumu, es teiktu, pat iesaistīta.

B. Cilevičs.

Tā tad jauniešu vidū tomēr situācija ir atšķirīga no statistiski vidējās, par ko jūs teicāt, ka joprojām kopīgā valoda ir parasti krievu valoda.

I. Druviete.

Varētu tā teikt, jā... ar laiku izlīdzinās...

B. Cilevičs.

Paldies.

Tā tad šajā mērķauditorijā ar valsts valodu konkurē angļu valoda. Jūs pieminējāt, runājot par valodu konkurenci. Tā tad no šī viedokļa varētu teikt, ka angļu valoda ir ne mazāk, bet pat vairāk bīstama šajā konkurencē, nekā krievu valoda? Vai jūs uzskatāt, ka tas, ka apstrīdētās normas paredz daudz lielākas iespējas lietot angļu valodu izglītībā... vai tas ir pareizi?

I. Druviete.

Vispirms jāprecizē angļu valodas loma. Pilnīgi noteikti ir atšķirīgs ietekmes tips uz valodas situāciju latviešu valodā. Angļu valodu var ietekmēt valodas kvalitāte un valodas lietojums dažādās funkcijas augstākajā izglītībā, zinātnē, banku jomā... Bet angļu valoda neapdraud latviešu valodas lietojumu, piemēram, šajās oficiālajās funkcijās, kuras es neminēju. Un angļu valoda tomēr joprojām nav lielas iedzīvotāju grupas pamatvaloda, kopienai vai grupu lielums nav salīdzināms. Un, kā jau teicu, mūsu skolu vide tomēr ir multilingvāla, jebkurš vidusskolas absolvents var runāt praktiski trijās valodās, bet mūs šajā gadījumā interesē, lai valsts valoda, latviešu valoda, tiktu apgūta maksimāli augstā līmenī un līdz ar to tik tiešām tā būtu šī nodrošinātā vienlīdzība gan darba tirgū, gan izglītības ieguvē ar tālejošu ietekmi uz valodas situāciju un valodas lietojuma kvalitāti arī citās funkcijās.

B. Cilevičs.

Jā, paldies. Un varbūt pēdējais jautājums.

Ir zināms, ka latviešu valodas eksāmenu rezultāti nav visai augsti arī latviešu skolās, skolās ar tikai latviešu mācību valodu, tie ir salīdzinoši labāki nekā mazākumtautību skolās, aptuveni 15 procenti pat caurmērā, bet tomēr 50-52 procentu apmērā. Vai jūs nedomājat, ka problēma ir daudz plašāka nekā vienīgi mazākumtautību valodu lietošana skolās... ka ar šo līdzekli šo jūsu nosprausto mērķi tomēr būtu grūti sasniegt, ja neveic zināmus pasākumus arī attiecībā uz izglītību latviešu valodā.

I. Druviete.

Tur varētu saskatīt vairākus problēmu lokus. Protams, problēma ir plašāka, jo visā pasaulē krītas gan dzimtās valodas, gan valodu prasmes līmenis vispār. Tas ir saistīts gan ar digitalizāciju, gan ar pārlieku mūsu apkārtējās vides vizualizāciju... arī angļu valodā ir vērojams šis pats fenomens. Tā kā pilnīgi noteikti tas tā ir. Mums tādēļ arī tiek pārskatīts latviešu valodas mācību saturs, metodika. Manuprāt, daudz vairāk ir jārunā tieši par šo valodas vides ietekmi, tātad, par teorētiskiem jautājumiem, par ko mēs runājam. Bet tas, ja mēs pārskatīsim latviešu valodas mācību saturu, var nākt tikai par labu arī mazākumtautību skolēniem, kuri zināšanas apgūst latviešu valodā un latviešu valodu kā priekšmetu, jo mēs tagad runājam par priekšmetu, bet sekas jau ir meklējamas kur citur. Tā ir vispārīga attieksme pret valodu, arī citos priekšmetos. Tur mums ir daudz darāmā, bet tas acīmredzot pašlaik vēl nav šīs sarunas temats.

B. Cilevičs.

Paldies. Vairāk nav jautājumu.

S. Osipova.

Paldies Cileviča kungam. Lūdzu, Tralmakas kundze, jums ir jautājumi?

I. Tralmaka.

Paldies, nebūs.

S. Osipova.

Tiesnešiem? Vēl būs jautājumi? Nav. Paldies jums Druvietes kundze.

Kā nākamo savu viedokli izteikt aicinu Rīgas Rīnūžu vidusskolas direktoru Denisu Kļukinu. Lūdzu!

D. Kļukins.

Godātā tiesa! Vispirms gribu pateikt, kā praktizējošs skolotājs, ka noteiktas valodas apguvi kā mācību priekšmetu nevar un nedrīkst salīdzināt ar priekšmetu apguvi tajā valodā. Ar to arī ir saistītas vairākas problēmas.

Pirmā un galvenā problēma ir tā, ka jebkādu reformu vajag nodrošināt ar resursiem. Un, neiedziļinoties politiskos aspektos vai sociālos aspektos, šai reformai nav nodrošināts resursu pamats. Vispirms nav nodrošināti skolotāji. Īpaši runājot par skolām, kas īsteno mazākumtautību programmas, ir nenodrošināti latviešu valodas skolotāji. Tā ir īpaša problēma, un dinamika, augstskolu izlaidumu dinamika, nerada kaut kādu optimismu šajā jautājumā, jo augstskolas neizlaiž tik daudz skolotājus, īpaši latviešu valodas skolotājus, kas var piepildīt pieprasījumu, īpaši ņemot vērā, ka ļoti liels esošo skolotāju procents ir pensijas vai pirmspensijas vecumā.

Ar šo reformu, runājot tieši par pamatizglītības posma reformu, 1.-9. klašu, faktiski ir izsvītrotā valodas imerse kā metode, kā pieeja mācību procesā un īstenībā valodas imerse... nu visi bilingvālās apmācības paņēmieni, metodikas, kas ir izstrādātas vairāk nekā desmit gadu laikā, īstenībā ir izsvītrotas ar šo reformu, jo galu galā pamatizglītības posmā skolas īstēnos... pasniegs priekšmetus vai latviski, vai mazākumtautību valodā. Nebūs priekšmetu, kur pasniegšana notiks vienlaicīgi divās valodās. Protams, iespēja pastāv, bet reāli dzīvē to neizmantos.

Ļoti svarīgi atzīmēt, ka pamatizglītība ir obligātā izglītība. Un skolas pieņem visus... pašvaldības skolas pārsvarā, mēs esam pašvaldības skolas, mums ir jāpieņem visi, kas ir pieteikušies pie mums un mēs mācām bērnus neatkarīgi no spējām. Un šeit ir ļoti svarīga lieta, ka paplašināsies motivācijas stratifikācija, noslāņojums, ka bērni, kam ir ļoti zema dažādu iemeslu dēļ, īpaši sociālo iemeslu dēļ, samazināta motivācija, pārsvarā motivācija, ar šo reformu motivācija samazināsies. Protams, nemotivēti bērni sāks 7. klasē, kad mācības gandrīz pilnībā notiks latviešu valodā, pazaudēs to motivāciju, sasniegs sliktākus rezultātus līdz 9. klasei, kur, protams, jau tagad eksāmeni ir latviešu valodā, un jau no nākamā gada nepastāvēs iespēja izvēlēties eksāmenu kārtošanas valodu, viņi nokārtos eksāmenus sliktāk, un viņiem būs krietni ierobežota piekļuve ne tikai pie vispārējās vidējās izglītības, bet arī būs ierobežota piekļuve pie profesionālās vai arodizglītības. Nu, faktiski tas nozīmē, ka noteikta etniska... nosauksim to par etnisko grupu, viņiem ir visas iespējas marginalizēties un būs ļoti sliktas sekas tieši sabiedrībai.

Īpaši gribu uzsvērt uz to, ka gandrīz pilna pāreja uz latviešu valodu notiek vissarežģītākajā, visgrūtākajā izglītības posmā, jo visgrūtākā klase gan pēc iepriekšējā standarta, gan pēc jaunā standarta ir 7. klase, kur pilnā mērā ir ievesti dabas zinātņu priekšmeti. Pēc jaunā standarta vēl būs grūtāk, jo pēc esošā standarta dabas zinātņu priekšmetu ieviešana notiek pakāpeniski, vispirms 7. klasē divi priekšmeti – ģeogrāfija un bioloģija, un pēc tam ķīmija un fizika 8. klasē. Pēc jaunā standarta, pēc jaunajiem paraugiem 7. klasē piedāvās uzreiz visus četrus priekšmetus – fizika, ķīmija, bioloģija un ģeogrāfija. Un visi tie ir ļoti sarežģīti, ļoti grūti priekšmeti un bērniem tos vajag apgūt valsts valodā. Es šaubos, ka tas būs efektīvi.

Pie tā ļoti apšaubāma ir situācija ar to, ka reforma deklarē pakāpenisku ieviešanu, bet faktiski nenotiek pakāpeniska ieviešana, jo vecākiem, kad viņi stājās skolā 1. klasē, jau ir jāzina, ka viņiem kaut kādā posmā būs izglītība pilnīgi latviešu valodā. Tagad bērniem, kas mācās 2. klasē un tālāk, viņiem nav iespējams kaut kādā veidā pārplānot savu izglītību, jo viņi jau izvēlējas tās programmas. Protams, ja bērniem tas būs pateikts 1. klasē, ka 7. klasē būs apmācības pilnībā latviešu valodā, protams, būs drusku būtiski cita pieeja mācībām un arī skolai, un skolotājiem būs cita pieeja apmācības procesam.

Kāpēc es runāju par pilno pāreju uz latviešu valodu 7. klasē? Tāpēc, ka pēc pieejamām paraugprogrammām ir skaidri redzams, ka izņemot mazākumtautību valodu un svešvalodu, atliek tikai divas stundas 7.-9. klašu posmā uz pārējiem priekšmetiem mazākumtautību valodā. Tas nozīmē, ka nav pat viena priekšmeta, kur, izmantojot paraugus, faktiski... standartus... var apgūt mazākumtautību valodā, izņemot pašu mazākumtautību valodu. Tad faktiski pāreja uz simtprocentīgu valsts valodas pasniegšanu notiek 7. klasē.

Vēl ir ļoti būtisks moments, ka runājot par izglītības kvalitāti... ar šo reformu sākot runāt par izglītības kvalitāti... ministrija publiskajā telpā ļoti, ļoti strauji pāriet uz runu par vienotas politiskas nācības veidošanu. Nu, es to gribu tagad pateikt, ka tas ir apvainojoši mūsu skolām, jo īpaši skolās, kur notiek apmācība mazākumtautību valodās, vajag vairāk uzmanības un ļoti liels darbs ir veltīts pilsoniskajai un patriotiskajai audzināšanai un ministrija ar tādu mērķi noliedz to, ka mēs kaut ko darām un strādājam.

Pie tā vienlaicīgi ar reformas pasludināšanu notika soda akcijas. Uzreiz notika soda akcijas, ka Valsts valodas centrs ar Izglītības kvalitātes valsts dienestu pēc saraksta... saraksts ir pieejams un publiski cirkulēja... masveidā nokontrolēja skolas, kur notiek pasniegšana mazākumtautību valodās un kontrole notika nevis uzlabošanas pēc, bet lai nosodītu. Ir izrakstīti vairāki sodi. Pie tā, arī ņemot vērā šo reformu, jau caur šo prizmu akreditācijas komisijas, kā tas ir uz mazākumtautību skolām akreditācijas procesā... tikko bija akreditācija, piemēram, 95. skolā, kur viens no iemesliem, kāpēc skola saņēma relatīvi nelabvēlīgu lēmumu, tātad, nepilnu akreditācijas termiņu, bija tieši dažu skolotāju nepilnvērtīga latviešu valodas pārvaldība. Un runājot par to, ka akreditācija ir formāla lieta un kontrole skolas gatavībai izglītības procesam... nē, tagad tā ir arī politiska lieta, kur kontrolē... kur ar valodas kontroli Izglītības kvalitātes valsts dienests grib sasniegt noteiktus rezultātus.

Nu... un, protams, es gribu pateikt, ka ministrija runā... publiskajā telpā reformas prezentācijas gaitā ļoti daudz reizes runāja par perspektīvu, par ilgtermiņa kaut kādiem mērķiem, bet neviens nerunāja par to, ka uzreiz tagad ir vairāki tūkstoši bērnu, kurus reforma ietekmēs un neviens nerūpējas par to, ka viņiem būs samazināta jeb ierobežota piekļuve pie vidējās izglītības, ka viņiem būs samazināti rezultāti pamatskolas eksāmenos, īpaši ņemot vērā, ka vienlaikus ar šo reformu ir ieviesti pilnvērtīgi eksāmeni latviešu valodā, valsts valodā, kā eksāmenu pildīšanas valoda. Tā ir ļoti būtiska problēma.

Nu, kaut kā tā... Paldies.

S. Osipova.

Paldies jums. Tiesnešiem ir jautājumi? Tiesnese Ziemele.

I. Ziemele.

Jā. Jūs īpaši uzsvērāt to, ka šajā veidā, kādā reforma, šīs reformas posms, jāsaka tā, ir ticis komunicēts... varbūt arī tas temps... ka tas ir tas, kas jūsos rada virkni jautājumu. Un konkrēti jūs minējāt, ka, tāpat, 7. klase ir tā, kas, tāpat, laikā, kad stāsies spēkā šī jaunā sistēma, ka 7. Klase, tāpat, pēc viena vai diviem gadiem... pēc viena gada... 7. klase... ka jūsu bailes ir tajā, ka šie jaunieši zaudēs motivāciju. Nu, tas protams, atkarībā no katra bērna individuālās situācijas... protams, bet tas kopējais jūsu tāds pirms secinājums, jāsaka tā... jo to jau vēl redzēs, kā tas īsti būs, par to, ka zaudēs motivāciju, ir ļoti interesants. Un es gribētu, lai mēs pamodelējam. Tāpat vēl arvien diemžēl ir virkne ģimeņu, kas turpina no Latvijas izbraukt. Šīs ģimenes apmetas uz dzīvi Anglijā, Vācijā, Francijā... un šajā brīdī varbūt arī ir pusaudzis šajā ģimenē tur, teiksim, un iespējas nevienā citā valodā, kā šīs valsts valodā, izglītību iegūt nav. Un tad jūs arī sakāt, ka tam pusaudzim... jūs kā pedagogs, jūs esat studējis šo zinātņi... jums arī liekas, ka, tāpat, šīs diasporas ģimenēm ar pusaudžiem šajā vecumā ir lielas problēmas viņus integrējot konkrēto valstu izglītības sistēmās? Vai tas ir kaut kas Latvijā specifisks šis jūsu secinājums?

D. Kļukins.

Es teikšu tā, ka pilnvērtīga integrācija tiem bērniem, kam ir problēmas ar motivāciju, būs visur. Bet tieši tie bērni, kam ir problēmas ar motivāciju, viņi neizbrauks nekad, jo tie ir bērni no tām ģimenēm, kuru sociālās problēmas ir tādas, ka viņi nav spējīgi aizbraukt.

I. Ziemele.

Es tad varbūt precizēšu. Jūs domājat tikai par tām ģimenēm, kuras ir... nu, jebkurā skolā ir...

S. Osipova.

Nelabvēlīgās ģimenes... drīzāk jāsaka...

D. Kļukins.

Nē, es neteikšu, ka nelabvēlīgās ģimenes. Skolēnus var, teiksim, sadalīt četrās grupās. Ir skolēni, kuri neatkarīgi ne no valodas, var sasniegt izcilus rezultātus jebkur. Ir, piemēram, no valsts ģimnāzijām, kur mācās gan latvieši, gan nelatvieši un ir izcili rezultāti gan mācībās, gan olimpiādēs... Ir skolēni, kuri ar piepūli, bet arī var sasniegt rezultātus. Bet ir otra puse, kuri bieži ir pat lielākā puse, kur ir skolēni, kas pat dzimtajā valodā ar ļoti lielu piepūli var apgūt vismaz kaut ko. Protams, tā ir daļa, kas ar piepūli var sasniegt optimālo. Es runāju par pieejamības ierobežošanu tieši par to grupu, kas tagad ar piepūli, bet var sasniegt vidusskolas līmeni. Jo īpaši nelabvēlīgās

ģimenes... nu... nu tur ir tagad problēmas dzimtajā valodā, nu, tās padziļināsies, bet tomēr tās problēmas vēl pastāvēs. Bet ir ļoti liela skolēnu daļa, kam ir problēmas, bet apmācības laikā tās problēmas skola risina un viņi no... atnāk uz skolu 1. klasē un mēs redzam, ka ir mācību grūtības, mēs to varam pārvarēt un skolēns var sasniegt tādu līmeni, ka viņš var turpināt apmācības vidusskolas posmā.

I. Ziemele.

Bet tā ir vairāk droši vien kā sociāla problēma nekā mazākumtautības... Labi.

Nākamais jautājums, kas ir... jūs minējāt resursu jautājumu, ka ikvienai reformai nešaubīgi ir nepieciešami resursi un jo īpaši jūs izdalījāt skolotāju, kas varētu strādāt, tātad, latviešu valodā, bet mazākumtautību skolās. Mēs dzirdējām jau šodien lielāko dienas daļu... mēs dzirdējām arī Saeimas pārstāves viedokli un pausto informāciju faktiski par to, ka, tātad, šīs reformas posms ir tikai posms, ka būtībā, tātad, pāreja uz izglītību valsts valodā ar mazākumtautību elementiem... tas ir bijis zināms jau labu laiku atpakaļ, tas nav nekas jauns un līdz ar to... es nezinu, vai jūs tam piekrītat, ka tas nav nekas jauns... un ja jūs tam piekrītat, vai nē, kā tas tiešām nākas, jums ir šī praktiskā pieredze, ka jums trūkst latviešu valodas skolotāju. Kā tas ir iespējams? Jūs Izglītības ministrijai to sakāt, pašvaldībai to sakāt?

D. Kļukins.

Jā.

I. Ziemele.

Un kādas ir atbildes?

D. Kļukins.

Atbildes nav. Jo pašlaik esošajā skolotāju apmācības sistēmā.. sistēma nenodrošina nepieciešamo skolotāju piedāvājumu. Un viss. Izlaidumi, kad ir... izlaida tur vienu fizikas skolotāju uz visu Latviju... nu, nevis uz visu Latviju, bet Latvijas Universitātē... Trīs latviešu valodas skolotājus gadā... Nu, tas nav nopietni.

Un runājot par to... es varu teikt par savu skolu... Man pašlaik strādā deviņi latviešu valodas skolotāji. No tiem, ja man būtu iespēja, es nomainītu četrus... nevis nomainītu, bet viņi ir... man katru gadu jāprasa viņiem palikt, jo viņi jau ir pensijas vecumā... Un tāda situācija ir vairākos priekšmetos. Ģeogrāfijā divu gadu laikā neatsūtīja nevienu pieprasījumu, nevienu vispār. Nu, ir priekšmeti, kur ir labāk, ir sporta skolotāji... jā, bet situācija ir kritiska. Situācija ir kritiska.

Es vienu no savām pedagoģiskajām izglītībām dabūju nesen. Savā izlaidumā Latvijas Universitātē es biju vienīgais... es dabūju papildus matemātikas skolotāja

kvalifikāciju, es biju vienīgais. Es nestrādāju par matemātikas skolotāju, es esmu skolas direktors un pasniedzu citus priekšmetus.

I. Ziemele.

Skaidrs. Paldies.

S. Osipova.

Tiesnešiem...? Tā kā tiesnešiem šobrīd nav jautājumu, tad Cileviča kungs, lūdzu.

B. Cilevičs.

Jā, paldies.

Kļukina kungs, jūs pieminējāt, ka uzkrātā pieredze, pasniedzot priekšmetus bilingvāli, un, cik es sapratu, tad tas ietver arī klīvu metodiku, tas ir, satura un valodas integrētu apmācību, vairs pēc apstrīdēto normu stāšanās spēkā nebūs piemērojamas. Vai jūs nevarētu paskaidrot, kāpēc?

D. Kļukins.

Nē, tos var piemērot, bet tos nevienā skolā faktiski efektīvi neizmanto. Jo, kad tev ir izvēle pasniegt sarežģītu priekšmetu vienā valodā, dzimtajā valodā vai bilingvāli, skola izvēlas... nu, godīgi... skola izvēlas tikai vienu valodu, dzimto valodu, jo, protams, rezultāts būs efektīvāks.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies.

Te mēs dzirdējām, ka daži procesa dalībnieki apgalvoja, ka apstrīdēto normu ieviešana mazinās priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riskus. Vai jūs kā praktiķis piekristu šim apgalvojumam?

D. Kļukins.

Nē, tieši otrādi. Tas palielinās, jo pašlaik, cik es zinu, ne tikai runājot par savu skolu, bet vispār, piemēram, par mazākumtautību skolām Rīgā, tāda problēma gandrīz nepastāv. Jā, mēs ļoti plaši tagad īstenojam to projektu "Pumpurs" tā saucamo... par priekšlaikus mācību pārtraukšanu, bet faktiski tam pašlaik nav pamata. Bet būs, pateicoties reformai.

B. Cilevičs.

Paldies. Vairāk jautājumu nav.

S. Osipova.

Paldies. Tralmakas kundze.

I. Tralmaka.

Jā, man būs daži jautājumi.

Jūs runājāt par pedagogu trūkumu, bet man rodas iespaids no jūsu sakāmā, ka tas nav pedagogu trūkums tieši dēļ valodas pārejas, bet kopumā kā globāla problēma skolu sistēmā. Es jūs pareizi saprotu?

D. Kļukins.

Jā. Bet ir noteiktas problēmas saistītas ar to, ka tieši latviešu valodas pedagogi negrib iet strādāt mazākumtautību skolās. Ir tāda problēma. Man tieši vakar bija saruna ar latviešu valodas pedagogu, nezinu, vai viņa atnāks galu galā, bet galvenie jautājumi bija saistīti ar bailēm strādāt ar mazākumtautību bērniem.

I. Tralmaka.

Ja pāries vidusskolā uz mācībām valsts valodā, vai jums latviešu valodas skolotāji tieši kā priekšmeta skolotāji būs nepieciešami ļoti ievērojami vairāk nekā šobrīd? Tieši runājot par latviešu valodas kā mācību priekšmeta īpatsvaru?

D. Kļukins.

Ne, īpatsvars nē. Bet runa ir par kvalitāti un par to, ka vajag kadrus atjaunot, jo ir ļoti liels pensionāru un pirmspensijas vecuma skolotāju procents. Tos vajag atjaunot un pie tā vēl vajag kvalitatīvus kadrus, jo pašlaik kadri faktiski, cik es redzu, mans viedoklis ir, ka nav pietiekoši profesionāli, īpaši salīdzinot ar citiem priekšmetiem.

I. Tralmaka.

Tad neatkarīgi no tā, vai apstrīdētās normas, kas ir šajā lietā, būtu pieņemtas, vai nē, jums būtu tieši tādas pašas problēmas, jo kadri tāpat ir jānomaina un skolotāju trūkums būtu neatkarīgi no tā, kādā valodā mēs vidusskolā pasniedzam.

D. Kļukins.

Nē. Ja šīs normas pastāvēs, tad prasības pret latviešu valodas skolotājiem paaugstināsies.

I. Tralmaka.

Jūs tikko teicāt, ka jums nevajadzēs kā mācību priekšmetu vairāk...

D. Kļukins.

Vairāk nē. Tajā pašā stundu skaita ietvaros prasīsim vairāk, jo mums būs vajadzīgs sešu gadu garumā sagatavot bērnus simtprocentīgi apgūt materiālu valsts valodā.

I. Tralmaka.

Latviešu valodas standarts... es jums tūlīt pateikšu gadus... kā priekšmeta standarts ir vienāds jau vairākus gadus...

D. Kļukins.

Nē, latviešu valodas standarts ir vienāds tikai vidusskolas posmā. Pamatskolas posmā mums ir individuāli standarti mazākumtautību skolām un latviešu valodas skolām.

I. Tralmaka.

Tad jautājums par pārējiem priekšmetu skolotājiem. Vai jums ir pieejams, vai jūs esat izmantojuši kā skola šos te sagatavošanas kursus, kas ir piedāvāti?

D. Kļukins.

Jā.

I. Tralmaka.

Un tad ir jautājums arī par to, vai priekšmetu skolotāji... arī rodas priekšstats, ka viņi pastāvētu neatkarīgi no tā... par skaitu runājot.. neatkarīgi no tā, vai būtu apstrīdētās normas vai nē.

D. Kļukins.

Nē. Ja pastāvēs šīs normas, būs noteikts skolotāju daudzums... tie skolotāji, kas pārvalda latviešu valodu, bet nav gatavi simtprocentīgi strādāt latviešu valodā, nebilingvāli... un tas nav viens un tas pats... viņi, iespējams, aizies no skolas.

I. Tralmaka.

Kas ir bijuši tie iemesli, kādēļ šie skolotāji, kas šobrīd ir pensijas vecumā, es pieļauju, ka 2004. gadā viņi bija nedaudz jaunāki... kas ir bijis tas iemesls, kāpēc šo gadu laikā nav bijis iespējams sagatavoties pārejai, spējai mācīt latviešu valodā?

D. Kļukins.

Nu... vispirms tas, ka politiski kaut kas bijis deklarēts, nenozīmē to, ka bija vismaz kaut kāda ceļa karte vai bija skaidrs, kad un kas notiek. Jo diemžēl ministrija

mūs... tas, kas notiek ar reformām, notiek nekoncekventi un bez konsultācijām faktiski. Un skolotāji tie, kas strādā pašlaik, viņi ir gatavi strādāt bilingvālā sistēmā. Lai strādātu pilnīgi latviešu valodā, nu... tikai daļa no viņiem ir gatava un viņiem nebija nepieciešamības savlaicīgi gatavoties, jo reforma notika tagad. Neskatoties uz to, ka kaut kur politiski bija pateikts, bet faktiski reforma notika ļoti strauji un pie tā ļoti nekoncekventi. Jo, piemēram, pāreja uz latviešu valodu, bija pieņemta agrāk par pusgadu, nekā te vismaz kādi standarti vai standartu melnraksti bija parādīti publiski. Vispirms bija atrisināts politisks jautājums pārejai uz latviešu valodu un pēc tam tikai faktiski, ar ko jāstrādā. Un mēs vēl nedabūjam vidusskolas saturu, vispār nav. Dabūjam tikai pamatskolas saturu. Tātad, tādā situācijā ir ļoti grūti kaut ko prognozēt, īpaši skolotājiem, kas ir vienkārši cilvēki. Viņi nevar domāt par ministriem.

I. Tralmaka.

Es saprotu, ka šobrīd jūs runājat par tagadējo reformu, kas ir no pagājušā gada. Bet es runāju par prasībām, kur pedagogiem bija prasības runāt augstākajā līmenī valodā, tolaik bija trijos līmeņos, jau 1998. gada 1. septembrī. Protams, uz to datumu mēs varam runāt mazliet uz priekšu un atpakaļ, bet principā tā prasība pedagogiem augstākajā līmenī pārvaldīt valsts valodu ir no 1998. gada. Un mēs varam runāt par pedagogiem, kuri šobrīd iet pensijā, viņi bija 20 gadus jaunāki, un protams, mēs varam runāt, ka varbūt ar laiku valodu iemācīties ir grūtāk... Mans jautājums vairāk attiecas uz šo 20 gadu... nu jau 21 gada posmu, kurā pedagogi ir apzinājušies, ka viņiem šīs valodas prasības ir saistošas un nepieciešamas, neatkarīgi no tā, kurā brīdī, kurā valodā notiek mācību saturs.

D. Kļukins.

Pedagogi, kas ir jaunāki par 45 gadiem, ir gatavi, bet diemžēl tie nesastāda pat 50 procentus no pedagogiem. Un runājot par tiem pagājušajiem 20 gadiem, tiem diemžēl tieši šajā posmā pieprasījums par pedagogiem nebija piepildīts. Jā. Un tieši pedagogi vecuma posmā no 45 līdz 55 gadiem, tieši tie pedagogi, kam jādomā par to tajā laika posmā, viņi vispār gandrīz neeksistēja.

I. Tralmaka.

Es nesapratu īsti jūsu atbildi. Tad jūs gribat teikt, ka, ja nebija prasības pasniegt latviešu valodā, tad nebija nepieciešamības viņu apgūt?

D. Kļukins.

Nē. Mēs pašlaik strādājam... ja jūs runājat par pensionāriem... mums ir gandrīz puse no pedagogiem pirmspensijas vai pensijas vecumā. No viņiem ir grūti dabūt kaut kādu motivāciju apgūt valodu.

Un numur divi. Valsts valodas pārvaldība C1 kategorijā nenozīmē to, ka pedagogs ir spējīgs pilnvērtīgi izklāstīt materiālu, ja viņš strādāja mazākumtautību valodā vai bilingvāli. Tas nenozīmē, ka viņš ir spējīgs strādāt tāpat, kā pedagogs, kurš sākumā bija gatavs strādāt latviešu valodā.

I. Tralmaka.

Paldies.

S. Osipova.

Tā. Tiesai vēl ir jautājumi. Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Paturpinot nupat jautājumus un atbildes. Vai es pareizi saprotu jūsu viedokli, ka jūs sakāt, ka C1, šī kategorija, nedod iespēju pasniegt valsts valodā?

D. Kļukins.

Ne tik augstā līmenī, kā, ja tu no sākuma biji apmācīts kā skolotājs, kas pasniedz valsts valodā. Piemēram, mums ir Latvijas Universitātes absolventi, kuri apguva izglītību pēdējo desmit gadu laikā latviešu valodā un viņus nemācīja speciāli, viņi apguva universālās metodikas, viņi ir gatavi strādāt gan latviešu skolās, gan mazākumtautību skolās. Viņiem ir vienādi. Pārsvarā viņi tagad īstenībā sāk strādāt vidusskolas posmā, kur tagad ir obligāti. Un tiem skolotājiem, ir izglītība piemērota šim nolūkam. Ja sākotnēji skolotājam nav izglītība piemērota apmācībām valsts valodā, nu tiem skolotājiem būs krietni grūtāk un kvalitāte pasniegšanas, protams, būs zemāka.

G. Kusiņš.

Bet tad kā iespējams iegūt akreditāciju šādā procesā, ja C1... Ir dažādas izpratnes par C1?

D. Kļukins.

Nē, nē... C1 ir valodas pārvaldība, nevis priekšmeta pārvaldība un īpaši ne... arī metodisku paņēmieni pārvaldība, jo, protams, valodai ir ļoti svarīga nozīme stundas pasniegšanā. Tieši valodai. Un ja tu neesi no sākuma gatavots kā skolotājs latviešu valodā, protams, ka tev būs grūtības.

G. Kusiņš.

Tad jautājums. Jūs vairākkārt jau teicāt, ka tas tā strauji. Tad man ir jautājums, vai jūs uzskatāt, ka reforma kā tāda jeb reformas temps?

D. Kļukins.

Reformas temps. Es varu... publiskajā telpā es jau esmu teicis, ka, ja pakāpeniski no bērnudārza sāk ieviest visu izglītību latviešu valodā, to var sasniegt. Vienlaicīgi... ja valsts sāks skolotāju sagatavošanu un pieprasījums būs piepildīts, tad to mērķi var sasniegt. Protams, es neatbalstu politiskus spēkus, bet es saprotu saimnieciskus mērķus, jo ļoti grūti ir uzturēt vienu, bet ļoti specifisku sistēmu mazā valstī, bet to vajag darīt nevis divu gadu garumā, un īpaši ar to, ka neviens neko nezināja... es domāju, ka tas ir lielākais valsts noslēpums, kas notiek ministrijā ar šo reformu, jo pat melnraksts, neviens standarta melnraksts nebija rādīts, un pēc tam tas pēkšņi parādījās. Viss, kas bija rādīts publiski, tās bija tikai vadlīnijas. Kaut kādas ļoti abstraktas vadlīnijas. Un pēkšņi standarts parādās. Un runa par diskusiju, protams, daļa no skolām piedalījās... 20-30 projekti... bet arī tās skolas neredzēja faktiski neko no standarta. No vienas puses var runāt par kaut kādiem abstraktiem mērķiem, bet galu galā skolā atnāks Izglītības kvalitātes valsts dienests un sodīs, sodīs, sodīs... jo diemžēl tāda ir prakse.

G. Kusiņš.

Paldies. Un pēdējais jautājums. Jūs tā dīvaini teicāt, ka šiem cilvēkiem ir bailes. Es gribu saprast, kā tad izpaužas šīs bailes? Ka viņi nespēs apmācīt bērnus? Kā jūs varētu izvērst, jo tas vārds ir ar ļoti plašu saturu. Nu, nevajag baidīties no skolniekiem...

D. Kļukins.

Nē, es uzreiz teikšu, ka visi skolotāji, neatkarīgi no dzimtās valodas, neatkarīgi no etniskās piederības, ir īpaši cilvēki un ar īpašu attieksmi pret bērniem un ar īpašu misiju. Un neviens no skolotājiem nebaidās no bērniem. Bet vairāki skolotāji baidās no sabiedrības reakcijas, īpaši latviešu vides reakcijas uz to, ka viņi aizgāja pie krieviem strādāt. Tāda problēma pastāv. Pie tā, protams, runājot par metodiku... diemžēl ne visi skolotāji ir gatavi strādāt kā latviešu valodas skolotāji ar bērniem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda, jo pārsvarā visi esošie latviešu valodas skolotāji ir dzimtās valodas skolotāji.

G. Kusiņš.

Paldies.

Un saki, lūdzu, kā jūs vērtējat... šobrīd notiek diskusijas saistībā ar pedagogu atalgojumu. Saki, lūdzu, vai pedagogu atalgojums un profesijas prestižs... šeit ir kaut kādas korelācijas ar izglītības reformas veikšanu?

D. Kļukins.

Neviens netic ministrijai, jo pirms gada... es pat nevaru teikt, ka maldināja...

S. Osipova.

Atvainojos, zālē, lūdzu, klusumu!

D. Kļukins.

Jā... es nerunāšu par Saeimu, tāpēc, ka viss ir izstrādāts ministrijā... un reformas izstrādātas ministrijā. Pirms gada ministrija nepiepildīja algu paaugstināšanas grafiku. Atkal ir jauns Ministru kabinets, atkal teica, ka šis grafiks netiks ievērots. Protams, kādā veidā normāls cilvēks var prognozēt savu karjeru, un skolotāja karjera nav kaut kāda biroja darbinieka karjera, ka tu vari šogad pastrādāt par skolotāju un nākamgad tu aiziesi pastrādāsi kaut kur citur. Tā ir tāda misija, un, ja tu izvēlēties kļūt par skolotāju, tu turpināsi to darīt ļoti ilgā posmā... parasti visu savu mūžu... Un redzot to, ka no valsts puses solījumi pat ne būtiski solījumi, bet solījumi, kas ir ierakstīti, nav izpildīti, īpaši atalgojuma ziņā, protams, nepaliek nekādā gadījumā profesijas prestižu. Un, protams, to reformu apjoms ir milzīgs, jo bija diskusija, vai būs sešgadnieki, vai nebūs sešgadnieku apmācības, un neviens nezināja, kas notiks... Reforma mācību standarta satura reforma... reforma saistīta ar atalgojumu, reforma saistīta ar valodu, reforma saistīta ar skolu tīklu... Vai normāls cilvēks grib piedalīties tajā industrijā, kur neviens nezina, kas notiks pēc pusgada? Ja godīgi, neviens nezina, kas notiks ar skolotāju algām 1. septembrī. Un Latvijā diemžēl ir pieņemta sistēma, ka 1. septembrī visi skolotāji sāk strādāt, savu algu viņi uzzinās tikai oktobra otrajā vai trešajā nedēļā.

G. Kusiņš.

Vai no tā es varu taisīt secinājumu, ka atalgojums ir... jeb atalgojuma apmērs ir saistīts ar šo...

D. Kļukins.

Protams.

G. Kusiņš.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesnese Ziemele.

I. Ziemele.

Jā, man vēl radās divi jautājumi. Principā, teiksim, tas raksturojums, kuru jūs sniežat situācijai uz šo brīdi, kad mēs ieejam jau posmā, kuru nosaka grozītais Izglītības likums, šie komentāri un jūsu atbildes uz jautājumiem vismaz man liek izdarīt secinājumus par to, kas tad ir noticis iepriekšējā posmā, proti, kādu rezultātu ir sniegusi šī bilingvālā metode, kura tika piemērota mazākumtautību skolās. Jo tas, ko jūs pasakāt... labojiet tad mani, ja es jūs nesapratu... jūs pasakāt, ka šī bilingvālā metode nav novedusi pie situācijas, kurā mums būtu pedagogi, kuri varētu mācīt vienā vai otrā skolā, faktiski visās skolās, vienalga, kāda ir vēsturiski šīs skolas izcelsme kā mazākumtautību... vai latviešu skola. Bilingvālās izglītības mērķim bija jābūt tādām... un arī latviešu valodas apmācībai pedagogu vidū, kuri strādā mazākumtautības skolās, vajadzēja novest pie situācijas, ka pēc būtības pedagogi var mācīt vienalga, kurā skolā. Tas nav noticis. Es secinu no jūsu stāstītā, ka, tātad, iepriekšējais reformas posms 2004. gadā pie šādas integrācijas nav novedis. Ir tā?

D. Kļukins.

Neteikšu gan... Bilingvālā sistēma atļauj efektīvāk apgūt mācību saturu bērniem, kam dzimtā valoda ir mazākumtautību valoda, pie tā izmantojot skolotāja resursus, kurus citādā gadījumā sistēma zaudētu. Jaunie skolotāji ir diezgan universāli. Jā...

I. Ziemele.

Tas ir tas, ko es gribēju zināt... Tātad, jaunie...

D. Kļukins.

Jaunie ir universāli, bet tie ir tāds rets gadījums... un es neuzskatu, ka...

I. Ziemele.

Pagaidiet, jaunie – tie ir tie, kas ir dzimuši astoņdesmitajos gados un faktiski tā jau ir tā...

D. Kļukins.

Nu... deviņdesmitajos...

I. Ziemele.

Pat jau...? Tātad neatkarības paaudze tā jau ir.

D. Kļukins.

Nu, protams.

I. Ziemele.

Tas jau ir pilnīgi cits stāsts.

D. Kļukins.

Jā, pilnīgi cits stāsts.

I. Ziemele.

Skaidrs.

Bet tādā gadījumā man vēl viens jautājums. Vai tomēr jums neradās iespaids arī strādājot šajā iepriekšējā vēl arvien izglītības sistēmā, ka būtībā, tātad, valsts valodas skolas no vienas puses un skolas, kas īsteno šo mazākumtautību programmu, ka tomēr šo divu skolu tīklu, ja tā varētu teikt, pastāvēšana, būtībā nozīmētu segregāciju šo kopienu starpā?

D. Kļukins.

Nu, šeit es domāju, ka vairāk vajadzētu runāt juristiem...

I. Ziemele.

Protams, juristi par to izteiksies, neuztraucieties...

D. Kļukins.

Es teiktu tā, ka mums ir tiešā pārejas sistēma. Bet tā pāreja var notikt, līdz sistēma sasniedz politiskus mērķus, vai pāreja notiek... līdz sistēma sasniegs kvalitatīvus mērķus un izglītības kvalitāti. Tagad es neredzu, ka ar jaunas sistēmas izveidošanu, sistēma sasniegs kvalitatīvus mērķus. Protams, var teikt, ka pastāv segregācija, bet segregācija pastāv nevis sistēmas dēļ, bet vairāk valsts iestāžu attieksmes dēļ. Jo kontroliestādes faktiski ierobežo skolas ar apmācību mazākumtautību valodā ar pārbaudēm, kur, protams, ir uzsvars uz valsts valodas zināšanām, ka pārbauda pat latviešu valodas skolotājus, latviešus latviešu valodas skolotājus... Nu... Protams, tas neattīsta pozitīvu garu.

I. Ziemele.

Jā. Paldies.

S. Osipova.

Jā. Tiesai šobrīd vairāk jautājumu nav. Paldies, Kļukina kungs par jūsu viedokli.

Kā nākamo aicināsim Rīgas Zolitūdes ģimnāzijas direktori Svetlanu Semenko. Lūzu, vārds jums!

S. Semenko.

Godājamā tiesa! Pilnībā uzturu savu sniegto viedokli šajā lietā un joprojām uzskatu, ka apstrīdētās normas neatbilst Latvijas Republikas Satversmei.

Lai izpildītu jaunās prasības grozījumos Izglītības likumā, nepieciešamas trīs lietas.

Pirmais, resursi pedagogiem. Baidos, ka es atkārtosos. Mūsu valstī šobrīd pastāv viena būtiska problēma – pedagogu katastrofāls trūkums, gandrīz katrā skolā. Gan skolās ar latviešu mācību valodu, gan arī mazākumtautību skolās. Programmas skolotāju sagatavošanā arī nav. Šodien pieņemti Ministru kabineta noteikumi, ka mēs drīkstam uzņemt darbā cilvēkus ar augstāko izglītību un gatavot ar mentora palīdzību, teiksim, palīdzēt viņiem kļūt par skolotājiem. Ja jūs atvērsiet riga.lv, tad jūs redzēsiet, tur vairāk ap simts sludinājumu, kur ir nepieciešami skolotāji. Esošie skolotāji... man nav sīkas analīzes, bet es apzvanīju kādas piecas skolas... un situācija ir līdzīga ar manu skolu. Vidējais vecums – 52 gadi. Vairāk ap 60 gadu... nu, teiksim, 2, 3 gadi līdz pensijai... ļoti lielai daļai skolotāju, un ir skolotāji, kuriem ir 70 un 75 gadi. Darba likumā nav tāda panta, pēc kura mēs varētu atbrīvot cilvēku, viņš uzreiz rakstīs sūdzības. Un arī, ja šobrīd tiks atbrīvoti skolotāji, kuri nevar pasniegt savu mācību priekšmetu tikai valsts valodā, cerība, ka atradīsies jaunie skolotāji viņu vietā, ir vāja. Tādēļ ir nepieciešams pagarināt to pārejas periodu, lai labi un pieredzējuši pedagogi ap 60 gadiem, varētu sasniegt pensijas vecumu.

Otrais moments. Es nekomentēšu politiskas lietas, skolēnu sagatavotība. Kā skolēni un viņu vecāki ir gatavi pāriet uz mācībām valsts valodā? Saeimas pārstāve ļoti smuki runāja par vidusskolas posmu. Patiešām, esošais modelis manā uztverē ir labs. Ļoti labs. Jo mēs uzņemot bērnus, kuri ļoti daudzi nevienu vārdu, ne burtu nezinot latviešu valodā, mēs pakāpeniski palielinot, visu laiku vienā un tajā pašā stundā palielinot vārdu krājumu, palielinot laiku valsts valodā... dzimtajā valodā un valsts valodā... mēs varam un arī tagad nonākam pie tā, ka arī 9. klasēs skolēni varēja mācību uzdevumus saprast latviešu valoda. Un šogad paskatīsimies, kā viņi vēsturi atbildēs. Nu, es domāju, ka būs ne īpaši labi. Bet vidusskolā rezultāti un izglītības kvalitāte minoritāšu skolām krietni neatšķiras no latviešu skolām.

Vēl viens bilingvālās izglītības plus, ka skolēni pēc 6. klases, pēc 9. klases... tie, kuri ir motivēti un tie, kuri grib, viņi iestājas un mācās latviešu skolās. Varbūt arī tāpēc televīzijā un radio pēdējos gados... mazākumtautību skolu rezultāti, eksāmenu rezultāti ir sliktāki. Labākie skolēni aiziet uz latviešu skolām.

Bet es tomēr gribu teikt, ka jebkuras izglītības sistēmas pamatā ir bērni, kuri ir mūsu valsts nākotne. No pedagoģiskā un psiholoģiskā viedokļa labvēlīgākais bērna vecums runas attīstīšanai un valsts valodas zināšanu pamatu ielikšanai ir bērni 3-5 gadu vecumā, jo šajā vecumā bērni ir lieliski motivēti uz zināšanām, spēj brīvi un droši izpausties un domāt, mācības notiek caur interesantām spēlēm. Līdz ar to

kompetentām institūcijām ir jāiegulda darbs pie tā, lai pirmsskolas izglītības iestādes mācību process būtu maksimāli pakārtots valsts valodas apgūšanai.

Runājot par pamatskolas 1.–6. 50 un 50 procentiem un 7.–9. — 80 un 20 procentiem... nu, teiksim, salīdzinājumā... šodien 10.–12. klases 60 un 40 procenti. Interesanti, kas tas ir. Skolēna slodze 7. klasē ir 34 stundas. 80 procenti — tās ir 27 stundas... 32 stundas, es atvainojos. Tas nozīmē, ka man paliek 6 stundas dzimtajai valodai. No tām 6 stundām 4 ir krievu valodā un literatūrā, paliek 2 stundas. Kur...? Vai vēsturei pusstundu? Vai fizikai, vai ķīmijai? Kur? Tas nav iespējams.

Otrkārt. Varbūt atkārtos, ka 7. un 8. klasē mācās sensitīvie pusaudži, kuri vēlas protestēt pret jebkuru sistēmu. Līdz ar to strauja piespiedu pāreja uz latviešu valodu var radīt negatīvu attieksmi pret mācībām kopumā, ne tikai pret latviešu valodu. Tā ir visgrūtākā mērķauditorija reformu īstenošanai, jo šajā vecuma posmā vērojamas arī uzvedības problēmas. Šajā vecumā ir apgrūtināta bērnam mācību procesa īstenošana, jo bieži vien pusaudzīm zūd motivācija mācīties, apgūt jaunas zināšanas.

Un apstrīdētās normas ieviešana 7.-9. klasēs veicinās mācību procesa apgrūtināšanu bērniem un vairo psihes traucēšanu, kā rezultātā skolēni mācības var sākt ignorēt, boikotēt, vai parādīties neadekvātas uzvedības pazīmes, kas secīgi var izraisīt pusaudžu vidū savstarpēju attiecību saasināšanos, konfliktus un protestus. Mūsu ieskatā 7.–9. klasēs varētu izvērtēt iespēju paaugstināt latviešu valodas lietošanas proporcijas atbilstoši tam, kas tagad notiek 1.–6. klasēs – 50 pret 50 un ne vairāk.

Bet es domāju, ka ir vairāk jāuzticas pašām skolām, jo mums visu laiku ir jādomā, kā bērni mūs sapratīs. Mums galvenais uzdevums tomēr ir nepazaudēt mācību satura kvalitāti un arī palielināt valsts valodas zināšanu līmeni. Un visu laiku mēs sadarbojamies kopā un visu laiku tā kā spēlējam skolu.

Mēs nevaram ignorēt Latvijas situāciju. 2017.-2018. mācību gadā 49 380 skolēni mācījās mazākumtautību izglītības programmās pamatskolas līmenī, kas ir 27,9 procenti no kopējā skolēnu skaita. Savukārt 9271 skolēns mācījās mazākumtautību izglītības programmās vidusskolas līmenī, kas ir 25 procenti no kopējā skolēnu skaita. Tādēļ nedrīkst pieļaut situāciju, ka mazākumtautību skolas skolēni, kas sastāda ap 25 procentiem no kopējā Latvijas skolnieku skaita, apstrīdēto normu ieviešanas procesā izjūt psiholoģisku diskomfortu un motivācijas samazināšanos mācīties. Secīgi šai skolēnu daļai pēc skolas pabeigšanas varētu rasties grūtības kvalitatīvi nokārtot valsts pārbaudes darbus un grūtības veiksmīgi iekļauties darba tirgū.

Ievērojot norādīto, apstrīdētajās normās noteiktās reformas ieviešana praksē un pāreja uz mācībām valsts valodā šodien tādā veidā nav iespējama. Ņemot vērā esošās situācijas analīzi Rīgas Zolitūdes ģimnāzijā, vadoties no savas pedagoģiskās pieredzes

un apkopojot arī kolēģu viedokļus, varu apgalvot, ka efektīva pāreja uz mācībām valsts valodā vidusskolā varētu būt īstenojama pēc jaunās reformas ieviešanas.

Mēs tagad stāvam pirms divām reformām. Kompetenču pieeja mācību saturam, kur mēs esam pilotskola. Tā ir ļoti sarežģīta, īpaši jauna reforma. Sākot no pirmsskolas – jauns saturs, jauna pieeja pie mācīšanās procesa, iemācīt skolēnus mācīties iedziļinoties, mācīties patstāvīgi, jāapmāca skolotājus un es jums atklāti teicu, tīri praktiski, es atvainojos... ka ir ļoti grūti. Tie skolotāji, teiksim... 30 skolotāji, jā, viņi apmeklē nodarbības, piedalās materiālu aprobācijā, bet mums ir jāpārnes tas savā kolektīvā. Un tas ir ļoti grūti. Skolotājam ir jāapgūst jaunas darba metodes, grupu darbs, pāru darbs un tā tālāk. Un tas nu gandrīz nav iespējams. Bet vidusskolā tas varētu būt.

Bet pastāv lielas šaubas un trūkst objektīvo pamatojumu... Bet ņemot vērā esošo situāciju, pedagogu katastrofāls trūkums, skolēnu un vecāku gatavība pāriet uz mācībām galvenokārt valsts valodā būtu vēlams saglabāt bilingvālo pieeju 1.–9. klasē, kā arī dot skolām iespēju pašām izvēlēties valodas proporciju.

Pie šādiem apstākļiem, lūdzu godājamo Latvijas Republikas Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par... es tā baidos teikt, ka par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmei, jo es neesmu politiķis. Kā vīziju mēs uztveram, teiksim, grozījumus... kā vīziju... Bet programmas, kā to realizēt, tā realizācija ir uz mūsu pleciem, jo programmas un palīdzības, es atvainojos, šodien no valsts puses nav.

Un es gribēju vēl piebilst, ja es drīkstu... par Vāciju... jo es ļoti labi... katru gadu mums ir skolas, es stažējos Vācijā... mēs nedrīkstam sevi salīdzināt ar Vāciju. Nu, vispirms tur, kur ir daudz cilvēku, es nerunāšu par tautībām, bet par cilvēkiem, kuriem dzimtā valoda ir krievu valoda. Tur ir bilingvālie bērnodārzi, kur palīdz valsts, finansē valsts, tur ir interešu izglītības nodarbības dažāda veida, kuri palīdz saglabāt etnisko kultūru. Es biju trijās skolās un tur bija bērni, ne 25 procenti, bet visā skolā bija 3 skolēni, kuri nesēn iebrauca Vācijā. Šiem skolēniem bija piedāvāta 26 stundas nedēļā vācu valoda. Katram skolēnam visu mācību gadu. Un paralēli... ja, teiksim, ir 32 stundas... un paralēli viņi vēl sēdēja klasē. Tur ir vispār cita situācija.

Mums jādzīvo un jāreķinās ar savu situāciju un jāpielāgojas tā, lai tas būtu reāli, lai mēs nedzīvotu visu laiku stresā. Tas nav reāli.

Un galvenā problēma: ja tas būs pieņemts, tad būs mēles... nevar būt tā, ka tagad bērni, viņi nezina latviešu valodu, un es nākšu stundā un pasniegšu matemātiku latviešu valodā, vai vēsturi. Mēs cenšamies, mums ir situācijas, ka mēs vienu priekšmetu, kurā mums viena stunda latviski, viena krieviski, bet tādā veidā ar lozungu...

S. Osipova.

Paldies, jūsu viedoklis tik tālu ir skaidrs. Tiesai jautājumi. Tiesnese Ziemele.

I. Ziemele.

Tā. Paldies par tiešām ļoti izsmelošo stāstījumu un jūsu viedokli.

Ja es varētu, tātad, uzdot līdzīgu jautājumu, kā arī jūsu kolēģim, vēl vienam skolas direktoram... Sakiet, lūdzu, tā klausoties jūsos... tātad, mēs esam 2019. gadā. Valsts valodas likums ir pieņemts sen, sen atpakaļ. Mēs runājam par 90. gadu sākumu. Kas, jūsuprāt, ir tie faktori, kas ir tik ļoti šo procesu – vienotas izglītības sistēmas un uz vienotas valodas bāzes... kas šo procesu ir tā ievilcis? Te jūs pati jau minējāt Vācijas piemēru un tas izskanēja arī šeit sēdē, ka gan citu valodu, gan arī citus priekšmetus var vienmēr fakultatīvi, gan ar pulciņiem un tā tālāk... apgūt. Bet jautājums ir cits. Tā ka jūs pašreiz pastāstījāt, ka ir tādas grūtības ar latviešu valodu un ka būs tāds stress un atkal būs stress visiem... Mēs esam 2019. gadā. Kāpēc vēl mums ir stress dēļ valsts valodas? Kas ir tie faktori?

S. Semenko.

Pirmais. Vēl strādā skolotāji, kuri mācījās krievu skolā un kuriem nebija latviešu valodas. Jūs zināt, ka padomju laikā... gribu mācos, negribu, latviešu valodu nemācos. Bez tām iepriekšējām zināšanām cilvēki un viņi jau ir vecumā un arī trūkst tā prakse. Nu, piemēram, savā skolā... ar visiem latviešiem mēs runājam latviski. Ne vienmēr tā notiek. Diemžēl mēs vienmēr meklējam savā dzīvē, kā mums ir vieglāk.

I. Ziemele.

Tā ir cilvēka daba. Jā... Neizkāpt no savas komforta zonas.

S. Semenko.

Tā ir cilvēka daba. Tieši tā. Es saviem skolotājiem teicu to pašu, ka es gandrīz katru gadu jums teicu: mācieties latviešu valodu, lūdzu. Ejiet, brauciet laukos... nepietiek ar kursiem. Ar to nepietiek. Ir jālieto valoda. Atnāca Valsts valodas komisija, no 120 skolotājiem 20 samaksāja soda naudu.

I. Ziemele.

Tātad, krievu valoda, protams, ir pašpietiekama valoda Latvijas telpā un vēl arvien šajā laikā.

Sakiet, lūdzu, izskanēja no pieteikuma iesniedzējiem... tātad, pie jaunā modeļa 70:30... jūs arī runājat par šīm stundām... tātad, mēs runājam no mazākumtautību tiesību viedokļa, tie primārie ir valoda, krievu valoda, krievu literatūra, iespējams, arī vēsture, tātad, šie ir tie priekšmeti, kas asociējas ar identitātes saglabāšanu konkrētai mazākumtautībai? Vai pie šiem procentiem, proporcijām, tātad, jūs uzskatāt, ka krievu valodas literatūras pasniegšana identitātes saglabāšanas

nolūkos nav iespējama? Un pie visiem fakultatīviem, kas jums skolā būtu iespējami un pieejami?

S. Semenko.

Ziniet, es mazāk domāju par to, vai tas būs iespējams vai nebūs. Mani vairāk uztrauc situācija, ka šodien skolēni... ka mēs zaudēsim izglītības kvalitāti. Ka viņi... šodien ir pagaidām vēl tāds līmenis, vēl nepieciešams laiks, teiktu es. Ir literatūras stundas...

I. Ziemele.

Tā kā jūsu kolēģiem tas ir kvalitātes jautājums, kas ir kopējais.

S. Semenko.

Tieši tā. Tas ir galvenais tomēr.

I. Ziemele.

Skaidrs. Labi. Paldies, man vairāk nav jautājumu.

S. Osipova.

Tiesnesis Laviņš.

A. Laviņš.

Jā, turpinot šo jautājumu par izglītības kvalitāti un to, ko dzirdējām arī no iepriekšējā runātāja un skolas direktora, jums arī kā skolas direktorei jautājums būtu tāds. Vai pedagogi, kuriem dzimtā valoda ir latviešu valoda, vairās strādāt mazākumtautību skolās...

S. Semenko.

Es tā neuzskatu.

A. Laviņš.

... un tieši tādās mazākumtautību skolās, kur pamatā ir skolēni, kuriem dzimtā valoda ir krievu valoda. Jūs teiktu tā?

S. Semenko.

Es to nepiedzīvoju, nezinu. No manas prakses... mēs dzīvojam ļoti draudzīgi un nekad es nedzirdu...

A. Laviņš.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies. Tiesnesis Kusiņš. Lūdzu!

G. Kusiņš.

Jā, man ir viens jautājums. Vai es pareizi saprotu jūsu pozīciju... vispirms ievadjautājums... Vai es pareizi saprotu jūsu pozīciju, ka ne tik daudz pati reforma, bet reformas ātrums, jūsuprāt, ir par strauju, ja?

S. Semenko.

Jā.

G. Kusiņš.

Un tad konkrētais jautājums. Sakiet, lūdzu, vai šis straujums ir par strauju, vai šis temps ir par strauju tāpēc, ka jau šobrīd 20 skolotāji ir samaksājuši sodu? Jeb kādu citu iemeslu dēļ?

S. Semenko.

Tas ir tikai viena daļa, ka skolotāju nav. Bet vēl ir otra daļa, ka mums apkārt ir krievu bērnodārzi un nāk skolēni, kuri vispār burtus nezina, ne tikai vārdus. Mēs, teiksim, katrā stundā tas notiek, ka... teiksim, saturu, grūtu vai jaunu tēmu skolotājs pirmajā klasē skaidro dzimtajā valodā, pēc tam sākas filma un dažī termini... tā... mazāk... vairāk... tur ir lielāks... un tā tālāk... Mēs visu laiku mācam jaunus vārdus latviski. Tāpēc šodien 50:50... nu, ziniet, tas nav reāli. Tas nav iespējams.

G. Kusiņš.

Bet atgriežoties pie šiem skaitļiem, ko jūs nosaucat, ka 20 pedagogi ir samaksājuši sodu... Vai, jūsuprāt, tas liecina, ka viņi atbilst tām prasībām, ko šobrīd reforma izvirza?

S. Semenko.

Nē, neatbilst.

G. Kusiņš.

Un vai tas, ka viņi neatbilst prasībām, tas var būt šķērslis, lai tad spertu vēl to nākamo soli?

S. Semenko.

Tas varētu būt arī šķērslis. Es izsaucu dažus kolēģus, īpaši pensionārus un teicu, ka nu mīļie... ir jāiet prom... nē, es neiešu, es strādāšu un es sūdzēšos vēl, ja jūs mani atbrīvosiet.

G. Kusiņš.

Paldies. Nav jautājumu.

S. Osipova.

Paldies, šobrīd jautājumu vairāk nav tiesai. Lūdzu, Cileviča kungs.

B. Cilevičs.

Jā, cienījamā direktores kundze. Jūs savā viedoklī rakstāt, ka skolās mācās dažāda intelektuāla un garīgās attīstības līmeņa skolēni ar uzvedības traucējumiem, ar mācīšanās problēmām. Cik liela daļa no šiem bērniem, jūsuprāt, salīdzinot ar esošo situāciju, būs spējīga veiksmīgi turpināt un pabeigt mācības vidusskolā pēc apstrīdēto normu stāšanās spēkā?

S. Semenko.

Pēc apstrīdētās normas stāšanās spēkā? O... Es nevaru iedomāties. Pagaidām tas... es baidos par to domāt.

B. Cilevičs.

Paldies. Jau tā arī ir diezgan daiļrunīga atbilde.

Un vēl viens jautājums, ja drīkstu. Attiecībā uz stundām, ka mācību valoda nav skolnieku dzimtā valoda. Cik nopietnas ir metodikas atšķirības? Vai pietiek perfekti pārvaldīt mācību valodu, lai veiksmīgi strādātu ar šādiem skolniekiem?

S. Semenko.

Nē. Tā ir bilingvālās izglītības metodika. Mēs... te ir kopā saturs... nu, teiksim, es esmu vēstures skolotājs, bet man ir jāpārvalda vēl svešvalodu pasniegšanas metodoloģija, lai, teiksim, vienā stundā iedotu gan saturu, gan jaunus vārdus...

B. Cilevičs.

Paldies. Vairāk jautājumu nav.

S. Semenko.

Un ja es tomēr drīkstu... Es rakstīju... es eksperimentēju. Es pieņemu labu vēstures skolotāju, lai viņa varētu pasniegt valsts valodā. Šī skolotāja izturēja 7. klasē

vienu mēnesi, jo bērni nesaprata, uzreiz bija uzvedības problēmas... bija brīnišķīga skolotāja un viņa bija spiesta aiziet prom, jo mēs izsaucām ātro palīdzību un... ziniet... jo veselība ir svarīgāka...

S. Osipova.

Paldies. Tralmakas kundze.

I. Tralmaka.

Paldies. Es no jūsu teiktā saprotu, ka līdzīgi kā Rīnūžu skolā, arī jums problēma ir vairāk globāla ar to, ka pedagogu trūkst kopumā. Un tad, neskatoties uz to, vai būtu vai nebūtu... ja mēs neskatāmies uz valodas zināšanām, vai tīri skaita ziņā... ja būtu šī te apstrīdētā norma, vai jums pedagogu trūktu jebkurā gadījumā?

S. Semenko.

Jā.

I. Tralmaka.

Un otra problēma ir valodas zināšanu trūkums.

S. Semenko.

Bērniem un skolotājiem.

I. Tralmaka.

Sakiet, lūdzu, kas ir tie iemesli, kāpēc... arī es uzdošu tādu pašu jautājumu... kāpēc 20 gadu laikā nav tā kā veicies ar valodas iemācīšanos, lai kaut varētu vismaz vieglāk apgūt metodoloģiju, jo šobrīd šādi kursi tiek piedāvāti?

S. Semenko.

Ziniet, ir cilvēku, kuriem vispār nepadodas valoda. Katram cilvēkam ir savas problēmas, viņš zina darbu, ģimene, draugi, skola... Ja, piemēram, es braucu uz laukiem... no Zilupes es esmu... pēc mēneša es atbraucu darbā un man teica: Svetlana, tu slikti runā latviski. Jo tur ir krievu runājoša vide. Valoda aizmirstas, diemžēl.

I. Tralmaka.

Es arī saprotu to, ka jūs vairākkārt pieminējāt to, ka bērni nāk uz skolu, ne burtu, ne vārdu nezinot, bet tomēr Zolitūdes ģimnāzija ir ieviesusi otro modeli, kas ir paredzēts izglītojamiem ar zināmām priekšzināšanām valsts valodā.

S. Semenko.

Nē, mums ir savs modelis.

I. Tralmaka.

Jums, tātad, ir piektais modelis, jums nav ceturtais.

S. Semenko.

Jā, piektais modelis, jo mēs nu... diezgan nopietni no paša sākuma strādājām vispār pie bilingvālās izglītības ieviešanas Latvijā.

I. Tralmaka.

Skaidrs. Un sakiet, pēdējais tāds jautājums... Šobrīd šis piektais modelis... viņu būs iespējams saglabāt, viņš tiek pārveidots par trešo modeli, un arī otrais modelis... nebūs noteikti konkrēti priekšmeti, kuri būs pasniedzami vienā vai otrā valodā. Vai tas jums nedotu zināmas iespējas manevrēt ar skolotāju valodas zināšanām un tādā veidā nevirzīt...

S. Semenko.

Nebūs iedots... jo pagaidām mums teica tā: lūdzu, 50 procenti un nedrīkst tā, ka divas... nu, teiksim, matemātika četras stundas – divas stundas krievu valodā un divas latviešu valodā. Tā nedrīkst. Jūs man te atklājat jaunumus...

I. Tralmaka.

Tas, ka nebūs noteikti konkrēti priekšmeti, kuri būs pasniedzami vienā vai otrā valodā, kā tas bija iepriekš. Iepriekš bija daudz mazāk fleksibilitātes pateikt, kuru...

S. Semenko.

Nē, iepriekš mēs rādījām, ka visas stundas mums bilingvāli notiek divās valodās un mums ir gala mērķis: ka bērniem pēc 1. klases jāzina tik daudz, pēc 2. klases – tik daudz valsts valodā dažādos priekšmetos. Un, teiksim, gala mērķis ir 9. klase. Mēs strādājam uzticoties skolotājiem, uz konkrēto gala mērķi.

I. Tralmaka.

Un pēdējais mazs jautājums. Šobrīd reforma paredz to, ka lielāka sagatavošanās iesāksies jau pirmsskolas posmā. Kā jūs domājat, vai tas atvieglos pāreju uz mācību sākšanu 1. klasē. Vai tas uzlabos un atvieglos darbu tieši skolu skolotājiem? Ja tas bija tas, par ko jūs arī...

S. Semenko.

A kā jūs paši domājat? Ja nāks bērns, kurš runā latviski, tad ar viņu var arī, teiksim, par mācību saturu runāt latviski.

I. Tralmaka.

Tātad tas būs solis, kas atvieglo, kas šobrīd ir paredzēts, un tas varētu būt pozitīvi.

S. Semenko.

Jā. Es uzskatu, ka pēc 7 gadiem vai pēc 8 gadiem to, ko jūs tagad pieņemat, tagad jūs pieņemat politisku lēmumu... viņš nav reāls, viņš nav izpildāms. Ja tas būtu pēc 7 gadiem ar pirmsskolas sagatavošanu, tad tas būs iespējams.

I. Tralmaka.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies, Semenko kundze, par jūsu profesionālo un ļoti emocionālo viedokli.
Paldies.

Tiesas sēdē tiek pasludināts pārtraukums.

Tiesas sēde tiks turpināta 27. februārī, tas ir, rīt, pulksten 10.00.

Paldies.

(Pārtraukums.)